

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Žydrūnas ŠIDLAUSKAS

**KAUNO MARIŲ
UŽTVINDYTŲ GYVENVIEČIŲ
VIETINIO KALBINIO VARIANTO
REKONSTRUKCIJA
IR DABARTINĖ VARTOSENĄ**

DAKTARO DISERTACIJA
HUMANITARINIAI MOKSLAI, FILOLOGIJA (H 004)

Vilnius, 2024

Mokslo daktaro disertacija rengta 2019–2024 metais Lietuvių kalbos institute pagal suteiktą Lietuvių kalbos institutui, Vytauto Didžiojo universitetui, Klaipėdos universitetui, Vilniaus universitetui (2019 m. vasario 22 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-160) doktorantūros teisę.

Mokslinė vadovė

prof. habil. dr. **Danguolė Mikulėnienė**

(Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

Mokslo daktaro disertacija ginama Lietuvių kalbos instituto, Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto, Vilniaus universiteto filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė

prof. dr. **Dalia Pakalniškienė**

(Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

Nariai:

doc. dr. **Robertas Kudirka**

(Vilniaus universiteto Kauno fakultetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

dr. **Asta Leskauskaitė**

(Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

dr. **Jolita Urbanavičienė**

(Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

dr. **Edmundas Trumpa**

(Latvijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004)

Mokslo daktaro disertacija bus ginama viešame filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2024 m. rugsėjo 12 d. 13.00 val. (Lietuvių kalbos instituto Didžioji salė).

Adresas: P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

THE INSTITUTE OF THE LITHUANIAN LANGUAGE

Žydrūnas ŠIDLAUSKAS

**RECONSTRUCTION
OF THE LOCAL LANGUAGE VARIANT
OF THE SETTLEMENTS FLOODED
BY THE KAUNAS LAGOON AND
ITS CURRENT USAGE**

DOCTORAL DISSERTATION
HUMANITIES, PHILOLOGY (H 004)

Vilnius, 2024

This doctoral dissertation has been prepared during the period of 2019–2024 at the Institute of the Lithuanian Language under the doctoral program right conferred to the Institute of the Lithuanian Language, Vytautas Magnus University, Klaipėda University and Vilnius University on 22 February 2019 by the Order No V-160 of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania.

Scientific Supervisor

Prof. habil. dr. **Danguolė Mikulėnienė**

(Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology – H 004)

The dissertation will be defended at the Committee of Philology of the Institute of Lithuanian Language, Vytautas Magnus University, Klaipėda University and Vilnius University:

Chairperson

Prof. dr. **Dalia Pakalniškienė**

(Klaipėda University, Humanities, Philology – H 004).

Members:

Doc. dr. **Robertas Kudirka**

(Vilnius University Kaunas Faculty, Humanities, Philology – H 004)

Dr. **Asta Leskauskaitė**

(Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology – H 004)

Dr. **Jolita Urbanavičienė**

(Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology – H 004)

Dr. **Edmundas Trumpa**

(University of Latvia, Humanities, Philology – H 004)

The doctoral thesis will be defended in the public meeting at the Committee of Philology in the Great Hall of the Institute of the Lithuanian Language at 13:00 on 12 September 2024.

Address: 5 P. Vileišio st, LT-10308 Vilnius, Lithuania

TURINYS

1. ĮVADAS.....	7
2. DIALEKTOLOGINIŲ TYRIMŲ BRUOŽAI IR METODIKA.....	21
2.1. (Gyvenamosios) <i>vietos</i> ir <i>erdvės</i> skirtis.....	22
2.2. Vietinio kalbos varianto samprata.....	24
2.3. Laiko samprata ir pateikėjų kartos dėmuo.....	24
3. TIRIAMASIS PLOTAS.....	29
3.1. Tiriamojo ploto užlietų kaimų (skaičiaus) problematika.....	29
3.2. Tiriamojo ploto administracinis-teritorinis skirstymas.....	32
3.3. Tiriamojo ploto tarminė priklausomybė.....	39
4. VIETINIŲ PATEIKĖJŲ CHARAKTERISTIKA.....	43
4.1. Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto.....	43
4.2. Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto.....	45
4.3. Tyrimo modelio kūrimas: tarminė charakteristika iš dviejų šeimų perspektyvos.....	47
5. VIETINIO VARIANTO TARMINĖS YPATYBĖS.....	51
5.1. Fonetinės tarminės ypatybės.....	51
5.1.1. Balsio <i>e</i> (buvusio nosinio * <i>ɛ</i>) atliepimas kaip <i>i</i> (* <i>j</i>).....	51
5.1.2. Balsio <i>e</i> atliepimas kaip <i>a</i> žodžių pradžioje.....	54
5.1.3. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų <i>i</i> , <i>u</i> ilginimas.....	58
5.1.4. Prie balsių <i>l</i> ir <i>r</i> kietinimas.....	61
5.2. Morfologinės tarminės ypatybės.....	66
5.2.1. Mažybinės priesagos.....	66
5.2.2. Įvardžiai <i>mumi</i> ir <i>jumi</i>	69
5.2.3. <i>Kap</i> ir <i>tep</i> vartosena.....	70
5.2.4. Prielinksnis ir priešdėlis <i>in(-)</i>	71
5.2.5. Kitos morfologinės ypatybės.....	74
6. VIETINIO VARIANTO REKONSTRUKCIJA.....	76
6.1. Tarminių ypatybių dažnis horizontaliajame kontinuume.....	76
6.2. Rekonstruotųjų fonetinių ypatybių statistiniai rodikliai.....	78
6.3. Rekonstruotųjų morfologinių ypatybių statistiniai rodikliai.....	82
6.4. Kauno marių dugno vietinio kalbinio varianto visuma.....	84
IŠVADOS.....	88
SANTRAUKA.....	90
SUMMARY.....	96

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	104
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	114
LENTELIŲ SĄRAŠAS	116
PRIEDAI.....	117
1 priedas. Garso įrašų registras	117
2 priedas. Pateikėjų klausimynas.....	119
3 priedas. Pateikėjų anketos.....	121

1. ĮVADAS

1955–1959 m., statant Kaūno hidroelektrinę, iš būsimojo marių dugno iškelta šimtai sodybų, užtvindyta keliasdešimt kaimų (Abromavičius 2014: 38)¹. Teritoriją užliejus, apie 2 tūkst. žmonių, gyvenusių slėnyje abipus Nėmuno, išsisklaidė po kitas gyvenvietes. Kiekvienais metais šiam įvykiui paminėti vyksta renginys „Pėdos marių dugne“². Gausiausiai Kaūno mărių dugno tema rašo iš Ruūmšiškių (taigi iš marių dugno) kilęs Stanislovas Abromavičius, kalbintas ir disertacijos autoriaus (Abromavičius 2005; 2014; 2020). Pastaraisiais metais paskelbta spaudos straipsnių apie iškeldinimą (Inytė 2020; Girčė 2021), sukurtas interaktyvus nuskandintų kaimų žemėlapis (Urbanavičius 2018)³. Šie šaltiniai įprasmina istorinį užtvindymo įvykį ir kartu yra duomenų, nors ir įvairuojančių, apie užlietas gyvenvietes rinkinys.

Tarminis Kaūno mărių dugno diskursas plačiau iki šiol nenagrinėtas. Dėl savo teritorinės, istorinės (laiko) specifikos bei rekonstrukcinės tyrimo perspektyvos jis laikytinas daugiamatės dialektologijos, nagrinėjančios tarmes kaip dinamišką konstrukta, tyrimų lauku (Čepaitienė, Mikulėnienė 2022: 18–20). Tai buvęs galimai pereiginis aukštaičių viduriečių (vėliau – vakarų aukštaičių kauniškių) plotas – priedzūkis (Salys 1933: 28–31; 1992: 109–114; Morkūnas 1994: 84–92; žr. 3.3 poskyrį). Išsamesniems jo tyrimams tradicinės tarmėtyros metodai netinka, nes daug iš marių dugno kilusių žmonių jau mirę, todėl, taikant vienamatėje dialektologijoje vyravusį NORM kriterijų ir įrašant tik sėsliausių, vyriausių vietinių gyventojų kalbą, dalis galimų pateikėjų būtų likę neapklausti (pateikėjų anketos sudarymo principus žr. Medžiagos rinkimo metoduose).

Taigi šio darbo objektas – Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių (Kaūno, Kaišiadorių ir Priėnų rajonų plotų) vietinis kalbos variantas.

Tyrimo tikslas – atlikti Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių vietinės šnektos (ar vietinių šnektų) rekonstrukciją iš *realiojo*, *stebimojo* ir *atminties* laiko perspektyvos (žr. Metodus ir 2.3 poskyrį).

Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

- (1) nustatyti iš užlietų gyvenviečių iškeldintų gyventojų (ir jų palikuonių) migracijos kryptis ir dabartines gyvenamąsias vietas;
- (2) aprašius medžiagos tyrimo metodiką ir parengus klausimyną, atlikti pateikėjų apklausą pusiau struktūruoto interviu metodu;

¹ Kaimų skaičius šaltiniuose įvairuoja (Šidlauskas 2021: 40–45).

² Apie renginius žr. <http://samylu.kc.krs.lt/?s=p%C4%97dos+mari%C5%B3+dugne&submit=Search> (žiūrėta 2024 01 03).

³ Prieiga internete: <https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d90bee099467c5> (žiūrėta 2024 01 03).

- (3) išanalizuoti pagrindines tarmines tiriamojo ploto ypatybes;
- (4) ištirti pateikėjų tarminius duomenis realiuoju ir stebimuoju laiku, įtraukiant atminties laiko duomenų kontekstą;
- (5) atlikti Kauno marioų dugno šnektos ypatybių rekonstrukciją ir apibendrinti tyrimo rezultatus.

Kaip matyti, išsikelti uždaviniai suponuoja šio tyrimo daugiasluoksniškumą ir diachroniškumą.

Tiriamoji medžiaga. Darbe analizuojami duomenys (garso įrašai), 2020 m. surinkti iš 11 vietovių, kuriose XX a. 6-ajame dešimtmetyje įsikūrė iškeldinti gyventojai (žr. 1 lent.)⁴.

1 lentelė. Tiriamosios medžiagos charakteristika

Pateikėjų gyv. vieta iki iškeldinimo	Pateikėjų dabartinė gyv. vieta	Dabartinės gyv. vietos LKA punktas	Apklaustų pateikėjų skaičius	Garso įrašų trukmė
Rumšiškės	Kauno m.	516 Kaniūkai 517 Karmėlava	4 (2 pateikėjai LKA 516 punkte ir 2 LKA 517 punkte)	5 val. 33 min. 56 sek.
Laumėnai	Palemonas (Kauno m.)	517 Karmėlava	2	2 val. 22 min. 38 sek.
Gastilonys	Grabučiškės	536 Rumšiškės	1	1 val. 11 min. 17 sek.
Rumšiškės	Rumšiškės		25	26 val. 17 min. 46 sek.
Rumšiškės	Kaišiadorys	537 Kaišiadorys	1	25 min. 8 sek.
Maisiejūnai	Kruonis	554 Kruonis	1	30 min. 50 sek.
<i>nėra duomenų</i>	Pakuonis	571 Darsūniškis	1	7 min. 30 sek.
<i>nėra duomenų</i>	Bačkininkėliai		2	9 min. 46 sek.
Arlaviškės	Arlaviškės	536 Rumšiškės	1	1 val. 9 min. 42 sek.
Dvareliškės, Šilėnai, Mozūrai	Šlienava	534 Armališkės 553 Margininkai	7 (2 pateikėjai LKA 553 punkte ir 5 pateikėjai LKA 534 punkte)	6 val. 16 min. 28 sek.
Dabinta, Laumėnai, Pakalniškiai (-ės), Vaišvydava (palikuoniai, gimę Vaišvydavoje, po iškeldinimo)	Vaišvydava	534 Armališkės	6	5 val. 3 min. 18 sek.
Aštragas	Panevėžys	233 Panevėžys	1	16 min. 32 sek.

⁴ Įrašė disertacijos autorius. Du garso įrašai – kitų tyrėjų (žr. 1 priedą Garso įrašų registras).

Pabrėžtina, kad užtvindytos gyvenvietės buvo skirtingo dydžio: iš vienu išskeldinta po kelis žmones, iš kitų – dešimtimis, šimtais (Abromavičius 2014: 50–51). Praėjus šešiams dešimtmečiams, daug jų mirę.

Surasti ir apklausti 52 pateikėjai, įrašyta apie 50 val. pokalbių. Įtraukiant kitus apklaustus žmones (pavyzdžiui, asmenis, stačiusius Kaūno hidroelektrinę ar kitaip tematiškai susijusius, seniūnus, kultūros centrų ir kt. įstaigų darbuotojus), pateikėjų skaičius ir garso įrašų trukmė didesni – iki 60 val. Tačiau šie pateikėjai nėra dugniečiai⁵, jų kilmės vieta – tolimesnė (kilę iš kitų rajonų ar miestų), todėl į kalbinį tyrimą neįtraukti.

Siekiant apibrėžti tiriamąją teritoriją, tikslinta, kiek ir kokių gyvenviečių buvo užtvindyta ir kur išsikėlė gyventojai (tiriamojo ploto problematiką žr. 3 skyriuje, o apie pateikėjų gyvenamąją vietą žr. 4.1 ir 4.2 poskyriuose).

Remiantis Stanislovo Abromavičiaus duomenimis (Abromavičius 2014: 306), nurodytos 29 vietovės, kuriose išskeldinti žmonės gyveno iki užtvindymo (žr. 1 pav.; vietovės, iš kurių kilę pateikėjai, apibrauktos).

1 pav. Kauno marių užtvindyti kaimai

⁵ *Dugniečiai* – visuomenėje prigijęs iš Kaūno marių dugno išskeldintų žmonių įvardijimas (Kauno marių regioninio parko direkcijos vyr. specialistės Ramunės Mikitiejevos informacija; interviu 2020 09 14, įrašas saugomas Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve).

Šioje disertacijoje sprendžiamos kelios problemos. Aiškinamasi, ar vietos sunaikinimas ir gyventojų iškėlimas sunaikina (pa)tarmės (pateikėjų kalbos) variantą. Manytina, kad jis galėtų būti išlaikytas, nes „žmonės linę kurti savo dialekto identitetą“ (Martinez 2003: 38–49; Aliūkaitė, Jaroslaviėnė, Meiliūnaitė 2014: 56), t. y. Kaūno m̄arių dugno šneka neturėtų būti išnykusi.

Antrasis tyrimo klausimas: ar galima konkretizuoti priedzūkio paplitimo ribas. Nors ši teritorija įvardijama ne viename šaltinyje, pastebėta, kad „ryškiōs ribōs, skiriančios priedzūkį nuo kitų kauniškių (arba vidurio aukštaičių) nėra, bet apytikriai ji vedama pro Ūdriją, Balbiėriškį, Birstoną, Jiėzną, Užūguostį“ (VLE 2011: 55; dar žr. Morkūnas 1994: 84–92; Salys 1933: 30–31; 1992: 113). Tačiau tikėtinos apraiškos ir arčiau Kaūno m̄arių, pavyzdžiui, Darsūniškyje (Morkūnas 1994: 84). Tyrimų poreikis didelis, nes nurodomos ribos tik „apytikrės“, o minimos vietovės nuo Kaūno m̄arių yra nutolusios skirtingu atstumu (plačiau žr. 3.3 poskyryje).

Su įvairiais priedzūkio aspektais susijusi ir „Lietuvių kalbos atlaso“ (LKA II) medžiaga⁶. Tarminės ypatybės, kalbininkų užrašytos XX a. antrojoje pusėje, gali būti išlikusios iki šių dienų arba pakitusios, t. y. bus sunykusios arba atsirusių naujų, anksčiau nefiksuotų (plačiau žr. 5 skyriuje). Be to, ne viename LKA II žemėlapyje kartografuota pamaryje įvairuojančių ypatybių, o tai rodo galimą tiriamosios zonos tarminį pereigiškumą⁷.

Tyrimų apžvalga. Apžvelgiant šaltinius Kaūno m̄arių dugno tema, matyti, kad tarminių (ir apskritai kalbinių) tyrimų nelabai būta.

Kaūno m̄arių apylinkių tarminė medžiaga atspindima minėtojo LKA II žemėlapiuose ir jų komentaruose. Atlasui tarminė medžiaga pradėta rinkti 1950 m. Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyvo duomenimis, ekspedicijos vyko prieš Nėmuno slėnio užliejimą: Ruėniškių (LKA 536), Kaišiadorių (LKA 537), Krúonio (LKA 554) ir Darsūniškio (LKA 571) punktuose duomenys rinkti 1953 m., o Mārgininkų (LKA 553) ir Armāliškių (LKA 534) punktuose – 1954 m.⁸

Patikrinus LKA medžiagos rinkimo ekspedicijų duomenis, rasta 11 sąsiuviniių, priskiriamų tiriamajam plotui, pildytų 1953–1954 m. Vienas sąsiuvinis yra iš Ruėniškių apylinkės (Būda 1953), taip pat išlikę du sąsiuviniai iš Darsūniškio (LKA 571) (Senkus 1953; 1953a). Tais pačiais metais pildyti du Krúonio (LKA 554) ir Kaišiadorių (LKA 537) punktų sąsiuviniai (Senkus 1953b; 1953c; Sapijanskaitė 1953; 1953a). Mārgininkų (LKA 553) punkto sąsiuvinyje nurodyta ir tikslesnė data: čia tyrėjai lan-

⁶ LKA II: 35; 66–67; 27; 38–39; 33–34; 88–89; 68; 82–83. Taip pat LKA II žemėlapiai Nr. 17, 50, 9, 10, 20, 15, 72, 53, 54, 28. Plačiau žr. 5 skyriuje.

⁷ LKA II: 66–67; 27; 38–39; 33–34; 88–89; 68. LKA II žemėlapiai Nr. 50, 9, 10, 20, 15, 72, 53, 54.

⁸ „Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių kalbos atlasui surinktosios medžiagos registracijos knyga (pradėta 1952 m.)“: Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve.

„1950 m. buvo surengta pirmoji tarmėtyrinė ekspedicija, o 1951 m. paskelbtas ir „Lietuvių kalbos atlaso medžiagos rinkimo programos“ pirmasis leidimas“ (Mikulėnienė 2022: 126).

kėsi 1954 m. gegužę (Grigas 1954). 1954 m. trys sąsiuviniai užpildyti ir Armališkių (LKA 534) punkte (Kardelytė, Jonaitytė 1954; 1954a; 1954b). Tačiau ne visi garso įrašai iš ekspedicijų rasti. Trūksta garso įrašų iš Rumšiškių (LKA 536). Registracijos knygoje (LKA) neužfiksuoti Armališkių (LKA 534) ir Mąrgininkų (LKA 553) įrašai (apie XX a. rašytinę ir tekstinę Pakaunės tarminę medžiagą taip pat žr. Brazaitienė 2020: 10–13; Mikulėnienė ir kiti 2023: 24–26).

Esama dviejų garso įrašų iš Kaišiadorių punkto (LKA 537) (įrašė Elena Grinaveckienė ir Aldona Jonaitytė) ir po vieną iš Krúonio (LKA 554) bei Darsúniškio (LKA 571) (abu įrašė Aldona Jonaitytė). Keli vietinių gyventojų pasakojimai (tarp jų – ir iš minėtų garso įrašų) iš Armališkių (LKA 534), Kaišiadorių (LKA 537), Mąrgininkų (LKA 553), Krúonio (LKA 554), Darsúniškio (LKA 571) punktų užrašyti ir 1970 m. tarmių chrestomatijoje (Grinaveckienė ir kiti 1970: 226–230). (Ne)rastų XX a. duomenų sąranką žr. 2 lent.

2 lentelė. (Ne)rasta XX a. tiriamojo ploto tarminė medžiaga

LKA punktas	LKA medžiagos rinkimo ekspedicijų sąsiuviniai	1970 m. tarmių chrestomatija	Garso įrašai
Armališkės (LKA 534)	+	+	–
Rumšiškės (LKA 536)	+	–	–
Kaišiadorys (LKA 537)	+	+	+
Mąrgininkai (LKA 553)	+	+	–
Kruonis (LKA 554)	+	+	+
Darsúniškis (LKA 571)	+	+	+

Rasti du XXI a. garso įrašai, kuriuose kalba iš Kaūno mąrių dugno kilę pateikėjai. 2011–2014 m. vykdant projektą „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) ekspedicijos metu 2012 m. Krúonyje (LKA 554), Kaišiadorių rajone, apklaustas vienas pateikėjas (įrašė Robertas Kudirka). 2019 m. viena pateikėja apklausta Šlienāvoje (LKA 534, Armališkių punktas)⁹, Kaūno rajone (įrašė Rima Bakšienė ir Simona Vyniautaitė). Garso įrašai saugomi Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve (plačiau žr. 1 priede).

Nors kitų autorių tyrimų apie dugniečių tarmines ypatybes nėra, dalis pamario ploto sietina su Rimos Bakšienės įvardytu Piliuonės–Samylų arealu: jame aptiktas *le*, *lė* junginių kietinimas, „nekirčiuotose galūnėse beveik sistemingai išlaikoma ilgųjų balsių kiekybė“; minima ir šiam kraštui būdinga morfologinė ypatybė – daiktavardžių mažybinės priesagos (Bakšienė 2021: 80).

⁹ Šlienāvos kaimas patenka į du LKA punktus – LKA 553 (Mąrgininkų) ir LKA 534 (Armališkių). Plačiau žr. 4.1 poskyryje.

Kaūno m̄arių dugno vietovardžius yra trumpai aptaręs Aleksandras Vanagas (Vanagas 1980: 83–86). Tai: Apn̄arai, Āštragas, Bačkininkėliai, Dvarėliškės, Gařmiškė, Gastilónys, Juodkóšiai¹⁰, Kampiškės, Kr̄čkiemis, Mozūrai, Pakalniškiai, Rudmenà, Salamėnka, Šilėnai, Tūrsonas, Vieškúnai, Žiegždriaĩ. Tyrėjas užsiminė ir apie smulkiuosius vietovardžius (laukų, miškų ir kt. objektų), kurie „ne iš visų išnykusių kaimų <...> surinkti vienodai kruopščiai“ (Vanagas 1980: 85–86)¹¹.

Kadangi, kaip matyti iš aptartų tyrimų, dugniečių kalba beveik netirta, pirmajame disertacijos rengimo etape buvo surinkta medžiaga – apklausti iš Kaūno m̄arių dugno kilę gyventojai. Darbe taikyti medžiagos rinkimo metodai – etnografinis (lauko tyrimo) ir pusiau struktūruoto interviu. Etnografinis metodas taikytas įrašant dugniečių (kaip socialinės grupės) pasakojimus – išgyvenimus (Jones 2012: 31). Įvykdytos etnografinio metodo sąlygos: informacija rinkta ekspedicijų metu ir yra paremta amžininkų atsiminimais, dabarties liudijimais (Čiubrinskas 2007: 11)¹².

Renkant medžiagą, išnaudotos ir kiekybinio, ir kokybinio interviu galimybės. Kaip įprasta kiekybiniams interviu, respondentai charakterizuoti pagal amžių, lytį ir kitas ypatybes. Taip pat įgyvendintos kokybinio interviu sąlygos: tyrimas vyko pateikėjams natūralioje aplinkoje, tyrimui reikalingų duomenų šaltinis – visas kalbėjimas, nuomonės, raiška.

Taikytas pusiau struktūruoto interviu metodas: išlaikoma interviu žanrui būdinga temos apibrėžtis ir pokalbio kryptingumas (Caldas-Coulthard 2008: 71), klausimai suplanuoti iš anksto, tačiau jie pasitelkti tik kaip pokalbio pagrindas (Galletta 2013: 45; plg. „A semi-structured interview is a type of interview in which the interviewer asks only a few predetermined questions while the rest of the questions are not planned in advance“). Nuo temos nukrypę pateikėjai nebuvo stabdomi – norėta, kad jie kalbėtų kuo laisviau ir natūraliau¹³. Derinant suplanuotus ir spontaniškus klausimus, ne tik sužinota įvairesnių (ir tyrimui naudingesnių) faktų, bet ir užtikrinti laisvesni pokalbiai.

Prieš ekspedicijas sudarytas trijų dalių klausimynas (žr. 2 priedą)¹⁴. Daug pateikėjų apklausta spontaniškai, iš anksto nesusitarus.

¹⁰ Nors šis vietovardis įtrauktas prie aptariamų, tačiau nurodoma, kad jo „kilmė neaiški“ (Vanagas 1980: 84).

¹¹ Pabrėžta medžiagos rinkimo tęstinumo svarba: „Tęsiant Kauno marių ekspedicijos pradėtą darbą, būtų labai svarbu kuo kruopščiau surinkti bebaigiamus užmiršti smulkiuosius išnykusių kaimų vietovardžius“ (Vanagas 1980: 86).

¹² Ekspedicijos vyko 2020 m. Kaišiadorių, Kaūno ir Priėnų rajonuose. Plačiau apie ekspedicijas ir vietas žr. 4.1 ir 4.2 poskyriuose.

¹³ „Laisvesnės struktūros klausimynas-gairės ne įspraudžia tyrimo dalyvius į griežtus klausimų rėmus, bet praplečia galimybes sužinoti apie naujas ir netikėtas idėjas, patirtį, požiūrius“ (Gaižauskaitė, Valavičienė 2016: 112).

¹⁴ Klausimai suformuluoti remiantis šaltiniais Kaūno m̄arių dugno tema (Abromavičius 2005, 2014 ir kt.). Tačiau kontekstas tampa aiškesnis jau pakalbėjus su vienu ar keliais informantais, todėl ekspedicijos pradžia įvardytina kaip eksperimentas.

Taikant atminties laiko metodą (žr. Medžiagos analizės metodus), klausimų eiliškumas – nuo dabarties į praeitį, t. y. bandyta sustiprinti pateikėjų prisiminimus. Pirmajame bloke – identifikaciniai klausimai (vardas, pavardė, gimimo metai, gimimo vieta, tėvų, senelių kilmės vieta, dabartinė gyvenamoji vieta ir gyvenimo joje pastovumas). Ši informacija reikalinga horizontaliojo (teritorinio) ir vertikaliojo (amžiaus) kontinuumo duomenims analizuoti (žr. 2 priedą).

Antrajame bloke – klausimai *kaip sužinojote apie slėnio užtvindymą; ar skyrėsi viešai deklaruojama situacija ir gyventojų nuotaikos; ar lengvai pripratote prie naujos vietos; ar persikėlę į naują vietą pastebėjote kokių kalbos, tarmės skirtumų* ir pan. Šie klausimai skirti ribinio laikotarpio (kūrimosi naujose vietovėse) pasakojimams atskleisti. Be to, jau klausama apie tarmę, siekiant išsiaiškinti ne tik kaip kalbėta, bet ir kokie galimi tarminiai skirtumai dugne ir pamaryje (žr. 2 priedą).

Trečiasis blokas skirtas prisiminimams iš dugno: *kaip prieš iškėlimą bendravote su kaimynais; gal prisimenate liaudies dainų / eilėraščių / pasakų iš tų laikų; kaip manote, ar slėnyje, vietovėje, kurioje gyvenote, buvo kalbama tarmiškai* ir kt.¹⁵ Užduodant šiuos klausimus, tikėtasi išgirsti ilgesnių pasakojimų ir sužinoti, ar, pateikėjo nuomone, dugne buvo kalbama tarmiškai (žr. 2 priedą).

Anketa sudaryta daugiausia iš netiesioginių klausimų; pateikėjams natūraliai pasakojant apie dabartį ir praeities įvykius, pavyko išgirsti įvairių tarminių ypatybių (jos analizuojamos 5 skyriuje). Norėta, kad pateikėjai kalbėtų kuo natūraliau, todėl prisi-statant pirmiausia akcentuotas pats iškeldinimas iš Kaūno mairių dugno, o ne kalbinis (dialektologinis) interesas. Taigi pokalbiai vyko kryptingai, net iš dalies skiriantis tikslams. Išryškėjo natūralaus kalbėjimo bruožai, o kartu – ir (socio)kultūriniai, istoriniai duomenys, susipažinta su vietine dugniečių tapatybe.

Kalbinti gyventojai užkoduoti nurodant gyvenamosios vietovės pavadinimo santrumpą, pateikėjo lytį, gimimo metus. Pavyzdžiui, *Rumš_M_1950* – Ruėniškėse gyvenanti, 1950 m. gimusi moteris. Jeigu dviejų pateikėjų gyvenamoji vietovė, lytis ir gimimo metai sutampa, prie vėliau kalbinto pateikėjo kodo pridedama *a*. Atvejais, kai kilmės vietos ir dabartinės gyvenamosios vietovės pavadinimas nesutampa, rašoma dabartinės vietovės santrumpa.

Medžiagos analizės metodai – daugiamatės dialektologijos metodinė perspektyva, realiojo, stebimojo ir atminties laiko metodų sąranka, diskurso analizės, *emic* (tiriamojo) ir *etic* (tyrėjo) perspektyva, distribucinis, analitinis, aprašomasis, geolingvistinis, kiekybinis (aprašomosios statistikos).

¹⁵ Atliekant dialektologinį tyrimą (apklausiant žmones, kilusius iš marių dugno), užfiksuojami *neapdoroti* pasakojimai. Net tematiškai susijusiuose šaltiniuose (knygose) informacija taisyta redaktorių (paremta faktais, bet jau apdorota, sutvarkyta (angl. *tidied up form*)). Plg. „As a consequence, the different stylistic options of speech representation may affect the ways narratives are received and interpreted by readers and offer powerful strategies for writers to convey specific meanings“ (Caldas-Coulthard 2008: 69).

Kaip jau minėta, tyrimo specifika diktuoja daugiamatės dialektologijos poreikį, nes XX a. tradicinė tarmė buvo suvokiama kaip uždara, pirmiausia fonetinė (fonologinė) sistema, todėl „Lietuvių kalbos atlaso“ punktų aprašuose remiamasi vyriausių ir sėsliausių kaimo gyventojų kalba. XXI a., vykstant intensyviai migracijai, globalizacijai, kintant ekonominiam ar sociokultūriniam regionų kraštovaizdžiui, įprastas šalies ploto skaidymas tradicinėmis tarmėmis ir šnektomis gali nebeatspindėti tikrosios kalbinės situacijos (ypač – mažesnių bendruomenių). Šalia *tarmės* sąvokos įsigali *geolektai*, *regiolektai* ar *vietiniai kalbų variantai* (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 33; 37–38 ir ten nurod. lit.)¹⁶. Naujieji, XXI a. fiksuojami, tarminiai dariniai yra susidarę kalbiniame kontinuuame, todėl turi ne tik vietinių, bet ir bendrinės (ar netarminės) kalbos elementų, atsirandančių dėl naujos erdvės (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės) formavimo dedamųjų (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 39; Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017: 178; Meiliūnaitė ir kiti 2022: 10; 13; 58; 137–139)¹⁷. Vietinio varianto situacija aktualizuojama ir tiriant Kaūno mairių dugno kalbinę situaciją (žr. 5 skyriuje).

Suvokiant tarmę kaip dinamišką konstrukta, metodinė daugiamatės dialektologijos perspektyva rodosi labai tinkama šiam tyrimui, nes tradicinė tarmė traktuojama ne kaip mirštanti, o kaip kintanti (Čepaitienė, Mikulėnienė 2022: 18–20).

Kalbinių pokyčių eiga gali būti sekama realiojo ir stebimojo laiko (angl. *apparent time*) metodais (Labov 2013: 335–371; Chambers, Schilling 2013: 237–262). Pateikėjų kalbinės ypatybės fiksuotos realiuoju laiku, o stebimuoju laiku nustatomi svarbiausi kaitos proceso taškai (kada išryškėjo tam tikri kalbos pokyčiai). Čia naudojami sociolingvistikos įrankiai; aktualus gyventojų kartos dėmuo (Mikulėnienė 2012: 57). Tokiu būdu gali būti fiksuojama kalbos variantiškumo kaita (Wardhaugh, Fuller 2015: 161).

Kartu su realiojo ir stebimojo laiko metodais taikomas Japonijos tyrėjų išbandytas inovatyvus atminties laiko metodas (Inoue 2017), leidžiantis tirti skirtingų laikotarpių duomenis, išryškinti skirtumą tarp anksčiau vartotos kalbos ir dabartinio kalbėjimo. Pateikėjai prisimena, kaip seniau patys (ir jų tėvai, seneliai) kalbėjo, kaip buvo įvardijamos įvairios realijos, reiškiniai. Trinarę laiko perspektyvą (*realisus* : *stebimasis* : *atminties*) derinant su pusiau struktūruoto interviu (nestabdant pateikėjo), užduodant klausimus eilės tvarka iš dabarties į praeitį, sužinoma kelių dešimtmečio senumo įvykių, istorijų – išgirstama pasakojimų, kurie gali būti tam tikra tarmiškai išsakoma savirefleksija.

Laikantis trinarės perspektyvos, rekonstruojamas buvęs vietinis tarminis variantas, identifikuojama dabartinė (pa)tarmės (ir kalbėtojų bei jų tapatybės) situacija ir įvertinamos šnektų kaitos (ar raidos) kryptys (plačiau apie trinarę laiko perspektyvą žr. 2.3 poskyryje).

¹⁶ Tarmės „savo garsų sistema, gramatika, žodynu ir kitais aspektais tokios pat sudėtingos kaip ir kalbos“ (Crystal 2005: 45). Taigi skirtingi tos pačios šalies regionai gali būti laikomi savitais fonetikos, gramatikos, leksikos šaltiniais, vertais nagrinėti ne mažiau nei vadinamoji bendrinė ar standartinė kalba.

¹⁷ Pastaraisiais metais kalbiniuose tyrimuose aktualizuotas horizontalusis ir vertikalusis kontinuumas – teritoriniai aspektai ir pateikėjų duomenys (amžius). Plačiau apie tokius dviašius tyrimus žr. Willemyns, Bister 1989: 541; Berruto 2010: 235–236; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 39; Šidlauskas 2023: 212.

Diskurso analizės metodas taikomas ir medžiagos rinkimo, ir analizės etapuose ir sietinas su neformaliais pokalbiais (pusiau struktūruoto interviu metodu). Juo išryškintas kalbos neatsiejamumas nuo bendruomenės ir socialinio konteksto (Jones 2012: 2–5). Surenkama daugiau vertingų lingvistinių ir istorinių duomenų, susipažįstama su vietinėmis bendruomenėmis. Siekiant geriau jas pažinti, tiriama iš *emic* ir *etic* perspektyvų: tam tikrą reiškinį vertina *sāvas* ir *svetimas* – paprastasis kalbinės bendruomenės narys (subjektyviai) ir tyrėjas (objektyviai) (Headland 1990: 15; Aliūkaitė 2021: 264). Taigi išryškintas pateikėjų požiūrio bei kalbėjimo ir gautų meta-kalbinių duomenų skirtumas (Markee 2012: 1–3); disertacijos pateikėjų požiūrį į tarmę žr. 3 priede.

Distribucinis, analitinis ir aprašomasis metodai taikomi gretinant empirinę tarminę medžiagą (žr. 5 skyrių) ir aprašant rezultatus (žr. 5 ir 6 skyrių).

Geolingvistinis metodas pasitelktas siekiant identifikuoti skirtumą, kaip kalbinis plotas galėjo atrodyti anksčiau ir kaip atrodo dabar. Išryškintas diatopinis kalbos variantiškumas – ne tik geografinis kalbos reiškinių pasiskirstymas tam tikrame plote, bet ir tų reiškinių dinamika: kaita, naujų kalbos darinių užuomazgos (Horvath B., Horvath R. 2001: 344; Hansen, Schwarz, Stoeckle 2012: 2; dar žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 34; Geržotaitė 2016: 9).

Aprašomosios statistikos metodu aprašytos rekonstruotosios tarminės ypatybės. Apskaičiuoti tarminiai koeficientai ir jų medianos. Tarminiam koeficientui nustatyti taikoma formulė $x = xa : xb$ (x = tarminis koeficientas, xa = pateikėjo kalboje realizuoti tarminės ypatybės atvejai, xb = visi pateikėjo kalboje realizuoti ir nerealizuoti tarminės ypatybės atvejai). Kiekvieno pateikėjo kalboje atskirai nustatytus vienodas tarminės ypatybės koeficientus, skaičiuojama jų mediana. Taip gaunamas galutinis tarminės ypatybės realizacijos rodiklis¹⁸. Mediana pasirinkta siekiant objektyvumo – kaip metodas, kuriam neturi įtakos dideli tarminių koeficientų nuokrypiai (Lapinskas 2010: 2-1-2-5)¹⁹.

Siekiant išsiaiškinti ne tik buvusią ar dabartinę vartoseną, bet ir galimą tolesnę kitimą, kiekviena tarminė ypatybė yra įvertinta prognostiškai – taikoma tiesinė prognozė (angl. *linear prediction*). Remiantis duomenų rinkiniu, sugeneruota duomenų išvesties tiesė, galimai nuspėjanti ir ateities duomenų reikšmes (O’Cinneide, Dorran, Gainza 2008: 2–3). Kitaip tariant, prognostiškai įvertinamas galimas tarminės ypatybės stiprėjimas ar silpnėjimas.

Darbo naujumas ir aktualumas. Iki šiol lietuvių tarmėtyroje nebūta tarminės rekonstrukcijos tyrimų. Šia disertacija, aprėpiant ne vieną sinchroninį ir diachroninį tarminį bei teritorinį aspektą, remiantis susikurtu teoriniu modeliu, atliekama Kaūno mairių dugno vietinės šnektos rekonstrukcija.

¹⁸ Apie tarmiškumo koeficientą ir jo skaičiavimą taip pat žr. Dambrauskienė 2021: 90. Tai gana universalus būdas santykiniam dydžiui nustatyti, tinkamas tiriant ne tik vienos kurios tarminės ypatybės stiprumą, bet ir pateikėjų tarmiškumo lygį.

¹⁹ Laikomasi savitos autoriaus teksto puslapių numeracijos.

Palyginti didelio užlieto ploto (63,5 kv. km) iškeldintų gyventojų laikyti tikraisiais vakarų aukštaičiais kauniškiais negalima (plačiau žr. 3.3 poskyryje). Nemaža teritorijos dalis ribojasi su pietų aukštaičiais ir nuo Antano Salio klasifikacijos laikų (1933) yra vadinama priedzūkiu (Salys 1992: 109–113; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliene 2005: 114–115).

Pastebėtina, kad pakraščių tarmes, palyginti su esančiomis ploto viduryje, veikia daug sudėtingesnės sąlygos (Zinkevičius 1966: 24). Tai galėtų būti siejama ne tik su lietuvių kalbos ploto pakraščiais, bet ir su tos pačios kalbos tarmių pereiginėmis zonomis. Rekonstruojant Kauño márių dugno vietinį tarminį variantą, pereiga yra dvisluoksni: (1) tarp vakarų ir pietų aukštaičių ir (2) tarp marių dugno ir dabartinių gyvenamųjų vietovių. Taip pat minėtina, kad visa tyrimo zona dvisluoksni – pateikėjų gyvenamoji vieta dugne iki užtvindymo ir jau išsikėlus.

Tarminis vaizdas – nebūtinai homogeniškas: kalbinių plotų diferenciacija ypač pastebima sutrikus tarpasmeninių ryšių tinklui dėl didelio atstumo ar fizinių kliūčių (Boberg, Nerbonne, Watt 2018: 1). Hidroelektrinės statyba ir slėnio užtvindymas laikytini būtent tokiais kliūtimis: kaimų, kuriuose gyveno iškeldinti žmonės, nebelikę – jie nepasiekiami. Be to, ir prieš iškeldinimą gyventojus skyrė Nėmunas, plotas buvo fragmentiškas administraciniu požiūriu (plačiau žr. 3.2 poskyryje)²⁰. Tad šiame tyrime aiškinamasi, kokia yra (ar gali būti) patarmės realizacija nepalankiomis keliaisluoksniomis (istorinėmis, teritorinėmis ir kt.) sąlygomis.

Tarminiam tyrimui surinkta kiek galima daugiau medžiagos iš paskutinės pateikėjų, kurie iškeldinimo laikotarpiu buvo dar vaikai ir jaunuoliai, kartos. Siekiant atskleisti jų vartojamą tarminį variantą, pirmiausia buvo sukurtas ir išbandytas visiškai naujas, priedzūkio tarminėmis ypatybėmis grįstas tyrimo modelis. Jį sudarant siekta išvengti kalbinių atsitiktinumų, todėl nariais pasirinktos dvi šeimos (plačiau žr. 4.3 poskyryje). Šiam sprendimui pasiteisinus (žr. 5 skyrių), nuspėtinamas jo pritaikomumas ir kitiems kalbiniams tyrimams.

Modelį galima apibrėžti šia formule: (1) kalbos faktų sąranka kelių skirtingo amžiaus (ir, priklausomai nuo tyrimo specifikos, gyvenančių skirtinguose punktuose) pateikėjų kalboje; (2) gautų kalbinių duomenų sąsaja su anksčiau tyrėjų nurodytais tiriamojo ploto kalbiniais duomenimis; (3) tolesnis visų pateikėjų kalbos tyrimas remiantis šiuo modeliu.

Tyrimo naujumą implikuoja metodinė trinario laiko perspektyva (plačiau apie trisluoksniškumą laiko aspektu žr. 2.3 poskyryje): naujais duomenys rinkti realiuoju laiku (2020 m.), skirtingo amžiaus pateikėjų kalba analizuota stebimuoju laiku, o

²⁰ Šie veiksniai galėjo paveikti ir tam tikras tarmines ypatybes ir jų paplitimą. Plg. dialektologų pastebėjimus – pavyzdžiui, „tarmių ribos ar tarminių reiškinių izoglosos dažnai sutampa su ilgą laiką buvusiomis politinėmis, administracinėmis, parapijų, įvairių valdų ribomis“ (Morkūnas 2013: 508); taip pat plg. „We found that geographical distance and administrative history were important in separating municipal dialects“ (Honkola ir kiti 2018: 1).

vietinio varianto rekonstrukcija įgalinta atminties laiko metodu. Tai pirmasis toks bandymas lietuvių tarmėtyroje.

Jam įgyvendinti buvo numatyta kelių etapų darbo struktūra. Disertaciją sudaro Įvadas (1), dėstymo skyriai (2–6), Išvados, Paveikslų sąrašas, Lentelių sąrašas, Šaltiniai ir literatūra ir Priedai.

Įvade, remiantis multimodaliosios dialektologijos principais, nurodoma tyrimo medžiaga, tikslai, uždaviniai, medžiagos rinkimo ir analizės metodai. Pateikiami gyventojų apklausos principai.

Antrajame disertacijos skyriuje (Dialektologinių tyrimų bruožai ir metodika) aptariama dialektologinių tyrimų specifika ir šio tyrimo metodika. Atskiriamos *vietos* ir *erdvės* sąvokos daugiarmės dialektologijos lauke, pateikiama vietinių kalbų variantų samprata, akcentuojamos trinarės – *realiojo, stebimojo ir atminties* – laiko perspektyvos ypatybės. Iš sociolingvistinės perspektyvos atskleidžiama pateikėjų amžiaus tipologijos problematika.

Trečiajame disertacijos skyriuje (Tiriamasis plotas) bendrinama tiriamojo ploto problematika: tikslinamas užlietų kaimų skaičius, nurodoma administracinė-teritorinė ir tarminė priklausomybė.

Ketvirtajame skyriuje (Vietinių pateikėjų charakteristika) charakterizuojami pateikėjai (pateikiami lyties, amžiaus ir kt. kintamieji), konkretizuojama jų kilmės ir dabartinė gyvenamoji vieta. Remiantis dviejų apklaustų šeimų kalbiniais duomenimis, aprašoma tyrimo modelio, paremto priedzūkio tarminėmis ypatybėmis, perspektyva.

Penkajame skyriuje (Vietinio varianto tarminės ypatybės), taikant sukurtą teorinį modelį, nagrinėjamos fonetinės ir morfologinės vietinio patarmės varianto ypatybės. Medžiaga analizuojama remiantis horizontaliojo (teritorinio) ir vertikalio (amžiaus) kontinuumo duomenimis.

Šeštajame skyriuje (Vietinio varianto rekonstrukcija) modeliuojamas Kaūno mairių dugno vietinis kalbos variantas. Bendrinama abiejų krantų ir skirtingo amžiaus gyventojų kalbinė situacija. Statistiniais metodais įvertinamos stipriausios ir silpniausios tarminės ypatybės, prognozuojama jų išlikimo perspektyva

Išvadose apibendrinami tyrimo rezultatai.

Šaltinių ir literatūros sąrašė 125 pozicijos.

Darbas iliustruojamas 42 paveikslais (žr. Paveikslų sąrašą) ir 25 lentelėmis (žr. Lentelių sąrašą). Disertacijoje pateikiami 3 priedai: Garso įrašų registras (1), kuriame nurodyta kiekvieno garso įrašo data, laikas, vieta, Pateikėjų klausimynas (2), kuriuo remiantis buvo apklausti gyventojai, ir Pateikėjų anketos (3), kuriose surašyti pagrindiniai jų duomenys ir atsakymai apie tarmę (anketose pateikėjai cituojami – pateikiama autentiška, neperfrazuota informacija).

Ginamieji teiginiai:

1. Rekonstravus vietinį kalbinį variantą, iš užlieto Kaūno mairių ploto gyventojų kalbos nustatyta, kad tarmės požiūriu teritorija buvo homogeniška: nei geografinės sąlygos (gyvenamąją teritoriją skirianti Nėmuno upė), nei keli istoriškai

determinuoti administraciniai-teritoriniai skirstymai šio krašto tarmei didesnės įtakos neturėjo.

Tam tikrą rekonstruotos vietinės tarmės stabilumą rodo ir per trinarę laiko (*realusis, stebimasis, atminties*) sanklodą atskleista dviejų kartų – *tėvų* ir *vaikų* – kalbos analizė. Vaikų kalboje pastebėti tie patys tarminiai požymiai, kurie užfiksuoti ir jų tėvų kalboje.

2. Rekonstruoti tarminiai duomenys rodo vakarų aukštaičių kauniškių pietrytinės dalies (priedzūkio) tarminį variantą, geriausiai atpažįstamą iš šios patarmės skiriamųjų ir būdingųjų tarminių požymių.

Fonetinės ypatybės: 1) balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepimas kaip *i* (**j*), 2) balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje, 3) tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas, 4)–5) priebalsių *l* ir *r* kietinimas. Morfologinės ypatybės: 6) dažna daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis vartosena, 7) prieveiksmiai (jungtukai, dalelytės) *kàp* ir *tèp*, 8) įvardžiai *mùmi* ir *jùmi*, 9) prielinksnio ir priešdėlio *in(-)* vartosena.

3. Iš statistinės gautų duomenų analizės matyti, kad stabiliausiomis ir ilgiausiai tiriamajame plote išliksiančiomis laikytinos ypatybės yra tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas, įvardžių formos *mùmi* ir *jùmi*, daiktavardžių mažybinės priesagos, balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje (nustatytos medianos reikšmės nuo 0,5 iki 1,0).
4. Tarminiai duomenys vertikaliajame kontinuume, priešingai nei horizontaliajame, atskleidžia vartosenos dinamiškumą. Nors iš esmės stipresniais vietinio kalbinio varianto atstovais laikytini vyresni gyventojai, tam tikrais atvejais jaunesnių pateikėjų kalboje aptikta ypatybių, būdingų ne visiems vyresniesiems. Ši dinamika suponuoja tolesnių tarminių tyrimų Kauno marių apylinkėse poreikį.

Publikacijos disertacijos tema:

1. Šidlauskas Žydrūnas 2023: Priedzūkio tarminių ypatybių rekonstrukcija horizontaliajame ir vertikaliajame kontinuume: Kauno marių dugno atvejis. – *Acta Linguistica Lithuanica* 89, 211–235. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/2285/2356> (žiūrėta 2023 12 27).
2. Mikulėnienė Danguolė, Bakšienė Rima, Brazaitienė Laura, Čepaitienė Agnė, Ivoška Darius, Šidlauskas Žydrūnas 2023. *(Ne)atrasti Pakaunės turtai: kalbinis variantiškumas sociogeolingvistikos požiūriu*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. (Aut. indėlis – 6,7 aut. l.) Prieiga internete: http://lki.lt/wp-content/uploads/2024/02/Kolektyvine-monografija-Ne-atrasti-Pakaunes-turtai.pdf?fbclid=I-wAR3c9vjGwTyd4D0vTNg_dIF0NymB9SztX9eM3Ip6neptel0Bk7Yuik4p5_I (žiūrėta 2024 03 08).
3. Šidlauskas Žydrūnas 2021: Rekonstrukciniai Kauno marių dugno tarminio pločio aspektai. – *Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos*, autoriai: Meiliūnaitė Violeta [sudarytoja],

Čepaitienė Agnė, Dambrauskienė Diana, Šidlauskas Žydrūnas, Tuomienė Nijolė, Valentukevičienė Danutė, Vyniautaitė Simona. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 37–57. Prieiga internete: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2022/01/Lietuviu-dialektologijos-profiliai-1.pdf> (žiūrėta 2023 12 07).

Pranešimai disertacijos tema:

1. Šidlauskas Žydrūnas 2023: Kauno marių dugnas: priedzūkio ribų rekonstrukcija. – 28-oji tarptautinė Jono Jablonskio konferencija *Kalba ir laikmetis: asmens, kartos, visuomenės reprezentacijos kalboje*, 2023 m. rugsėjo 21–22 d., Vilnius. Programos prieiga internete: <http://lki.lt/skelbiame-28-osios-tarptautines-mokslines-jono-jablonskio-konferencijos-kalba-ir-laikmetis-asmens-kartos-visuomenes-reprezentacijos-kalboje-programa/>.
2. Šidlauskas Žydrūnas 2023: Kauno marių dugno tarminių ypatybių dinamika: dviejų šeimų atvejai. – Lietuvių kalbos instituto doktorantų mokslinė konferencija *Naujausi moksliniai tyrimai ir inovacijos 2023*, 2023 m. balandžio 27 d., Vilnius. Programos prieiga internete: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2023/03/LKI-doktorantu-mokslines-konferencijos-programa.pdf>.
3. Šidlauskas Žydrūnas 2023: Pranešimas Kauno marių dugno tema. – Akademinė popietė (*Ne)atrasti Pakaunės turtai: kalbinis variantiškumas sociogeolingvistikos požiūriu*, 2023 m. kovo 1 d., Kaunas. Akademinės popietės anotacijos prieiga internete: <https://www.knf.vu.lt/renginiai/3159-popiete-ne-atrasti-pakaunes-turtai-kalbinis-variantiskumas-sociogeolingvistikos-poziru>.
4. Šidlauskas Žydrūnas 2022: Kauno marių dugno tarminio ploto dinamika stebimuoju laiku. – Mokslinė konferencija *Lituanistikos kontekstai*, skirta profesoriui Albertui Ružei (1936–2021) atminti, 2022 m. lapkričio 25 d., Raudondvaris-Kaunas. Programos prieiga internete: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/konferenciju/2022/Alberto_Ru%C5%BE%C4%97s_konferencijos_programa_2022_11_25_5.pdf.
5. Šidlauskas Žydrūnas 2022: Kauno marių dugno tarminis plotas: trinarė laiko perspektyva remiantis „Lietuvių kalbos atlasu“. – 27-oji tarptautinė mokslinė Jono Jablonskio konferencija (*Kalbos) variantiškumas, kaita ir standartizavimas*, 2022 m. spalio 6–7 d., Vilnius. Pranešimo tezių prieiga internete: http://www.jablonskio-konferencija.flf.vu.lt/wp-content/uploads/2022/09/Jablonskis_teziu-knyga_book-of-abstracts.pdf.
6. Šidlauskas Žydrūnas 2022: Kauno marių dugno ploto tarmių rekonstrukcija „Lietuvių kalbos atlaso“ medžiagos pagrindu. – Lietuvių kalbos instituto doktorantų mokslinė konferencija *Naujausi moksliniai tyrimai ir inovacijos 2022*, 2022 m. balandžio 28 d., Vilnius. Programos prieiga internete: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2022/03/LKI-doktorantu-mokslines-konferencija.pdf>.
7. Šidlauskas Žydrūnas 2021: Lietuvių kalbos tarmynas: trinarė laiko perspektyva geolingvistikoje. – 2-oji tarptautinė mokslinė konferencija *Jaunieji humanitarai ir*

Kazimieras Būga, 2021 m. lapkričio 25–26 d., Vilnius. Programos prieiga internete: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/11/Konferencijos-%E2%80%9EJau-nieji-humanitarai-ir-Kazimieras-buga-programa.pdf>.

8. Šidlauskas Žydrūnas 2021: Kauno marių dugno tarminio ploto rekonstrukcija. – *XIII International Congress of Baltics “Baltic Languages in Time and Space”*, 2021 m. spalio 13–15 d., Ryga. Pranešimo tezių prieiga internete: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/56659/XIII_Starpt_baltistu_kongress_tezes.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. DIALEKTOLOGINIŲ TYRIMŲ BRUOŽAI IR METODIKA

Vienamatei dialektologijai (taigi ir tarmėms) buvo įprastas administracinis teritorinis skirstymas, kai tarmės lokalizuojamos ir apibūdinamos kaip tam tikro administracinio regiono bruožas²¹, t. y. teritorija ir tarmė suvokta labiau kaip statiški konstruktai nei kaip dinamiški reiškiniai.

Nors teritorinis tarmių aprašymo principas buvo paplitęs iki pat XX a. pabaigos ir iki šiol kai kuriose šalyse populiarus, nėra taip paprasta ribomis apibrėžti naujus tarminius (ar tarmiškuosius) darinius – jie turi elementų iš bendrinės ar netarminės kalbos, atsiranda naujos erdvės (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės) komponentų (Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017: 178).

Vertinant dialektų skirtumus, paprastai apsiribota vienamate skale, tačiau kalbos ir tarmės skiriasi ne vienu, o įvairiais aspektais, pavyzdžiui, balsių tarpusavio skirtumai – kitokie nei priebalsių (Goskens 2018: 208). Kalbos taip pat įvairuoja laiko ir vietos, socialinių kategorijų aspektu (Boberg, Nerbonne, Watt 2018: 2). Todėl daugiamatės dialektologijos diskurse vyrauja tarpdiscipliniškumas ir variantiškumas, fiksuojamas stebimuoju laiku (nuo jauniausios iki vyriausios kartos); kartografinis šių duomenų pateikimas²² „yra svarbi būsimųjų tarminio Lietuvos kraštovaizdžio lyginamųjų diachroninių tyrimų sąlyga“ (Mikulėnienė, Meiliūnaitė, Aliūkaitė 2014: 19).

XXI a. pradžioje į lietuvių dialektologiją pažvelgta dar plačiau – dialektologiją keičia geolingvistika (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 29)²³. Ima naujai ryškėti geografijos reikšmė (plg. „geolingvistika tiria geografinę kalbinių elementų sklaidą“ (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 29; dar žr. Chambers 1980: 47–65). Taigi prigijusi geolingvistinė kryptis sąlygoja modernius tarmių tyrimus: „Tradicinės dialektologijos metodologinis virsmas į geolingvistiką, kitaip dinamiškąją dialektologiją, tik išplėtė tarmėtyrininkų tyrimų lauką“ (Aliūkaitė 2013: 5; dar žr. Trudgill 1983: 87).

XXI a. daugiau orientuojamasi į dialektą kaip neturintį tokių griežtų ribų; plinta dialektų kontinuumo samprata. Taikant horizontaliojo ir vertikaliojo kontinuumo lygmenis, numatoma geolingvistinė ir sociolingvistinė tarminių tyrimų perspektyva. Pavyzdžiui, vertikaliuoju lygmeniu (sociolingvistiškai) įtraukiami socialiniai, demografiniai, kultūriniai ir kt. veiksniai (Aliūkaitė 2013: 1; 4–5)²⁴.

²¹ Tai ypač būdinga ankstyvajam pregeolingvistiniam laikotarpiui. Dėl lietuvių tarmėtyros skirstymo laikotarpiais plačiau žr. Mikulėnienė 2018: 11.

²² Apie duomenų vizualų pateikimą ir žemėlapius žr. Goebel 2018: 133.

²³ Tačiau ryškėjantys geolingvistiniai bruožai pastebimi jau XIX a. klasifikacijose (Mikulėnienė 2018: 140).

²⁴ Kintamieji, minėtina, susiję ir su erdvine statistika (angl. *spatial statistics*) – iš šios perspektyvos gali būti nustatomos priežastinės statistiškai pagrindžiamos kalbinių kintamųjų reikšmės (Grieve 2018: 417).

Matomas dvikryptiškumas: ne tik geolingvistikos įrankiais tiriama kalba, bet ir kalbinio ploto specifika reikalauja geolingvistinio žvilgsnio. Tradicinių (vienamatės dialektologijos) instrumentų nepakaktų ir tiriant Kaūno m̄arių dugno kalbinę situaciją – atliekant tarminę rekonstrukciją.

2.1. (GYVENAMOSIOS) VIETOS IR ERDVĖS SKIRTIS

Kaūno m̄arių dugno ir apylinkių plotą galima skaidyti įvairiais pjūviais (tai matyti analizuojant jį istoriniu, administraciniu požiūriais; žr. 3.2 poskyrį). Kadangi šioje teritorijoje esama ir smulkesnių darinių (mažų kaimų), ir stambių teritorinių vienetų (visas Nēmuno slėnis ir gyvenvietės, į kurias migruota), kilo poreikis atskirti sąvokas, kas šiame tyrime laikoma erdve ir vieta. Nors sąvokos nėra tapačios, anot Christinos Higgins, sociolingvistikoje paprastai *vieta* ir *erdvė* suvienodinamos (Higgins 2017: 103)²⁵.

Nors *vietos* ir *erdvės* sąvokos iš pažiūros sinonimiškos, esama nemažai skirtumų. Remiantis „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ elektroninėmis versijomis, matyti, kad *erdvė* – abstraktesnė už *vietą*²⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad tik žodžio *vieta* viena iš reikšmių yra *vietovė*; žodis *erdvė* su vietove nesiejamas. Vadovaujantis šiuo leksikografiniu požiūriu, dialektologinio tyrimo lauką (visą tiriamą Nēmuno slėnio, Kaūno m̄arių ir pamario plotą) būtų galima laikyti *erdve*, tačiau konkretūs atskiri kaimai, kuriuose gyvena ar gyvena žmonės, vadintini *vietomis*.

Taigi skiriasi sąvokų abstraktumo lygis²⁷. *Vieta* dažnai traktuojama kaip diskursyviai sukonstruotas *erdvės* darinys. Tai atitinka vietovių kūrimo(si) ir žmonių įsikūrimo jose modelį – pirmiausia yra erdvė, o paskui joje atsiranda šalys, miestai, kaimai. Žmonės fizines erdves paverčia vietomis²⁸; pavyzdžiui, kiekvienas miestas yra *vieta* (Higgins 2017: 103). Vietos (vietovės), kuriose įsikūrę žmonės, – tai punktai, kuriuos dialektologai pasirenka tarminei medžiagai rinkti. Stebimosios vietovės pasirenkamos vadovaujantis tam tikra tyrėjų susikurta metodika²⁹. Atsižvelgiama į nuotolį tarp gyvena-

²⁵ Plg. „In most applied linguistics research, it must be acknowledged that place and space are usually conflated“ (Higgins 2017: 103).

²⁶ Plg. pirmąsias reikšmes: *erdvė* – „astronomijoje – neribotas visatos tįsumas visomis kryptimis“ (bz.lki.lt); „neribota visatos tąsa visomis kryptimis“ (dz.lki.lt); *vieta* – „buveinė, kurioje galima būti, ką laikyti, daryti, kurioje kas yra, vyksta“.

„Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ elektroninėje versijoje (bkz.lki.lt) pateikiamas tik žodis *erdvė*; žodis *vieta* dar neįtrauktas (žiūrėta 2020 02 02).

²⁷ Randami tik du lygiavėčiai variantai: 1) bkz.lki.lt kaip *erdvės* antroji reikšmė nurodoma „vieta kam nors būti“; o 2) dz.lki.lt *erdvės* ketvirtoji reikšmė – „vieta, tarpas kam nors būti, egzistuoti“.

²⁸ Plg. „Physical spaces are transformed through the human actions of planning into places“ (Higgins 2017: 103).

²⁹ Tačiau nuo *erdvės* sąvokos neatsiribojama – šiuolaikinėje lingvistikoje ji gana gyvybinga. Pavyzdžiui, 2012 m. lapkričio 16 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete organizuota tarptautinė konferen-

mųjų punktų ir geografinę kryptį, kurios bus laikomasi (LKA I: 11). Tam tikrais atvejais gali būti įvertintas tiriamųjų punktų išsidėstymas visame tiriamajame plote, taip pat ir jų padėtis vienas kito atžvilgiu (Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kiti 2017: 59–62, Mikulėnienė ir kiti 2019: 17–18).

Tiek visas stebimų punktų rinkinys, tiek ir atskiras punktas atitiktų *vietos* (t. y. gyvenamosios vietovės, kurios kalbinis variantas leksikos, fonetikos ir kt. ypatybėmis skiriasi nuo kitų vietinių variantų) sampratą. Į *erdvės* lygmenį kiekvienas iš jų galėtų būti perkeliamas įvedus sociolingvistinius kintamuosius – tiriamų respondentų amžiaus, lyties, išsilavinimo ir kt., kurių rinkinys grafiškai būtų pateikiamas jau ne horizontaliojoje, bet vertikalojoje duomenų matavimo skalėje.

Galima išskirti dvi kintamųjų grupes – tai (1) pateikėjo asmeniniai duomenys ir (2) išoriniai veiksniai, susiję su pateikėju. Pirmajai kintamųjų grupei priklauso vertikalojo kontinuumo duomenys: lytis, amžius, išsilavinimas (ir kt., priklausomai nuo situacijos ir tyrimo specifikos). Antroji kintamųjų grupė – tai teritorija (gyvenamoji ir darbo vieta)³⁰. Galima teigti, kad teritoriniai vienetai padeda charakterizuoti pateikėjus – toje pačioje vietovėje gyvenančių žmonių kalba turi bendrų bruožų. Vadinasi, kalbėtina apie teritorinius kalbinių variantų skirtumus.

Žmogaus, kalbos ir vietovės santykį atskleidžia vokiečių filosofo Johanno Gottfriedo Herderio triados principas (angl. *Herderian triad*); juo įvardijami trys elementai – žmonės, kalba ir teritorija (Piller 2016)³¹. Kalba, vietovė ir žmonės yra trys pagrindiniai principai, siejantys vienos bendruomenės narius, atpažįstamus visų pirma iš kalbos (Kliukienė 2010: 103–104).

Taigi galima teigti, kad pirmoji kintamųjų grupė (amžius ir kt.) keičia supratimą apie vietą, o ši įgauna dar vieną funkciją – tampa asmens tapatybės dalimi.

Anot Herderio, kalba yra susieta su tapatybe ir „išsikūrusi“ tam tikroje vietoje (Piller 2016)³². Nors Herderio triados dėmenys interpretuoti ir taikytini iki šiol, vis dėlto matoma ir ryški skirtis tarp XVIII a. ir XXI a. vietos suvokimo. Pagrindinis skirtumas – kalba nėra tokia lokalizuota, kad pavyktų ją „išlaikyti“ vienoje kurioje vietovėje.

cija buvo pavadinta „Kalba, erdvė ir tapatybė“. Tai Lietuvos mokslo tarybos remiamo baigiamojo mokslinio projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ renginys. Žr. <http://www.miestaiirkalbos.flf.vu.lt/lt/left/T%C4%98STINIS+PROJEKTAS/Tarptautin%C4%97+konferencija+%E2%80%9EKalba%2C+erdv%C4%97+ir+tapatyb%C4%97%E2%80%9C> (žiūrėta 2022 03 01).

2013 m. konferencijoje taip pat figūruoja *erdvė*: <http://www.lsk.flf.vu.lt/lt/katedra/taikomoji-kalbotyra/taikomosios-kalbotyros-konferencija/anketa-1/> (žiūrėta 2022 03 01).

³⁰ Sąvoka *kintamasis* čia vartojama darant prielaidą, kad žmogus gyvena nebūtinai sėsliai ir gyvenamoji vietovė gali kisti (kaip yra ir dugniečių atveju).

³¹ Apie Herderio triadą žr. <https://www.languageonthemove.com/herder-an-explainer-for-linguists/> (žiūrėta 2023 05 07).

³² Plg. „Language is tied to identity and located in a specific (and singular) place“ (Piller 2016).

Įprastas variantas: žmonės, kalba, teritorija. Galima modifikacija: žmonės, kalba (-os), vietovės (ne viena, o kelios).

2.2. VIETINIO KALBOS VARIANTO SAMPRATA

Vieta ir erdvė daugiamatėje dialektologijoje nebėra statiškos. Poveikį (geo)lingvistiniam kraštovaizdžiui turi žmonių mobilumas. Iš čia kyla ir *regioninio varianto* samprata (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 34–35). Be teritorinio, arba horizontaliojo, kontinuumo, atsiranda ir vertikalusis (socialinis, sociolingvistinių ar kt. kintamųjų) kontinuumas, o šių papildomų duomenų įtraukimas sietinas su tarminė tiriamų plotų įvairove.

Tradicinė (pa)tarmė – tarsi prototipas, tačiau kalbiniai procesai (raida) daugiamatėje dialektologijoje nėra statiški, o tarminių variantų skirtumai gali būti svaresni už geografiniu požiūriu toliau esančių dialektų skirtumus (Mikulėnienė ir kiti 2019: 9). Lietuvių kalbos variantus veikia globalizacijos, tapatybės paieškos procesai: „Tradicinės tarmės kinta, bet ant jų pagrindo aktyviai formuojasi naujieji tarminiai dariniai, ypatybės keičia vietą tarminių požymių hierarchijoje“ (Bakšienė 2022: 12). Kaip šio kiti-mo dalis įvardytini ir vietiniai kalbų variantai, atspindintys tiriamojo ploto kalbinį daugiasluoksniškumą (Mikulėnienė ir kiti 2023: 13–14).

Kaūno mairių dugno diskurse vietinio kalbos varianto sąvoka ir samprata pasikliaujama dėl kelių priežasčių.

Teoriniu lygmeniu tai vakarų aukštaičių kauniškių plotas su galimais priedzūkio tarminiais bruožais (žr. 3.3 poskyrį). Taigi plotas pereiginis, todėl atsiribojama nuo statiško tradicinės patarmės vaizdo.

Nėmuno slėnio gyventojai migravo iš gimtųjų vietų, o migracija (nors šiuo atveju ir netolima) suponuoja kalbinius pokyčius – tarminių bruožų nykimą, sąveiką su kitų patarmių bruožais ar naujų formavimąsi. Dugniečiai laikytini bendruomene (tai parbrėžia ir pateikėjai, pavyzdžiui, Vaiš_M_1950: iš *dugno mes*), o tapatybės palaikymas ar paieškos, kaip minėta, gali veikti kalbos variantus.

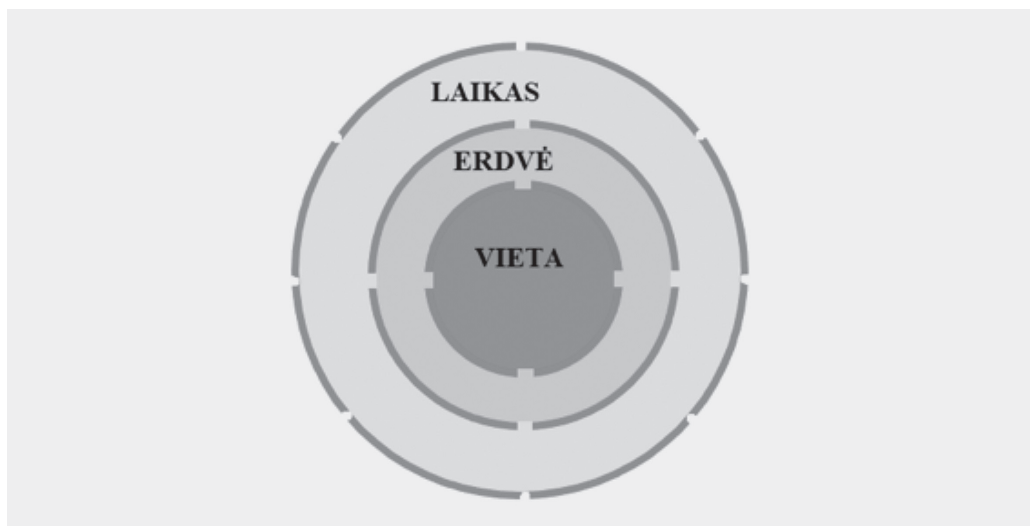
Kaūno mairios yra Pakaunėje, dažnai vadinamoje bendrinės kalbos zona, tad dugniečių kalba gali atitikti ne patarmės griežčiausia prasme, o *tarmiškojo* vietinio varianto sampratą³³.

2.3. LAIKO SAMPRATA IR PATEIKĖJŲ KARTOS DĖMUO

Šiuolaikinėje – daugiamatėje – dialektologijoje *vietos*, *erdvės* ir *kalbos (vietinio varianto)* sąvokas papildo dar vienas dėmuo – laikas. Kaip rašė Antanas Salys, „dialek-

³³ Kaūnas ir jo apylinkių kalba įvardijama ir kaip regioninio standarto pavyzdys (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 259).

Atkreiptinas dėmesys, kad, tiriant multimodaliosios dialektologijos metodais, kalbinis variantiškumas veikia rodo ne tarmės nykimą, o kitimą. „Disappearance of traditional dialects does not constitute the death of a dialect, but only its change when it is viewed in terms of contemporary multimodal dialectology“ (Mikulėnienė 2020: 26).

2 pav. Laikas, erdvė ir vieta

tologija tarmes nagrinėja laiko būvyje, taigi ne tik jas aprašo, bet ir priešastiškai seka jų fonetinę bei morfologinę raidą“ (Salys 1992: 6); žr. 2 pav.³⁴

Laikas gali būti suvokiamas ir kaip pagalbinė priemonė erdvėje vykstantiems kalbos procesams iššifruoti. Laikas dialektologijoje – ne tik laikotarpis, istorija, bet ir gyvenotojų (pateikėjų) gimimo metai³⁵. Tiriamuoju atveju – ir tarpas nuo slėnio užliejimo šeštajame dešimtmetyje iki dugniečių apklausos 2020 m.

Šiuolaikinio mokslo diskurse išskirtini trys laiko tipai – *realusis*, *stebimasis* ir *atminties*. Realiojo laiko metodu renkama tarminė medžiaga, aptinkama pokyčių, bendruomenėje įvykusių per tam tikrą laikotarpį³⁶. Stebimojo laiko metodu lyginama skirtingų amžiaus grupių pateikėjų kalba. Kalbinės kaitos stebėsenos pradininkas Williamas Labovas šį metodą apibūdino kaip „dabarties naudojimą siekiant paaiškinti praeitį“ (Labov 1978: 62, 68, 133 ir kt.; Wagner 2012: 372)³⁷. Stebimuoju laiku (nuo jauniausios iki vyriausios kartos) žemėlapiuose užfiksuotas XXI a. regioninis variantiškumas yra reikšmingas tradicinių ir naujųjų tarminių darinių koegzistavimui suprasti (Mikulėnienė, Meiliūnaitė, Aliūkaitė 2014: 19).

³⁴ Šiuo paveikslu papildoma 2.1 poskyrio tezė: erdvė abstraktesnė, didesnė, o vieta yra erdvės dalis, konkretus (gyvenamasis) plotas. Kartu parodoma, kad nei erdvė, nei vieta neatsiejama nuo laiko – ir viena, ir kita jame egzistuoja.

³⁵ Antanas Salys rašo apie kalbos raidą, pastebimą kintant kartoms, ir vėl užsimena, kad pokyčiai vyksta laike: „Kalba paveldima iš kartos į kartą. Taigi ir jos kitimas tuo būdu vyksta laiko būvyje“ (Salys 1992: 8).

³⁶ Plačiau žr.: <http://www.ello.uos.de/field.php/Sociolinguistics/Apparenttimeandrealtimeoflanguagechange>.

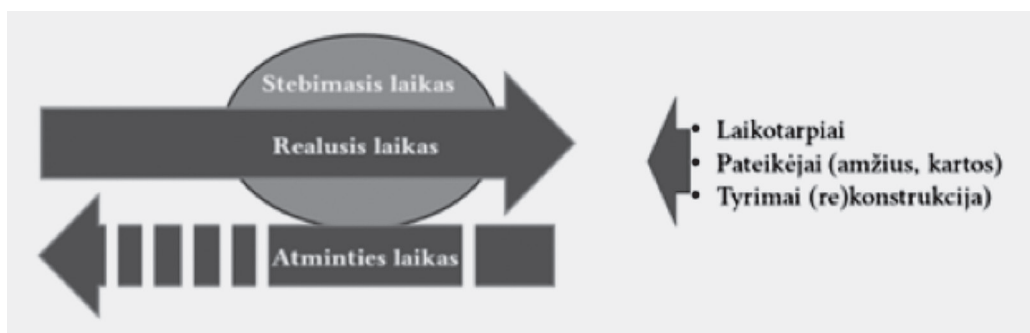
³⁷ Plg. „The use of the present to explain the past“ (Labov 2013: 335).

Disertacijoje stebimojo laiko duomenys sustiprinami tiriamąją medžiagą sugretinus su 1982 m. LKA II medžiaga – ją išanalizavus aiškėja, kad dalis žemėlapuose užfiksuotų kalbos faktų koreliuoja su 2020 m. duomenimis, aptinkamas tarminių ypatybių raidos (ne)nuoseklumas (žr. 5 skyrių).

Kartu su realiojo ir stebimojo laiko metodais disertacijoje taikomas atminties laiko metodas (Inoue 2017). Gilinamasi į pateikėjų pasakojimus, kurie gali būti tam tikra tarmiškai išsakoma savirefleksija.

Šis derinys leidžia tikslingiau aprėpti skirtingus duomenis, išryškinti skirtumą tarp anksčiau vartotos kalbos ir dabartinio kalbėjimo. Apklausiant pateikėjus, pradėta nuo klausimų apie dabartį, palaipsniui pereinant prie senesnių prisiminimų. Taip sužinota įvairių Kaūno marių dugno realijų, o šios papasakotos įsijautus, natūralia kalba (plačiau apie laiko metodus žr. Įvade).

Trinarę laiko perspektyvą iliustruoja 3 pav.

3 pav. Trinarė laiko perspektyva

Tiriant iš šių perspektyvų, disertacijoje siekiama identifikuoti aiškesnius tarminio kalbėjimo paplitimo taškus sinchroniniu ir diachroniniu požiūriu. Tai aktualu keliais aspektais: (1) kalbėjimas (tarmiškumas) aiškiau laipsniuojamas pagal pateikėjų amžių; (2) tikėtina rasti laiko taškus, lėmusius vienokius ar kitokius tarminius pokyčius; (3) stebimasis ir realusis laikas tyrimo atveju nesutampa – t. y. siekiama išsiaiškinti ne vien tai, kaip žmonės kalba dabar, bet ir kaip kalbėjo prieš kelis dešimtmečius.

Šiame tyrime savita laiko skalė (*gyvenimas iki iškeldinimo : iškeldinimas : gyvenimas po iškeldinimo : pateikėjų apklausa 2020 m.*) ne tik diktuoja trinarės laiko perspektyvos pasirinkimą, bet ir suponuoja pateikėjų amžiaus tipologijos probleminius aspektus.

Kalbiniuose tyrimuose pateikėjai pagal amžių grupuoti įvairiai. Vienamatėje dialektologijoje laikytasi NORM principo (angl. *non-mobile older rural male*) (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 32), t. y. pateikėjai – kuo senesni (vyrai), gyvenantys kaimiškose vietovėse, sėslūs³⁸.

³⁸ Skirtingų valstybių tyrėjai tipologizuoja nevienodai, plg. „Informantai grupuojami tarp: 16–30 metų, 31–55 metų; daugiau kaip 56 metų (pavyzdžiui, Tadžikistane, Indijoje); iki 40 metų ir daugiau kaip 40 metų (Kinijoje 2010 m.) ir pan.“; XX a. pirmojoje pusėje „Naujosios Anglijos kalbos atlase“ skirtos dvi

Kaūno m̄arių dugno tarminiame tyrime amžiaus d̄emuo specifiškesnis. Sl̄enio užtvindymo metu (1959 m.), remiantis 2014 m. projekto tipologija (Aliūkait̄, Jaroslavien̄, Meiliūnait̄ 2014: 55)³⁹, gyventojai priklaus̄ vidurinei ir jaunesniajai kartai (arba dar nebuvo gim̄), tačiau dabar visi (taip pat ir keli pakalbinti dugniečių palikuoniai) yra vyresniosios kartos atstovai – t. y. vyresni nei 50 m. Gyvų dugniečių, 1959 m. priklausiusių vyresniajai kartai, neb̄ra; žr. 4 pav.

4 pav. Kartos iškeldinimo metu ir dabar

Tyr̄ėjai yra pasteb̄j̄, kad ne visada įmanoma aiškiai atskirti amžiaus ir kartos sąvokas (Cheshire 2006: 1; Eckert 1997: 151). Tiriamuoju atveju išryšk̄ja tokia kartų slinkties tendencija: vyresniosios kartos atstovų nebelik̄, o buv̄ vidurinės ir jaunesniosios kartos atstovai dabar priklauso vyresniajai kartai (jauniausiai pateik̄jai – 51 m.). Tod̄l šiuo atveju, siekiant išsiaiškinti, kurias tarmines (ar tarmišk̄sias) ypatybes ir kokių laipsniu yra išlaik̄ vyresni ir jaunesni pateik̄jai, įprastas skaidymas kartomis n̄ra tinkamas. Net jei iškeldinimo metu pateik̄jai buvo dar vaikai, šiuo metu vis tiek priklauso vyresniajai kartai. Vaikai ir vaikaičiai gyvena atskirai arba d̄l intensyvaus gyvenimo ritmo ir veiklumo juos rasti bei pakalbinti sud̄tinga. Taigi, remiantis trijų kartų principu, jaunesniosios kartos d̄emuo tyrime visiškai nefigūruotų (žr. 4 pav.)⁴⁰.

grup̄s – senyvo ir vidutinio amžiaus tiriamieji (Aliūkait̄, Jaroslavien̄, Meiliūnait̄ 2014: 55). Teigiama, kad „Naujosios Anglijos atlase“ tarminiai duomenys reprezentatyvesni nei taikant NORM kriterijų – orientuojantis ne tik į vyriausius pateik̄jus, gaunami reprezentatyvesni tarminiai duomenys (Aliūkait̄, Jaroslavien̄, Meiliūnait̄ 2014: 53–55). Vadinasi, amžiaus variantiškumas (skirstymas bent į dvi kartas) suponuoja tarminių duomenų reprezentatyvumą. Šis argumentas aktualus ir Kaūno m̄arių dugno tyrime; darytina prielaida, kad, pateik̄jus pagal amžių skaidant į smulkesnes grupes, tarminiai pjūviai gilesni.

³⁹ „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarmin̄s informacijos sklaida“, buvo numatyta trijų kartų tipologija: jaunesnioji (iki 30 m.), vidurinė (31–49) m. ir vyresnioji (50 m. ir vyresni) (Aliūkait̄, Jaroslavien̄, Meiliūnait̄ 2014: 55).

⁴⁰ Tai n̄ra vienintelis atvejis, kai, atsižvelgiant į tyrimo specifiką, kartos (amžiaus) d̄emuo koreguojamas. Amžiaus (ir kartų) klausimas gali kisti priklausomai nuo tyrimo ir pateik̄jų situacijos. Pavyzdžiui,

Analizuojant tarmines ypatybes išsiaiškinta, kad skirtingo amžiaus pateikėjų kalboje jos gali skirtis. Vadinasi, čia atsiranda poreikis pateikėjus skirstyti ne kartomis, o į smulkesnes metų atkarpas, t. y. laipsniuoti (taikyti sociolingvistinį amžiaus laipsniavimo (angl. *age grading*) principą)⁴¹. Tai smulkesnis skirstymas, todėl galima tiksliau nustatyti įvykusius (ar dabar vykstančius) kalbinius pokyčius (Wagner 2012: 371)⁴². Laipsniavimas gali būti suprantamas kaip (kalbinės) elgsenos pokyčiai, priklausantys nuo amžiaus ir pasikartojantys kiekvienoje kartoje (Cheshire 2006: 4). Taip pat minėtina, kad laipsniavimas, priešingai nei skirstymas kartomis, yra labiau orientuotas į atskirus žmones: nors bendruomenėje tam tikros kalbinės ypatybės nesikeičia, atskirų bendruomenės narių kalba įvairiais laikotarpiais gali kisti (Labov 1994: 84; Cheshire 2006: 4). Kitaip tariant, pripažįstama individo nestabilumo (kalbinio kitimo) galimybė stabilioje bendruomenėje (Wagner 2012: 373).

Taip siekiama rekonstruoti ne tik tarmines ypatybes, bet ir jų pokytį laiko atžvilgiu. Išsiaiškintina, ar (ir, jei taip, kurio amžiaus tarpsnio pateikėjų) kalboje ryškesni (blankesni) tarminiai pokyčiai. Veikiausiai atskirtina ir kategorija *tėvai : vaikai* (žr. 4.3 poskyrį).

Renkant medžiagą disertacijai realiuoju laiku, bendrauta su žmonėmis, kurių amžius įvairuoja nuo 51 iki 100 m. Remiantis minėta trijų kartų tipologija, tai būtų dvi kartos, tačiau amžiaus skirtumas (49 m.) akivaizdžiai rodo, kad pateikėjai gali būti laipsniuojami pagal amžių, o tėvai ir vaikai, nors sociolingvistiniu požiūriu priklausytų vienai kartai, laikomi atskirų kartų atstovais.

Dalis pateikėjų – tėvai ir vaikai, tačiau pagal senąjį skaidymą priklausytų vienai kartai. Tai gali neatspindėti realios tarminės situacijos (pavyzdžiui, jeigu, 51 ir 100 metų amžiaus pateikėjų kalba skirtusi, nebūtų įmanoma formuluoti konkrečių išvadų: tos pačios kartos tarmiškumas atrodytų chaotiškas), be to, tėvai ir vaikai, sociologiniu ir kitais požiūriais, negali būti laikomi vienos kartos atstovais.

triant pietų raseiniškių patarmę „jaunajai kartai priskirti asmenys iki 35 metų, vidurinei – 36–60 metų, vyriausiajai – nuo 61 metų“ (Dambrauskienė 2021: 10).

⁴¹ Laipsniavimas – smulkesnis skirstymas, todėl galima tiksliau nustatyti įvykusius (ar dabar vykstančius) kalbinius pokyčius (Wagner 2012: 371)

⁴² Plg. „The goal of linguists who study language change is to understand its mechanisms and motivations. To do this, they must first reliably identify that a language change has actually occurred or is still occurring. This article will first briefly describe the techniques developed by linguists to capture historical and ongoing language change. It will then explain how, in the latter case, change in progress might be misdiagnosed. Rather than having observed a linguistic innovation increasing in a community over time (‘generational change’), the linguist might have captured a regular association of a variant with a particular lifestage (‘age grading’). A third possibility, which is perhaps the most common, is that both community and individual change are occurring simultaneously. This article will give examples of all three patterns, and discuss why they are important to a general understanding of language change“ (Wagner 2012: 371).

3. TIRIAMASIS PLOTAS

Siekiant atlikti Kaūno m̄rių dugno vietinio kalbinio varianto rekonstrukciją, pirmiausia konkretizuotina jo galimo paplitimo teritorija.

Tiriamąjį plotą sudaro Nēmuno slėnis, arba Kaūno m̄rių dugnas (kur pateikėjai gyveno), ir marių apylinkės (kur pateikėjai išsikėlė), todėl iš sociolingvistinės perspektyvos kilo poreikis skirti *vietą* ir *erdvę* (žr. 2.1 poskyrį). Tai ne vieninteliai teritoriniai aspektai.

Pirmiausia esama užlietų kaimų skaičiaus neaiškumų (plačiau žr. 3.1 poskyryje). Antra, ir prieš užliejant, ir užliejus numatytą plotą, būta nevienalyčio administracinio-teritorinio skirstymo, galėjusio paveikti ir vietos kalbą (žr. 3.2 poskyrį). Trečia, plotas tikrintinas tarmių klasifikacijų atžvilgiu (žr. 3.3 poskyrį).

Aiškintis visuminę tiriamosios teritorijos panoramą, ji aptariama visais išvardytais pjūviais.

3.1. TIRIAMOJO PLOTO UŽLIETŲ KAIMŲ (SKAIČIAUS) PROBLEMATIKA

Kaip minėta Įvade, dar tikslintini Kaūno m̄rių dugno ir pamario teritorijos duomenys. Anot iš užlietų Ruṁšiškių kilusio rašytojo Stanislovo Abromavičiaus, iš 33 kaimų iškelta 880 sodybų, bet iš viso nukentėjo 45 kaimai (Abromavičius 2014: 38). Šaltiniuose skaičiai įvairuoja, pavyzdžiui, žiniasklaidoje nurodoma, kad „buvo užlietos 35 gyvenvietės ir iškelta 721 sodyba“, minima ir „beveik 700 sodybų“ (plačiau žr. Račiūnaitė 2020; Inytė 2020; Girčė 2021; Šidlauskas 2021: 40)⁴³. Nevienodą skaičiumą gali lemti skirtinga klasifikacija: pavyzdžiui, iki šiol tikslintina, ar kaimas, kurio dalis likusi neužlieta, priskirtinas prie užlietų. Minėtina, kad gyvenvietė galėjo būti perkelta (pavyzdžiui, Ruṁšiškės), visiškai užlieta (pavyzdžiui, Dvarėliškės) ar nevisiškai užlieta (pavyzdžiui, Arlāviškės)⁴⁴.

Slėnio gyvenvietės nuo seno buvo suformuotos abipus Nēmuno, didesnė dalis – dešiniajame upės krante (žr. 1 pav. ir 3 lent.).

Iš 3 lent. komentuotinos dvi kairiojo Nēmuno kranto vietovės – Šilėnai ir Dvarėliškės (taip pat žr. Šidlauskas 2021: 43).

⁴³ „Dešiniojoje Nemuno pusėje išskeldinta 372 gyvenamieji namai, 879 ūkio pastatai, kairiojoje – 369 gyvenamieji namai ir 819 ūkio pastatų. Iš viso – 741 gyvenamasis namas ir 1 698 ūkio pastatai“ (Abromavičius 2014: 50–52). Gyventojų skaičius nurodomas tik dalyje kaimų: 25-iuose kaimuose, 570-yje namų, gyveno 1 859 žmonės.

⁴⁴ Galimas ir dar smulkesnis klasifikacinis sluoksnis: nevisiškai užlieti kaimai skirtini į papildomas dvi grupes: išskeldinta dalis sodybų arba užlietos tik žemės.

3 lentelė. Kairiojo ir dešiniojo Nemuno kranto kaimai (remiantis Abromavičius 2014: 50–51)

	Kairiojo Nemuno kranto kaimai		Dešiniojo Nemuno kranto kaimai
1.	Bačkininkėliai	1.	Darsūniškis
2.	Guogai	2.	Lapainia
3.	Piliuona	3.	Juodkošiai
4.	Tursonas	4.	Garmiškės
5.	Arlaviškės	5.	Dabinta
6.	Leonavas	6.	Kračkiemis
7.	Kampiškės	7.	Rūčkakiemis
8.	Šilėnai	8.	Gojus
9.	Dvareliškės	9.	Pastrėvys
10.	Mozūrai	10.	Maisiejūnai (x2)
11.	Samylai	11.	Kapitoniškės
12.	Laumėnai	12.	Rumšiškės
13.	Pakalniškiai (kaimo dalis, Kauno m. dalis)	13.	Aštragas
14.	Zuikinė (Kauno m.)	14.	Gastilonys
15.	Raguoliai	15.	Jakštonys
		16.	Salamenka
		17.	Rudmena
		18.	Neveronys
		19.	Žiegždriai
		20.	Apnarai
		21.	Vieškūnai (kaimo dalis, Kauno m. dalis)
		22.	Pažaislis (Kauno m.)
		23.	Varniai II (Kauno m.)

Pasak pateikėjo, *dveji Šilėnai buvo. Buvo prie Nemuno Šilėnai ir buvo pamiškėj Šilėnai* (Šlie_V_1920). Vadinasi, arba būta dvejų Šilėnų, tik šis faktas šaltiniuose neužfiksuotas, arba patys gyventojai dėl sodybų išsidėstymo ar kitų priežasčių kaimą neoficialiai įvardijo kaip du atskirus.

Taip pat būta ne vieno Dvarėliškių kaimo. Nors 3 lent., remiantis Abromavičiumi (2014: 51), nurodytos tik vienos Dvarėliškės, 1959 m. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo duomenimis, yra buvę trys kaimai – Sėnos Dvarėliškės, Naujos Dvarėliškės ir Dvarėliškės (Bikelis ir kiti 1959: 921). Visi šie kaimai priklausė tai pačiai Samylų apylinkei, Kauno rajonui. Anot pateikėjo, *buvo Dvareliškių dvaras. Tai prie to dvaro buvo kokios... aštuonios šeimos gyveno, tai vadinosi Senos Dvareliškės; tą dvarą išdalino ir pasidarė Naujos Dvareliškės* (Šlie_V_1920)⁴⁵.

⁴⁵ „Sudėtiniai kaimų vardai yra Naujos ir Senos Dvareliškės“ (Vanagas 1980: 84).

Kalbintas pateikėjas Šlie_V_1920 yra kilęs iš Dvarėliškių, tačiau nekonkretizavo, iš kurių.

Komentuotinos ir trys dešiniojo kranto vietovės – Maisiejūnai, Ruņšišķės, Žiegždriā.

Nors Abromavičius (2014: 50) Maisiejūnus nurodo du kartus, tačiau mini tik vieną iškeltą sodybą⁴⁶. Remiantis 1959 m. administraciniu skirstymu, Maisiejūnai (Maisiejūnai) buvo vieni, priklausė Krúonio apylinkei, Kaišiadorių rajonui (Bikelis ir kiti 1959: 129).

Priešingai nei aptartieji Maisiejūnai, 3 lent. nurodyti vieni Žiegždriā, bet iki 1959 m. tai buvo du kaimai, abu – skirtinguose Nėmuno krantuose: kairiajame krante Žiegždriā I, o dešiniajame – Žiegždriā II. Kaūno māriomis užlieti Žiegždriā II, o išlikę Žiegždriā I (VLE 2014: 756)⁴⁷.

Galiausiai išskirtinas Ruņšišķių miestelis: jo teritorija užlieta, tačiau dešiniajame marių krante, dviejų kaimų (Bỹlišķių ir Vajākišķių) vietoje, įkurtas naujas miestelis tokiu pat pavadinimu (Vanagas 1980: 83). Dėl to tyrėjai gali skirtingai traktuoti, kaip ir kokia teritorijos dalis nukentėjo: nei Bỹlišķės, nei Vajākišķės nebuvo užlietos, tačiau šių vietovardžių nebeliko.

Siekiant patikslinti užlietų (ar nukentėjusių) gyvenviečių skaičių (abiejuose Nėmuno krantuose), remiamasi Aleksandro Vanago duomenimis (Vanagas 1980: 83–86). Onomastikos tyrėjas rašė, kad „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1961 m. gegužės 16 d. įsaku buvo panaikinta devyniolika gyvenamųjų vietovių, būtent: Kaūno r. – Apnārai, Bačkininkēliai, Dvarēlišķės, Kampiškēs, Mozūrai, Naūjos Dvarēlišķės, Pakalnišķiai, Rudmenā, Salamēnka, Sēnos Dvarēlišķės, Šilēnai, Tūrsonas, Vieškūnai (Žemēji?)⁴⁸, Žiegždriā; Kaišiadorių raj. – Āštragas, Gařmiškē, Gastilōnys, Juodkōšiai, Krāčķiemis“. Vanagas (o vėliau – ir Abromavičius) taip pat mini Bỹlišķes ir Vajākišķes (Vanagas 1980: 83), kurios, kaip aptarta, neužlietos, tačiau panaikintos dėl Ruņšišķių perkėlimo.

Palyginti su Abromavičiaus sąrašu (2014: 50–51), Vanagas įvardijo mažiau gyvenviečių, tačiau autoriaus interesas anuomet buvo ne matematinis, o onomastinis. Jo sąrašė nėra Ruņšišķių, kurios buvo perkeltos, taip pat įvairių vietovių, kurių bent dalis neužlieta. Tačiau tai, kad devyniolika kaimų buvo „panaikinta“, nesuponuoja visiško jų teritorijos užliejimo: mat yra paminėta, kam buvo priskirti panaikintų vietovių likę nenugriauti atskiri kiemai (Vanagas 1980: 83).

Apibendrintina, kad, atimant vienus Maisiejūnus ir įtraukiant dar dvejus Dvarēlišķes, skaičiuotinos 34 visiškai užlietos gyvenvietės, o pridant pateikėjo minėtus antruosius Šilēnus – 35. Vadinasi, remiantis šiuo skaičiavimu, tiek užlietų, tiek „vienaip ar kitaip nukentėjusių“ gyvenviečių būta ne mažiau kaip 44, iš jų trys ketvirtadaliai – visiškai užlietos, o vienas ketvirtadalis – daugiau ar mažiau nukentėjusios.

⁴⁶ Abromavičius parašė tematiškai panašias, tačiau nevienodos apimties knygas: „Nuskendusio slėnio istorija“ (2005) ir „Sugrįžimas į nuskendusį slėnį“ (2014). Maisiejūnai aptariami tik vėlesnėje knygoje.

⁴⁷ Tačiau (tikriausiai nebelikus poreikio atskirti) vadinami tiesiog Žiegždriāis, ne Pirmāis(iais).

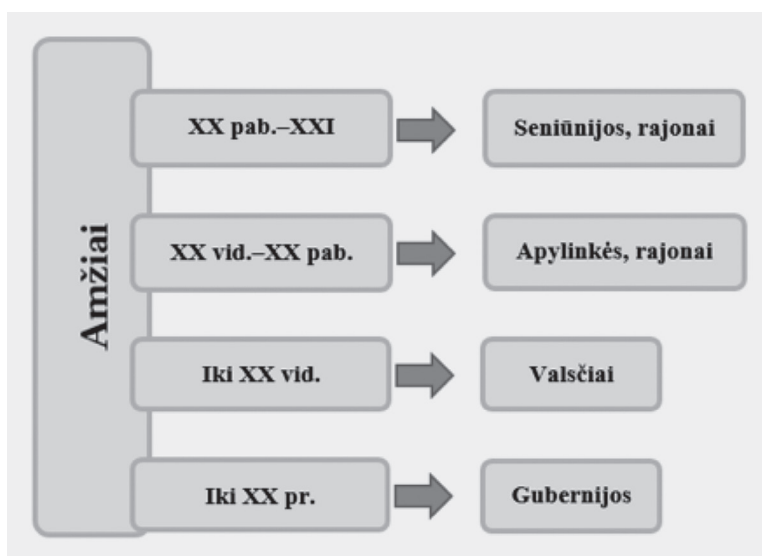
⁴⁸ Žodį „Žemēji“ su klaustuku pridėjo pats autorius. Vadinasi, tiriant vietovardžius trūko patikimos informacijos.

3.2. TIRIAMOJO PLOTO ADMINISTRACINIS-TERITORINIS SKIRSTYMAS

Užlieto Nėmuno slėnio plotas aptartinas ir teritoriniu-administraciniu požiūriu: minėtinas ribiškumas, arba pereigiškumas. Tyrime į tai atsižvelgiama, nes, aprašant tarmes, teritoriniu-administraciniu principu vadovautasi jau XVII a. (Zinkevičius 2009: 52–57; Mikulėnienė 2010: 186–193).

Per vieną iš dabartinių Kaišiadorių rajono seniūnijų – Ruņšiškes – ėjo riba tarp carinei Rusijai priklaususių Kaūno ir Vėlniaus gubernijų. Ŗi riba galėjo turėti įtakos ir tarminiams skirtumams.

Teritorija nevienalytė tiek sinchroniniu, tiek diachroniniu požiūriu: nepriklausomai nuo laikotarpio, plotą skaidė skirtingi administraciniai vienetai; jie ilgainiui kito (tarpukariu – valsčiai ir gubernijos, sovietiniu laikotarpiu – apylinkės ir rajonai) (Ŗidlauskas 2021: 46); žr. 5 pav.

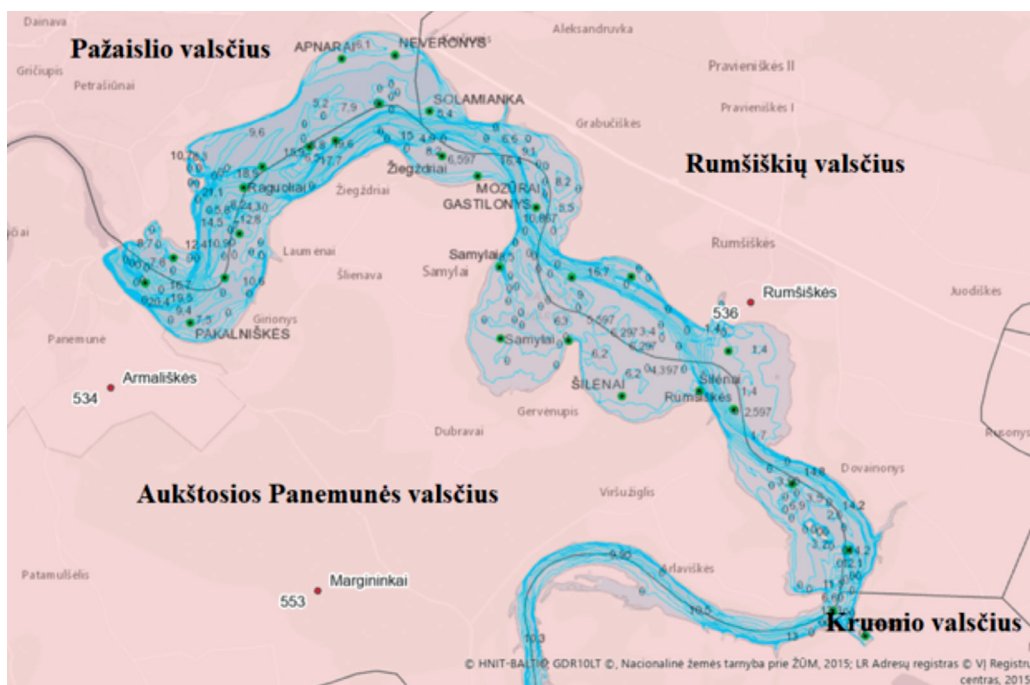

5 pav. Administracinio-teritorinio skirstymo raida

Administracinis-teritorinis skirstymas sietinas ir su gamtiniu barjeru: slėnio gyvenvietės nuo seno buvo suformuotos abipus Nėmuno. Būtent gamtinės sąlygos ir galėjo lemti administracinio skirstymo fragmentiškumą⁴⁹. Kairiosios Nėmuno pusės gyvenvietės priklausė Suvėlkų gubernijai, dešinėsios – Kaūno gubernijai (Butkevičius 1980: 73–82).

Tarpukariu gyvenvietės taip pat priklausė keturiems valsčiams, žr. 6 pav.

⁴⁹ Plg. „Istorijos vingiuose Nemunas ėia gyvenančius žmones daugiau skyrė nei jungė. Tai atsitiko dėl to, kad užnemunė atiteko įvairiems užkariautojams, o dešinioji pusė, pilių ir pilaičių nusėta, įnirtingiau priešinosi kryžiuoėiams. Net XX amžiuje ta įtaka jautėsi, o vienos pusės žmonės kitus vadino ne visai maloniai jiems skambėjusiu žodžiu zanemunėikais“ (Abromavičius 2014: 13).

6 pav. Kauno marių užlietos gyvenvietės: gyvenviečių išsidėstymas, valsčių ribos, LKA punktai⁵⁰

6 pav. linijos išilgai marių rodo tarpukario valsčių ribas. Tarpukario valsčių – Aukštiosios Panemunės, Pažaislio, Rumšiškių, Krūonio – ribos išilgai kirto dabartinę Kauno marių plotą. Čia pažymėta ir dalis vietovių (Šlienavà, Rumšiškės, Grabučiskės, Arlaviškės), į kurias iš Kauno marių dugno atsikėlė gyventojai. Žaliais taškais rodomas dalies gyvenviečių išsidėstymas prieš užliejimą, raudonais – dabartiniai Lietuvių kalbos atlaso (LKA) punktai (apie tarminį skirstymą žr. 3.3 poskyryje). Gyvenviečių skirstymą pagal valsčius žr. 4 lent. (taip pat žr. Šidlauskas 2021: 48). Siekiant nustatyti priklausymą valsčiams, naudotasi 3.1 poskyryje aptartu gyvenviečių sąrašu, sudarytu Abromavičiaus (2014: 50–51), ir „Kauno marių dugno šimtmečio istorijos“ žemėlapiu (Urbanavičius 2018). Kai kurių vietovardžių rašyba skiriasi, pavyzdžiui, Sałaménka, Sałoménka (Abromavičius 2014: 181) ir Sałamiánka (Urbanavičius 2018). Tokiu atveju vadovaujamasi vietovardžiais iš Abromavičiaus 2014, tik prie Dvarėliškių pridėta „Sėnosios“ iš Urbanavičius 2018.

Užsienio tyrėjai vandens telkinius įvardija kaip skirtį, tačiau nelabai stiprią: „Finally, the interaction effect indicated that the influence of geographic distance decreased when language varieties are separated by water, but it was not of significant strength“ (Huisman John L. A., Majid Asifa, van Hout Roeland 2019).

⁵⁰ Mikulėnienė, Čepaitienė 2021: 81–106. Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapiu pasakojimas]. Prieiga internete: <https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a-269934e1f95d90bee099467c5>; taip pat žr. <http://www.lithuanianmaps.com>, <http://www.mapywig.org>, <https://www.geoportal.lt/map/>.

4 lentelė. Gyvenviečių skirstymas pagal valsčius

Aukštosios Panemunės valsčius	Pažaislio valsčius	Rumšiškių valsčius	Kruonio valsčius
Kampiškės	Neveronys	Kapitoniškės	Darsūniškis
Žiegždriai	Apnagai	Rumšiškės	Lapainia
Varniai	Rudmena	Ąštragas	Juodkošiai
Guogai	Vieškūnai	Gastilonys	Garmiškės
Piliuona	Pažaislis	Jakštonys	Dabinta
Tursonas	Salamenka		Kračkiemis
Leonavas			Gojus
Arlaviškės			Rūčkakiemis
Šilėnai			Pastrėvys
(Sėnosios) Dvarėliškės			Maisiejūnai
Mozūrai			
Samylai			
Laumėnai			
Pakalniškiai			
Zuikinė			
Raguoliai			

Iš 4 lent. minėtini trys kaimai – Kampiškės, Dvarėliškės (Sėnosios) ir Salamėnka, kurių priklausymas valsčiams tikslintinas (Šidlauskas 2021: 48). Sugretinus valsčių žemėlapio sluoksnį (Mikulėnienė, Čėpaitienė 2021: 81–106) ir marių dugno gyvenviečių sluoksnį (Urbanavičius 2018), išsiaiškinta, kad Kampiškės priklausė dviem valsčiams – Aukštėsios Panemūnės ir Rušiškių (žr. 6 pav.). Abromavičius, remdamasis 1902 m. Kaūno gubernijos statistikos komiteto alfabėtinu gyvenamųjų vietų sąrašu, nurodo Aukštėsios Panemūnės valsčių (Abromavičius 2014: 239, 241).

Sėnosios Dvarėliškės Urbanavičiaus žemėlapyje (žr. 6 pav.) vaizduojamos dviejuose valsčiuose – Aukštėsios Panemūnės ir Rušiškių, tačiau remiantis Abromavičiaus pateikta medžiaga teigtina, kad kaimas buvo Aukštėsios Panemūnės valsčiuje (Abromavičius 2014: 261).

Salamėnka (Solamiánka), remiantis žemėlapiu (žr. 6 pav.), turėjo priklausyti Rušiškių valsčiui, tačiau pokario metais teritorija priklausė Pažaislio valsčiui (Abromavičius 2014: 182; Šidlauskas 2021: 49).

XX a. 6–ajame dešimtmetyje, prieš išskeldinimą, administraciniai vienetai buvo pakitę, tačiau teritorija išliko gerokai diferencijuota; žr. 5 ir 6 lent. iš (Šidlauskas 2021: 49–51)⁵¹.

⁵¹ 4 ir 5 lent. gyvenvietės iš (Abromavičius 2014 50–51), tik pridėtos Sėnos ir Naūjos Dvarėliškės. Kai kurių vietovardžių, pateiktų Bikelio (1959) ir Abromavičiaus (2014), rašyba skiriasi (plg.: Dabintà ir Dabità, Ąštragas ir Ąstragai) – tokiais atvejais laikomasi Abromavičiaus (2014) varianto.

5 lentelė. Kairiojo Nemuno kranto gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis (Bikelis ir kiti 1959)

Eil. Nr.	Gyvenvietė	Apylinkė	Rajonas
Kairioji Nemuno pusė nuo aukštupio			
1.	Bačkininkėliai	Taurakiemio / Pakuonio	Kauno / Prienų
2.	Guogai	Taurakiemio	Kauno
3.	Piliuona		
4.	Tursonas		
5.	Arlaviškės		
6.	Leonas	Taurakiemio	
7.	Kampiškės	Viršužiglio / Ringaudų	
8.	Šilėnai	Samylų	
9.	Dvareliškės		
10.	Senos Dvareliškės		
11.	Naujos Dvareliškės		
12.	Mozūrai		
13.	Samylai		
14.	Laumėnai	Rokelių	
15.	Raguoliai		
16.	Pakalniškiai (kaimo dalis)		
	Pakalniškiai (Kauno m. dalis)	Kauno m.	
17.	Zuikinė	Kauno m.	

Kaip matyti iš 5 lent., kairiojo kranto kaimai priklausė bent septynioms apylinkėms ir Kauno miestui. Ne mažesnę diferenciaciją dešiniajame krante rodo ir 6 lent.

6 lentelė. Dešiniojo Nemuno kranto gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis (Bikelis ir kiti 1959)

Eil. Nr.	Gyvenvietė	Apylinkė	Rajonas
Dešinioji Nemuno pusė nuo aukštupio			
1.	Darsūniškis	Darsūniškio	Jiezno
2.	Lapainia		
3.	Juodkošiai		
4.	Garmiškės	Anglininkų	Kaišiadorių
5.	Dabinta		
6.	Gojus		
7.	Kračkiemis		
8.	Rūčkakiemis		

Eil. Nr.	Gyvenvietė	Apylinkė	Rajonas
9.	Pastrėvys	Kruonio	Kaišiadorių
10.	Maisėjūnai		
11.	Kapitoniškės	Rumšiškių (Rumšiškių apylinkei priklausė ir 3.1 poskyryje aptartos Byliškės bei Vajakiškės)	
12.	Rumšiškės		
13.	Aštragas		
14.	Gastilonys		
15.	Jakštonys		
16.	Salamenka	<i>nėra duomenų</i>	<i>nėra duomenų</i>
17.	Rudmena	Palemono	Kauno
18.	Apnarai		
19.	Neveronys	<i>nėra duomenų</i>	
20.	Žiegždriai	Samylų / Rokelių / Palemono	
21.	Vieškūnai	Kauno m.	
	Kaimiškoji dalis		
	Kauno m. dalis		
21.	Pažaislis		
22.	Varniai II		

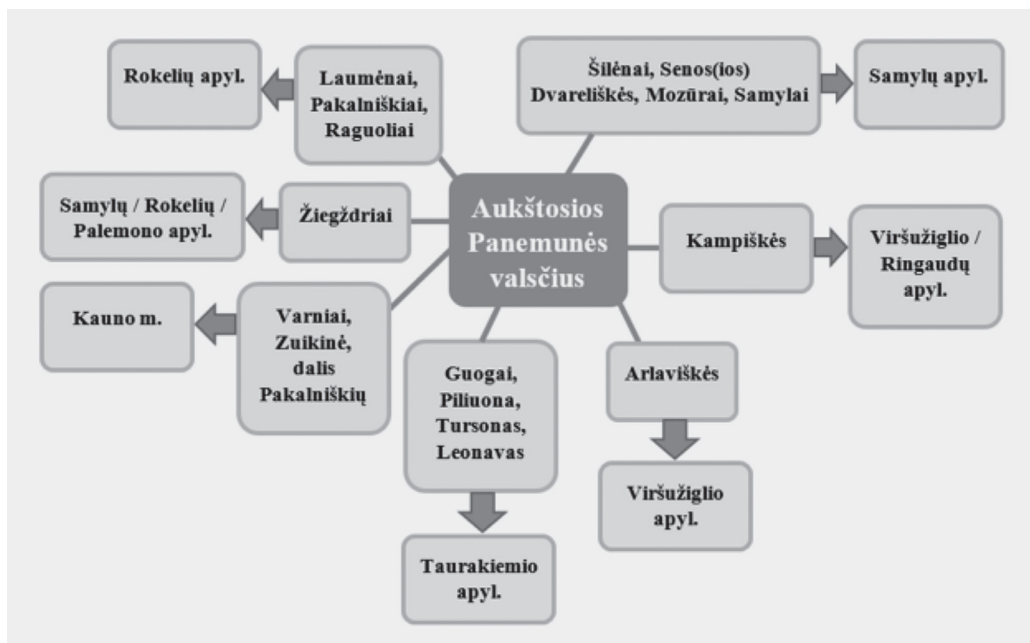
Iš 6 lent. išskirtinas tik vienas administracinio skaidymo dešiniajame krante neišskomas (Šidlauskas 2021: 51). 1959 m. administracinio-teritorinio suskirstymo duomenimis, Ąštragas (Ąstragai) buvo Rumšiškių apylinkėje (Bikelis ir kiti 1959: 130). Tame pačiame administracinio-teritorinio suskirstymo leidinyje, abėcėliniame gyvenviečių sąrašė, kaimas (tikėtina, klaidingai) nurodytas du kartus – kaip priklausantis Rumšiškių apylinkei, Kaišiadorių rajonui, ir Darsūniškio apylinkei, Jiėzno rajonui (Bikelis ir kiti 1959: 622), bet į Jiėzno rajono gyvenviečių sąrašą Ąštragas (Ąstragai) neįtrauktas (Bikelis ir kiti 1959: 88)⁵².

Administracinis-teritorinis skirstymas patikrintas ir diachroniškai. Aiškintasi, ar tam pačiam valsčiui priklausiusios gyvenvietės vėliau pateko ir į vieną apylinkę bei rajoną (žr. 7–10 pav.; Šidlauskas 2021: 52–53)⁵³.

Kaip rodo 7 pav., tarpukariu Aukštėdėsios Panemūnės valsčiuje buvo daugiausia marių dugno kaimų – septyniolika. Šie kaimai sovietmečiu pateko mažiausiai į šešias apylinkes, o Varniai, Zuikinė ir dalis Pakalniškių – į Kauno miestą. Beveik visų kaimų priklausymas apylinkėms žinomas, kelių kaimų (dėl įvairuojančios ar trūkstantos informacijos) nurodytos tikėtinos apylinkės. Tai Žiegždriai, priklausę Samylų, Rokelių arba Palemono apylinkei; ir Kampiškės, priklausiusios Viršūžiglio arba Ringaudų apylinkei.

⁵² Nors informacija nesutampa, leidinio „Pastebėtų klaidų atitaisyme“ ši vieta neįvardijama kaip klaida (Bikelis ir kiti 1959: 133).

⁵³ Tikrintos gyvenvietės iš 2–3 lent.

7 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Aukštosios Panemunės valsčiui

Šeši kaimai (Pažaislis, Vieškūnai, Salamėnka, Neveronys, Apnārai, Rudmenà) tarpukariu buvo Pažaislio valsčiuje (žr. 8 pav.).

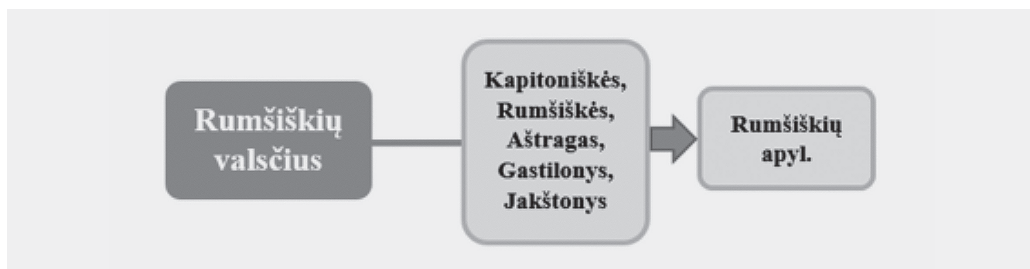
8 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Pažaislio valsčiui

Sovietmečiu Pažaislis ir Vieškūnai priklausė Kauno miestui, Apnārai ir Rudmenà – Palemōno apylinkei, o Salamėnkos ir Neveronių apylinkė nežinoma.

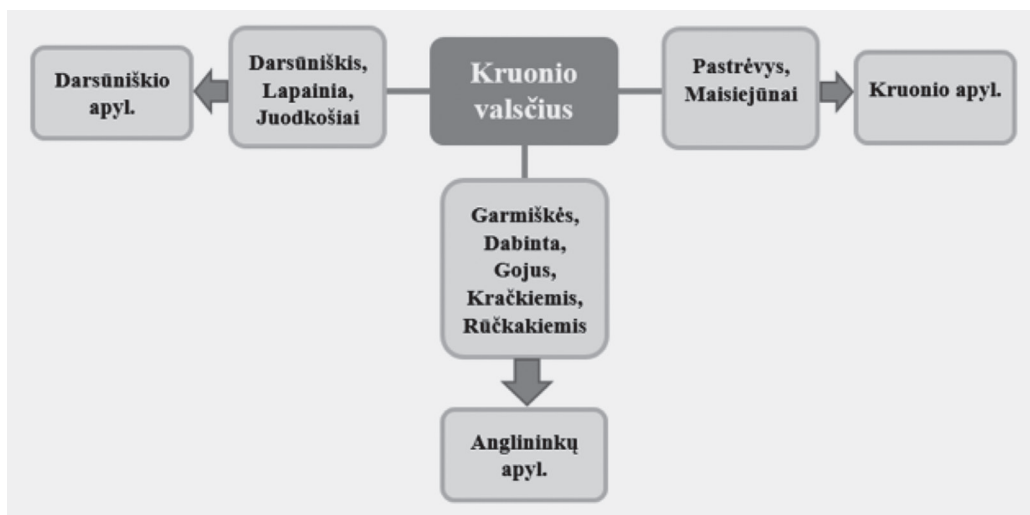
Penkios vietovės pateko į Ruņšiškių valsčių (žr. 9 pav.).

Ruņšiškių valsčiuje buvo keturi kaimai (Kapitōniškės, Āštragas, Gastilōnys, Jakštōnys) ir Ruņšiškių miestelis. Priešingai nei 7 ir 8 pav. nurodytais atvejais, visi keturi kaimai ir miestelis sovietmečiu pateko į tą pačią – Ruņšiškių – apylinkę.

Aptartinas ir Krūonio valsčius. Jam tarpukariu priklausė dešimt kaimų. Sovietmečiu šie kaimai buvo trijose apylinkėse (žr. 10 pav.).

9 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Rumšiškės valsčiui

10 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Kruonio valsčiui

Darsūniškio apylinkei sovietmečiu priklausė Darsūniškis, Lapainia, Juodkošiai, Kruonio apylinkei – Pastrėvys, Maisiejūnai, Anglininkų apylinkei – Garmiškės, Dabinta, Gōjus, Kračkiemis, Rūčkakiemis.

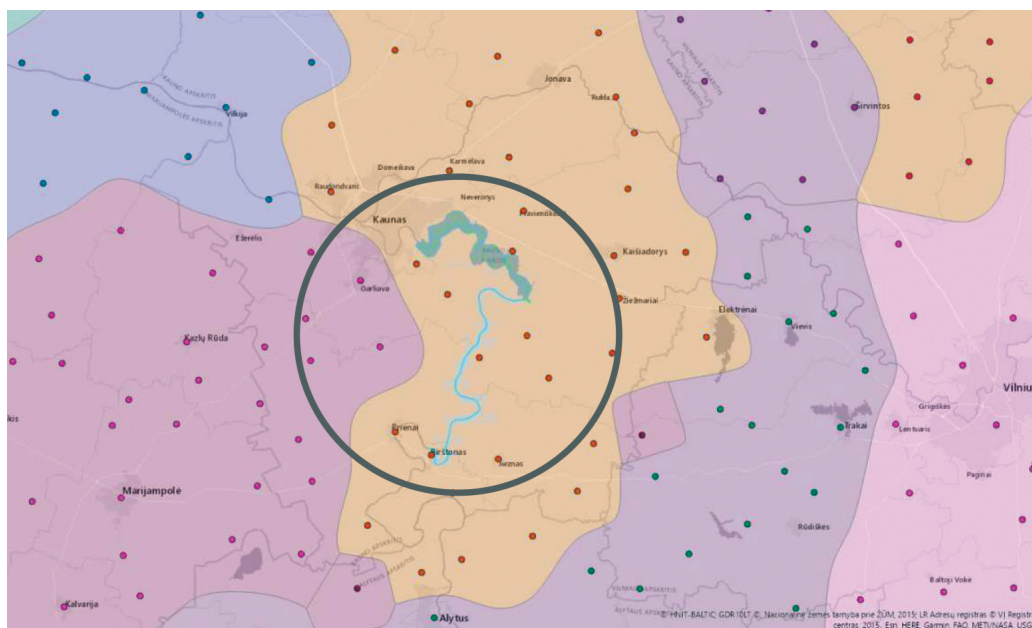
Taigi valsčiai, išskyrus Rumšiškės, sovietmečiu buvo išskaidyti į smulkesnius administracinius darinius – apylinkes; plotas administraciniu požiūriu tapo fragmentiškesnis.

Nors tiriamosios teritorijos sinchroninis (kurio konkretaus laikotarpio) ir diachroninis (įvairių laikotarpių) administracinis-teritorinis skirstymas buvo nehomogeniškas, jis, priešingai nei manyta pradėjus tyrimą, akivaizdžiai nenulėmė vietinio tarminio varianto diferenciacijos: išanalizavus surinktus tarminius duomenis nustatyta, kad abiejose marių krantuose vyrauja (vyravo) tos pačios tarminės ypatybės (žr. 5 skyrių).

3.3. TIRIAMOJO PLOTO TARMINĖ PRIKLAUSOMYBĖ

Tiriamasis plotas ankstesnių tyrėjų, tarmių klasifikacijų autorių, įvardytas kaip vientisas. Teritorija patikrinta programa *ArcGIS* skirtingų metų tarmių klasifikacijų aspektu⁵⁴ (Šidlauskas 2021: 53; 11 ir 12 pav. iš Šidlauskas 2021: 60, 62).

Sugretinus Antano Salio tarmių klasifikaciją (1933 m.) su šiuolaikinių Kaūno mairių (ir jų apylinkių) sluoksniu, matyti, kad tai vientisas aukštaičių viduriečių plotas (žr. 11 pav.)⁵⁵.

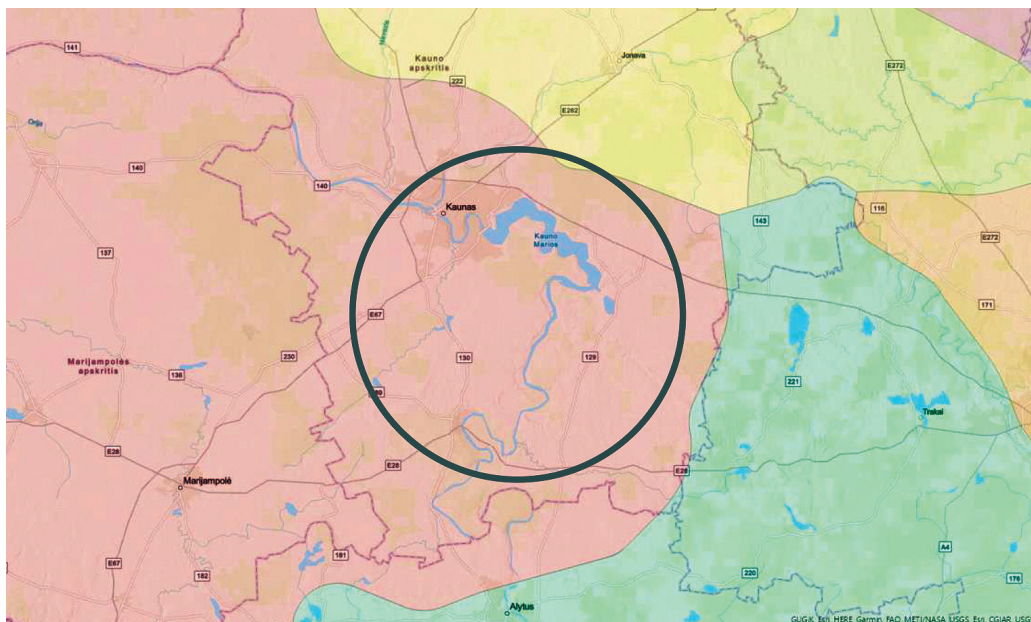
11 pav. Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas aukštaičių viduriečių ploto ribose (Antano Salio klasifikacija)⁵⁶

Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio klasifikacijoje (1966) Kaūno mairys ir pamarys taip pat patenka į vienos patarmės – vakarų aukštaičių kauniškių – zoną; žr. 12 pav.

⁵⁴ Išsikėlus gyventojams ir slėnį užtvindžius, gyvenamoji teritorija išnyko, bet tiriamasis plotas išsiplėtė, todėl čia analizuojamas ne tik Kaūno mairių dugno, bet ir aplinkinis plotas (Šidlauskas 2021: 53). Atskirtinos vietos ir erdvės sąvokos (žr. 2.1 poskyrį).

⁵⁵ Aukštaičių plotą Salys skaidė į vakariečių, viduriečių, rytiečių ir dzūkų tarmes ir atkreipė dėmesį, kad aukštaičius viduriečius skyrė ne visi senieji dialektologai (Salys 1992: 76, 109).

⁵⁶ Mikulėnienė, Čepaitienė 2021: 81–106; Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapis pasakojimas]. Prieiga internete: <https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a-269934e1f95d90bee099467c5>; taip pat žr.: <http://www.lithuanianmaps.com>, <http://www.mapywig.org>, <https://www.geoportal.lt/map/>. Skirtingų patarmių plotas žemėlapyje vaizduojamas skirtingais atspalviais. Atkreiptinas dėmesys, kad Salio klasifikacijos metu dar nebuvo Kaūno mairių, todėl teritorijai vizualizuoti naudotas žemėlapis sluoksniu iš Urbanavičius 2018.

12 pav. Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas vakarų aukštaičių kauniškių ploto ribose (Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio klasifikacija)⁵⁷

Vakarų aukštaičių kauniškių patarmės pakraščiai gali būti atskiriami iš grupės požymių, pavyzdžiui, iš ilginamų tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* (*dírpti* / *dírpt*, *stùmti* / *stùmt*) (Zinkevičius 1966: 107 ir kt.; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 114), kietojo priebalsio *l* (*lėdas* / *lā das*) (Salys 1992: 109–111; Zinkevičius 1966: 160–161; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116); išlaikomų balsių *q*, *ę* (*ąžuolas*) (Salys 1992: 113; Morkūnas 1994: 85–86 ir kt.).

Pietinę, 1933 m. klasifikacijoje įvardytą kaip aukštaičių viduriečių, ploto dalį Salys pavadino priedzūkiu. Šis terminas ir dabar gana dažnai vartojamas lietuvių kalbininkų darbuose, tačiau jo turinys ne visų visiškai vienodai suprantamas (Morkūnas 1994: 84). Priedzūkio terminu nusakytina dviejų artimų tarmių – vakarų ir pietų aukštaičių – pereiginė zona⁵⁸. Įvardytinos šešios šiai zonai būdingos fonetinės ypatybės (taip pat žr. Šidlauskas 2023: 218–219):

- (1) skiriamoji ypatybė: kaip pakraštiniai vakarų aukštaičiai, gyventojai vietoje balsio *e* (buvusio nosinio **ę*) kartais taria *i* (**j*) (*teñ* – *ti*) (Salys 1933: 31; Zinkevičius 1966: 82 ir kt.; Salys 1992: 113; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116);
- (2) skiriamoji ypatybė: vietoje *q* – *ų* (*ąžuolas* – *úr žuolas*) (Salys 1992: 113; Morkūnas 1994: 85–86 ir kt.);

⁵⁷ Mikulėnienė, Čepaitienė 2021: 81–106.

⁵⁸ Apie tai, kad vakarų aukštaičių patarmei artima pietų aukštaičių patarmė, rašė ir Zinkevičius (2006: 137).

- (3) žodžio pradžios *e* atliepia kaip *a* (*eketẽ / aketẽ*) (Zinkevičius 1966: 121–122; 449; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 114); ši tarminė ypatybė būdinga ir kapsams (Salys 1992: 107)⁵⁹;
- (4) kaip ir didelėje aukštaičių patarmės dalyje, dažnai ilgina pirmuosius tvirtapradžių dvigarsių dėmenis *i*, *u* (*dĩrbti / dĩrpt*, *stũmti / stũmt*) (Zinkevičius 1966: 107 ir kt.; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 114);
- (5) kietina priebalsį *l* (*lẽdas / lã das*) (Salys 1992: 109–111; Zinkevičius 1966: 160–161) Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116);
- (6) gali tarti atviresnius balsius *ẽ*, *o* (*bẽga / bẽga*, *tõks / tõks*) (Zinkevičius 1966: 71; 74–75; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116)⁶⁰.

Ir keturios morfologinės:

- (7) vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnė gali būti *–u* (*põnuĩ – põnu*) (Zinkevičius 1966: 248; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116);
- (8) prielinksninėse konstrukcijose – kartais galūnė *–i* (*iki_dañgi – iki dañgui* (*iki dangaũs*)) (Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116);
- (9) gali būti vartojamas kryptį nurodantis vietininkas iliatyvas (*viduĩ*) (Zinkevičius 1966: 200–202; 209–210; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 116);
- (10) dar viena priedzūkio ypatybė – daiktavardžio baigmuo *–uva* vietoje *–uo* (*sesuõ – sesuvã*) (Salys 1992: 113; Morkūnas 1994: 87, Zinkevičius 1966: 86–87; plačiau apie priedzūkį žr. Salys 1933: 28–32; 1992: 113; Morkūnas 1994: 84–92; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 114; 116).

Kaip rašyta įvade, iki šiol įvardytos tik apytikrės priedzūkio ribos; jomis laikoma Ūdrįjã, Balbiėriškis, Bĩrštonas, Jiėžnas, Užũguostis (Morkūnas 1994: 84). Tarp stambesnių priedzūkio centrų minimi ir Priėnai, Kaišiãdõrys (Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliėnė 2005: 114–116).

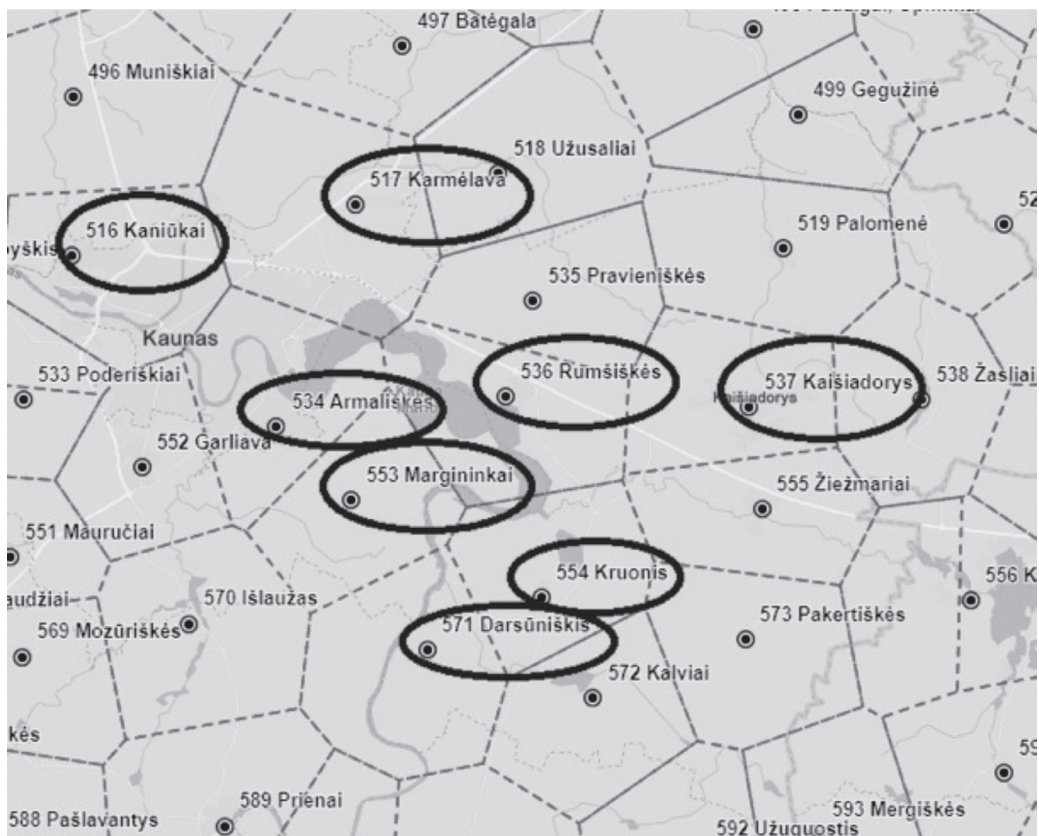
Galima priedzūkio zona įvardijami ir Ruĩšiškių (536), Mãrgininkų (553) bei Darsũniškio (571) LKA punktai (Morkūnas 1994: 91). Vadinasi, priedzūkio kalbinių duomenų yra aptikta abiejuose Nėmuno krantuose (tai patvirtina ir LKA II medžiaga: 35; 66–67; 27; 38–39; 33–34; 88–89; 68; 82–83); be to, visuose šiuose paminėtuose punktuose gyvena ir disertacijos medžiagos pateikėjai.

13 pav. pažymėti LKA punktai, kuriuose gyvena iš Nėmuno slėnio iškeldinti žmonės⁶¹.

⁵⁹ Apie kapsus (aukštaičių vakariečių pietiečių dalį) žr. Salys 1992: 104–109. Šio tyrimo pateikėjų kalboje aptikta ir kita kapsams būdinga ypatybė – *kãp* ir *tẽp* vartosenã; plačiau žr. 5.2.3 skirsnyje).

⁶⁰ Šie pavyzdžiai pateikiami taip, kaip nurodyta cituojamuose šaltiniuose (lietuvių dialektologijoje įprasta kopenhagine transkripcija). Charakterizuojant pateikėjų kalbã (4.3 poskyryje ir 5 skyriuje), fonetinių tarminių ypatybių pavyzdžiai rašomi palaipsniui įsigalinčios tarptautinės fonetinės abėcėlės (TFA) rašmenimis. Plačiau apie TFA: Bakšienė, Ćepaitienė 2017: 105–135; Bakšienė 2018: 10–20.

⁶¹ Išskyrus Pãnevėžio (LKA 233) punktã, kuriame gyvenã viena pateikėja.

13 pav. LKA punktai pamaryje (Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmyno duomenys)⁶²

13 pav. linijomis pažymėtos LKA punktų ribos – tai Thiesseno poligonai⁶³. Šlienāvos ir Grabūčiškių kaimai pakliūva į du punktus. Didesnė Šlienāvos kaimo dalis yra Armališkių (LKA 534) punkte, mažesnė – Margininkų (LKA 553). Grabūčiškės pakliūva į Rūmšiškių (LKA 536) ir Pravieniškių (LKA 535) punktus (apklaustas vienas Grabūčiškių gyventojas, jo gyvenamoji vieta priskiriama Rūmšiškių (LKA 536) punktui). Kiek pateikėjų apklausta kiekviename punkte, žr. 4.1 ir 4.2 poskyriuose.

⁶² Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmyno prieiga internete: <https://maps.lki.lt/portal/home/>.

⁶³ Thiesseno poligonai kompiuterinėje kartografijoje naudojami geografiniam pasiskirstymui ir artumui (šiuo atveju – LKA punktų riboms) apibrėžti (GITTA); prieiga internete: http://www.gitta.info/Accessibility/en/html/UncProxAnaly_learningObject4.html (žiūrėta 2024 01 03).

4. VIETINIŲ PATEIKĖJŲ CHARAKTERISTIKA

Renkant duomenis disertacijai (2020 m.), didelė dalis iš 2 tūkst. Nėmuno slėnyje gyvenusių žmonių jau buvo mirę. Kaip minėta Įvade, apklausti 52 pateikėjai, iš viso įrašyta apie 50 val. pokalbių (žr. 1 priedą). Tai bendruomenė, siejama išskirtinio praeities įvykio, tik jau gerokai sumažėjusi. Iš pasakojimų išryškėjo, jog iškeldinimo tema skaudi: būtinybė griauti namus, persikelti, statyti naujus tapo sunkumu ne vienai šeimai (pateikėjų pasakojimus apie iškeldinimą ir tuometinės (sovietinės) spaudos naratyvą dugno tema žr. Mikulėnienė ir kiti 2023: 164–187).

Pateikėjai įvardytini kaip sėslūs. Tai gana natūralu atsižvelgiant, kad daugelis jau nebedirba, yra pensinio amžiaus. Išimčių nedaug, pavyzdžiui, pateikėjas Rumš_V_1954 dirba Kaūno mieste. Apklausti vyrai ilgesnį laiką buvo išvykę tik tarnaudami kariuomenėje.

Nors gyventojus sieja bendra iškeldinimo, gyvenamosios teritorijos sunaikinimo praeitis, jų tarminis suvokimas (iš *emic* perspektyvos) nevienodas (plačiau apie *emic* ir *etic* perspektyvas žr. Metodus Įvade, o visus atsakymus apie tarmę – pačių pateikėjų citatas – žr. Pateikėjų anketose 3 priede). Dalis pateikėjų teigia kalbantys bendrine kalba ir mano, kad Kaūno mąrių dugne tarmės nebuvo; plg.: Rumš_M_1926: *Ne, neturėjom jokios tarmės. Normaliai kalbėdavom, kaip ir dabar kalbam. Natūraliai viskas. Tokių nebuvo kažkokių tai...*

Vis dėlto kai kurie gyventojai atskiria ryškias tarmines ypatybes. Esama ir palyginti konkrečių atsakymų: Rumš_V_1942a: *Mes lygtai biškį kapsai buvom truputį, nes „kap, tep“ tai mūsų buvo... Niekada nesakydavom „kaip, taip“; bet „kap, tep“; Paku_M_x: Pas mumi irgi šitai sako: „aina pas kiaulas“.*

Taigi dugniečių (kalbinę) bendruomenę implikuoja du poliai: *emic* (pateikėjų kalbinis suvokimas) ir *etic* (kas paaiškėja tiriant)⁶⁴.

4.1. PATEIKĖJAI, KILĘ IŠ KAIRIOJO NĖMUNO KRANTO

Pokalbiai su gyventojais vyko abipus Kaūno mąrių. Iš 52 apklaustų pateikėjų 28 yra vyrai, 24 – moterys. Kairiajame krante apklausti 9 vyrai ir 11 moterų, dešiniajame – 19 vyrų ir 13 moterų. Ne mažiau kaip 6 pateikėjai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, kai kurie, priešingai, baigę 4–5 klases (duomenis apie išsilavinimą ir kt. žr. Pateikėjų anketose 3 priede).

20 dugniečių yra kilę iš įvairių kairiojo Nėmuno kranto kaimų, beveik visi po užliejimo likę tame pačiame krante; žr. 7 lent.

⁶⁴ Nuspėjant šią skirtį, buvo parengtas klausimynas, kuriuo remiantis apklausti pateikėjai (žr. Įvade).

7 lentelė. Iš kairiojo Nemuno kranto kilę gyventojai⁶⁵

Eil. Nr.	Kodas	Vieta dugne	Dabartinė vieta	Pastaba
1.	Šlie_M_1933	Dvareliškės	Šlienava	
2.	Šlie_M_1949	Dvareliškės (?)	Šlienava	
3.	Šlie_V_1940	Šilėnai	Šlienava	Vyras ir žmona
4.	Šlie_M_x	–	Šlienava	
5.	Šlie_M_1941	Gastilonys, Mozūrai, Samylai	Šlienava	Gyveno ne vienoje vietoje
6.	Šlie_V_1920	Dvareliškės	Šlienava	Tėvas ir duktė
7.	Šlie_M_1951	Dvareliškės	Šlienava	
8.	Vaiš_V_1941	Laumėnai	Vaišvydava	Tėvas ir duktė
9.	Vaiš_M_1969	<i>Palikuonė</i>	Vaišvydava	
10.	Vaiš_V_1967	<i>Palikuonis</i>	Vaišvydava	Pateikėjos Vaiš_M_1969 vyras
11.	Vaiš_M_1938	Pakalniškiai (-ės)	Vaišvydava	Pateikėjo Vaiš_V_1967 teta
12.	Vaiš_V_1949	Pakalniškiai (-ės)	Vaišvydava	
13.	Pale_M_1945	Laumėnai	Palemonas	Sesuo ir brolis
14.	Pale_V_1942	Laumėnai	Palemonas	
15.	Kaun_M_1936	Laumėnai	Kaunas	
16.	Kaun_V_1934	Kampiškės	Kaunas	
17.	Arla_V_1945	Arlaviškės	Arlaviškės	
18.	Bačk_M_x	–	Bačkininkėliai	Ne dugniečiai,
19.	Bačk_V_x	–	Bačkininkėliai	tačiau gyvenę (ir gyvenantys) šalia Nemuno, stebėję iškeldinimo procesą
20.	Paku_M_x	–	Pakuonis	

Kaip matyti iš 7 lent., iki iškeldinimo daugiausia pateikėjų gyveno Dvareliškėse ir Laumėnuose: abiejuose kaimuose – po 4 dugniečius. Iš kai kurių vietovių išlikę tik po vieną gyventoją (pavyzdžiui, iš Kampiškų).

Nemažai dugniečių po iškeldinimo apsigyveno Šlienavoje (LKA 534 Armališkių ir LKA 553 Mąrgininkų punktai) ir Vaišvydavoje⁶⁶ (LKA 534 Armališkės). Kaip matyti iš 7 lent., 2020 m. šiose vietovėse jų apklausta po 7. Minėtina, kad viena Vaišvydavoje gyvenanti pateikėja kilusi iš dešiniojo Nėmuno kranto, Dabintōs; ji įtraukta į 8 lent. (žr. 4.2 poskyryje).

⁶⁵ Pateikėjų kodavimo tvarka aprašyta Įvade.

⁶⁶ Vaišvydāvą sudaro Kaūno miesto ir kaimo dalis.

Iš 7 lent. išskirtinos dvi Šlienāvos gyventojos – Šlie_M_x ir Šlie_M_1941. Nežinoma pateikėjos Šlie_M_x kilmės vieta ir gimimo metai; ši pateikėja nėra išskeldinta: teigė, kad užliejo pusę kaimo, o jų „nelietė“. Dėl pasakojimo specifikos sudėtinga tiksliai nusakyti pateikėjos Šie_M_1941 gimimo vietą: dugne ji gyveno skirtinguose kaimuose – Gastilónyse, Mozūruose, Samyluose. Šiuo metu – Šlienāvos dalyje, priklausančioje Armāliškių (LKA 534) punktui.

Du Palemōno (dešiniojo marių kranto) gyventojai pagal kilmės vietą priskirti kairiajam Nēmuno krantui. Vienas pateikėjas kalbintas Arlāviškēse. Jos priskiriamos Ruņšiškių (LKA 536) punktui, nors yra kitame Nēmuno krante.

Dvi piečiausios vietos, kur apklausti pateikėjai, – Bačkininkēliai ir Pakūonis (LKA 571 Darsūniškio punktas). Tai kaimai Priēnų rajono savivaldybėje. Čia kalbinti du gyventojai – ne dugniečiai, tačiau gyvenę (ir gyvenantys) šalia Nēmuno ir stebėję, kaip vyko išskeldinimo procesas. Tiksliai kilmės vieta ir amžius nežinomi, tačiau abu pateikėjai – vyresniosios kartos atstovai.

7 lent. taip pat nurodyti šeiminiai ryšiai. Palemonē (LKA 517 Karmēlava) kalbinti sesuo ir brolis – Pale_M_1945 ir Pale_V_1942.

Pateikėjai Šlie_V_1940 ir Šlie_M_x – vyras ir žmona.

Pateikėjai Vaiš_V_1941 ir Vaiš_M_1969 – tėvas ir duktė. Pateikėjas Vaiš_V_1967 – jos vyras, šio mama taip pat buvo dugnietė, tad abu šie pateikėjai – dugniečių palikuoniai. Be to, pateikėja Vaiš_M_1938 yra pateikėjo Vaiš_V_1937 teta.

Dar labiau atkreiptinas dėmesys į šlienaviškių šeimą, tėvą ir dukterį, abu gyvenusius dugne: Šlie_V_1920 ir Šlie_M_1951. Tėvas – pats vyriausias iš visų apklaustų pateikėjų, kaip paaiškėjo, savo kalboje išlaikęs daug archajiškų tarminių ypatybių (žr. 4.3 poskyrį). Amžiaus skirtumas tarp jo ir dukters – 31 m. Į tai atsižvelgus, ši šeima buvo įtraukta į kuriamą tyrimo modelį (žr. 4.3 poskyrį).

4.2. PATEIKĖJAI, KILĘ IŠ DEŠINIOJO NEMUNO KRANTO

Iš dešiniojo Nēmuno kranto kilę 32 pateikėjai, net 28 – iš Ruņšiškių (LKA 536); žr. 8 lent.

8 lentelė. Iš dešiniojo Nemuno kranto kilę gyventojai⁶⁷

Eil. Nr.	Kodas	Vieta dugne	Dabartinė vieta	Pastaba
21.	Rumš_M_1950	Rumšiškės	Rumšiškės	
22.	Rumš_V_1954	Rumšiškės	Rumšiškės	Motina ir sūnus; motinos gimimo vieta – Šnipelių k., Kaišiadorių r.
23.	Rumš_M_1930	Rumšiškės	Rumšiškės	

⁶⁷ Tęsiama 4.1 poskyrio, 7 lent., numeracija.

Eil. Nr.	Kodas	Vieta dugne	Dabartinė vieta	Pastaba
24.	Rumš_V_1936	Rumšiškės	Rumšiškės	Tėvas ir vaikai; duktė gimė Kaišiadoryse
25.	Rumš_M_1961	Rumšiškės	Rumšiškės	
26.	Rumš_V_1967	Rumšiškės	Rumšiškės	
27.	Rumš_M_1945	Rumšiškės	Rumšiškės	
28.	Rumš_V_1930	Rumšiškės	Rumšiškės	
29.	Rumš_V_1942a	Rumšiškės	Rumšiškės	Broliai
30.	Kaiš_V_1936	Rumšiškės	Kaišiadorys	
31.	Rumš_V_1934	Rumšiškės	Rumšiškės	
32.	Rumš_M_1936	Rumšiškės	Rumšiškės	Pateikėjo Rumš_V_1934 žmona
33.	Rumš_V_1935	Rumšiškės	Rumšiškės	
34.	Rumš_M_1926	Rumšiškės	Rumšiškės	Pateikėjų KaunR_V_1944 ir KaunR_V_1952 pusseserė
35.	Rumš_V_1941	Rumšiškės	Rumšiškės	Broliai
36.	Rumš_V_1942	Rumšiškės	Rumšiškės	
37.	Rumš_V_1949	Rumšiškės	Rumšiškės	
38.	Rumš_V_1940	Rumšiškės	Rumšiškės	
39.	Rumš_V_1936a	Rumšiškės	Rumšiškės	
40.	Rumš_M_x	Rumšiškės	Rumšiškės	
41.	Rumš_M_xa	–	Rumšiškės	Ne iš dugno
42.	Rumš_V_1937	Rumšiškės	Rumšiškės	
43.	Rumš_M_1947	Rumšiškės	Rumšiškės	
44.	Rumš_M_1936a	Rumšiškės	Rumšiškės	Motina ir duktė
45.	Rumš_M_1960	Rumšiškės	Rumšiškės	
46.	Rumš_V_1935a	Rumšiškės	Rumšiškės	
47.	Kaun_V_1944	Rumšiškės	Kaunas	Broliai
48.	Kau_V_1952	Rumšiškės	Kaunas	
49.	Kruo_V_1929	Maisiejūnai	Kruonis	Garso įrašas darytas 2012 m. Roberto Kudirkos
50.	Grab_V_1942	Gastilonys	Grabučiskės	
51.	Pane_M_1939	Aštragas	Panevėžys	
52.	Vaiš_M_1950	Dabinta	Vaišvydava	

Iš 8 lent. matyti, kad beveik visi dešiniajame krante gyvenę dugniečiai po iškeldinimo liko tame pačiame krante. Išimčių nedaug: du broliai – Kaun_V_1944 ir

Kaun_V_1952 – gyvena Kaūno mieste, tačiau tyrime vis tiek priskiriami prie dešiniojo kranto gyventojų (pagal kilmės vietą).

Minėtinas ir pateikėjos Vaiš_M_1950 atvejis. Ji (ir dar šeši pateikėjai; žr. 7 lent. 4.1 poskyryje) gyvena Vaišvydavoje, kairiajame Nėmuno krante, tačiau moteris prieš užliejamą gyvena Dabintojė, dešiniajame Nėmuno krante, todėl priskiriama prie šio kranto gyventojų.

Palyginti su kitais apklaustais dugniečiais, toliausiai nuo gimtosios vietos (Ąštrago) išsikėlusį pateikėja Pane_M_1939 – į Pānevėžį (ne mažiau kaip 150 kilometrų).

Dviejų pateikėjų gimimo metai nežinomi (Rumš_M_x ir Rumš_M_xa), tačiau jos priskirtinos vyresniajai kartai (pateikėja Rumš_M_x nurodė: *Man jau virš 70 metų*). Taip pat nėra žinoma vienos iš jų (Rumš_M_xa) tikslī gimimo vieta.

Dešiniajame krante, kaip ir kairiajame, esama nemažai pateikėjų, susijusių giminystės ryšiais. Kaip minėta, du iš Ruṁšiškių kilę kauniškiai Kaun_V_1944 ir Kaun_V_1952 yra broliai. Pateikėja Rumš_M_1926 yra šių dviejų pateikėjų pusseserė.

Apklausti trys broliai: Rumš_V_1934, Rumš_V_1942a ir Kaiš_V_1936. Trečiasis brolis gyvena Kaišiadorių mieste ir yra vienas iš nedaugelio pateikėjų, kalbintų ne gyvai, bet telefonu. Minėtina ir tai, kad pateikėja Rumš_M_1936 yra vieno iš jų (Rumš_V_1934) žmona.

Kitos šeimos atstovai – du broliai – Rumš_V_1941 ir Rumš_V_1942. Jie kalbinti kartu; dėl panašaus balso tembro ir blogos patalpos akustikos sudėtinga atskirti, kuris iš brolių šneka, todėl kiekviena išgirsta tarminė ypatybė priskiriama abiem.

Ruṁšiškėse (LKA 536) rastos trys tėvų-vaikų šeimos (taigi rasta dugniečių palikuonių): motina Rumš_M_1930 ir sūnus Rumš_V_1954; tėvas Rumš_V_1936 ir duktė Rumš_M_1961; motina Rumš_M_1936a ir duktė Rumš_M_1960. Pateikėjos Rumš_M_1961 ir Rumš_M_1960 gimė jau po slėnio užliejimo, t. y. dabartinėse (perkeltose) Ruṁšiškėse.

Dešiniajame krante, kaip ir kairiajame (žr. 4.1 poskyrį), pasirinkta dviejų pateikėjų šeima teoriniam tarminiam modeliui sukurti: motina Rumš_M_1930 ir sūnus Rumš_V_1954, gimęs dar iki iškeldinimo. Taigi keturi pateikėjai, po du iš kiekvieno kranto, tampa teorinio modelio nariais (žr. 4.3 poskyrį).

4.3. TYRIMO MODELIO KŪRIMAS: TARMINĖ CHARAKTERISTIKA IŠ DVIEJŲ ŠEIMŲ PERSPEKTYVOS

Kaip rašyta 4.2 poskyryje, apklausus dugniečius, pasirinktos dvi šeimos, kuriose tėvai (tėvas ir motina) yra vyriausi (g. 1920 ir 1930 m.), o vyriausių ir jauniausių narį skiria 34 m., tad jie laikomi skirtingų kartų atstovais. Dviejų šeimų gyvenamoji vieta atitinka veidrodinį principą – keturi pateikėjai gyvena skirtinguose Kaūno mārių krantuose ir yra kilę iš abiejų Nėmuno krantų (ir, priešingai nei kiti apklausti palikuoniai, šie gimė dar prieš iškeldinimą ir kelerius metus gyveno dugne); žr. 9 lent.

9 lentelė. Tarminio modelio nariai

	Pateikėjai	Kilmės vieta	Dab. gyv. vieta	Garso įrašo trukmė
Pirmoji šeima	Šlie_V_1920	Dvareliškės	Šlienava	1 val. 23 min. 19 sek.
	Šlie_V_1951			
Antroji šeima	Rumš_M_1930	Rumšiškės	Rumšiškės	1 val. 11 min.
	Rumš_V_1954			

Teorinis modelis buvo sukurtas pagal skiriamąsias ir būdingąsias fonetines ir morfologines priedzūkio tarmines ypatybes, nurodytas 3.3 poskyryje.

10 lent. pateikiama, kokių fonetinių priedzūkio ypatybių rasta minėtų dviejų šeimų kalboje⁶⁸.

10 lentelė. Pateikėjų kalbos fonetinės ypatybės

Tarminė ypatybė	Šlie_V_1920	Rumš_M_1930	Šlie_M_1951	Rumš_V_1954	Pavyzdžiai ir komentarai
Žodžio pradžios <i>e</i> atliepiamas kaip <i>a</i>	+	+	+	-	Pavyzdžiui: ² ɛrdavo; ɛrʲɛs Trys iš keturių pateikėjų balsį <i>e</i> atliepia kaip <i>a</i> . Tik jauniausias pateikėjas ištarė netarmiškai: <i>ėinant</i> .
Ilginami tvirtapradžių dvigarsių dėmenys <i>i</i> , <i>u</i>	+	+	+ / (-)	+	Pavyzdžiui: ¹ dʲɪrpt; ¹ ʊʲiʲnʲɛus Visi pateikėjai ilgina pirmuosius tvirtapradžių dvigarsių dėmenis <i>i</i> , <i>u</i> . Išimtis pasitaikė tik viename žodyje: pateikėja Šlie_M_1951 tariamosios nuosakos veiksmazodį <i>nedirbtų</i> ištarė su trumpuoju <i>i</i> .
Kietinamas priebalsis <i>l</i>	+ / (-)	+	-	+ / -	Pavyzdžiui: nʲɛpaʲlʲaɪdo; lenʲiʲtʲiːnoːs Priebalsio <i>l</i> kietinimas įvairuoja: jį kietina trys iš keturių pateikėjų, tačiau ne visai nuosekliai (pasitaiko išimčių). Pagal pavyzdžių gausą, daugiausia <i>l</i> kietinamas pateikėjo Šlie_V_1920 kalboje, tačiau keliuose žodžiuose ištartas ir minkštasis <i>l</i> : <i>iškėlė</i> , <i>neiškėlė</i> , <i>atkėlė</i> . Tik pateikėja Rumš_M_1930 priebalsį kietina visą laiką.

⁶⁸ Žymėjimų reikšmės: 1) „+“ – visą laiką girdima ypatybė; 2) „+ / (-)“ – ypatybė girdima beveik visais atvejais; 3) „+ / -“ – ypatybė pasitaiko ne visuose žodžiuose (vartojama pramaišiu); 4) „- / +“ – daugiau kartų ištariama netarmiškai; 5) „-“ – ypatybės nerasta.

Tarminė ypatybė	Šlie_V_1920	Rumš_M_1930	Šlie_M_1951	Rumš_V_1954	Pavyzdžiai ir komentarai
Balsis <i>e</i> (* <i>e</i>) atliepiamas kaip <i>i</i> (* <i>i</i>)	+	+	-	-	Pavyzdžiui: 2't'i; Balsį <i>e</i> kaip <i>i</i> atliepia abu vyriausi pateikėjai. Abu po kelis kartus ištarė 2't'i: (reikšme <i>ten</i>). Pateikėja Šlie_M_1951 balsį <i>e</i> atliepia kaip <i>i</i> kitose pozicijose: 2'so:duos'ɪ, na ¹ muos'ɪ.
Balsis <i>q</i> atlie- piamas kaip <i>u</i>	-	-	-	-	[-]
Atviriau tariami balsiai <i>é, o</i>	-	-	-	-	[-]

Keturių pateikėjų kalboje rastos keturios iš šešių priedūkio fonetinių ypatybių. Stipriausi priedūkio atstovai – vyriausi dugniečiai. Jaunesnieji nebeatliepia balsio *e* (**e*) kaip *i* (**i*), priebalsį *l* kietina rečiau.

Morfologinės ypatybės dar labiau rodo amžiaus skirtumo svarbą (žr. 11 lent.).

11 lentelė. Pateikėjų kalbos morfologinės ypatybės

Tarminė ypatybė	Šlie_V_1920	Rumš_M_1930	Šlie_M_1951	Rumš_V_1954	Pavyzdžiai
Vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnė <i>-u</i>	+	+	-	-	Šlie_V_1920: v'ie ¹ na'm 1'su:nu Rumš_M_1930: j'eu'n'imu
Daiktavardžio galūnė <i>-i</i> prielinksinėse konstrukcijose	-	-	-	-	[-]
Krypties vietininkas (iliatyvas)	+	-	-	-	Šlie_V_1920: m'ɪ'j'k'æ'l'im
Vienaskaitos vardininko daiktavardžio baigmuo <i>-uo</i> keičiamas <i>-uva</i>	+	-	-	-	Šlie_V_1920: s'eu'va

Dviejų vyriausių gyventojų amžiaus skirtumas – dešimt metų, jie laikytini vienos kartos atstovais, tačiau morfologiniai duomenys nehomogeniški. Pateikėjas Šlie_V_1920 vartoja tris iš keturių morfologinių priedūkio ypatybių, o dešimčia metų jaunesnė pateikėja Rumš_M_1930 – tik vieną. 1951 ir 1954 m. gimusių gyventojų kalboje nepasitaikė nė vieno morfologinio priedūkio pavyzdžio.

Šio dviejų šeimų tyrimo modelio tarminių ypatybių (fonetinių ir morfologinių) išsklotinę žr. 14 pav.

		Fonetinės ypatybės				Morfologinės ypatybės		
1954	Rumš_V_1954	+	-	+	-	-	-	-
	Šlie_M_1951	+	+	-	+	-	-	-
1920	Rumš_M_1930	+	+	+	+	+	-	-
	Šlie_V_1920	+	+	+	+	+	+	+
		Ilginami tvirtapradžių dvigarsių pirmieji dėmenys <i>i, u</i>	Žodžio pradžios balsis <i>e</i> atliepiamas kaip <i>a</i>	Kietinamas priebalsis <i>l</i>	Vietoje baltiško <i>e</i> (buv. nosinio * <i>ɛ</i>) tariamas <i>i</i> (* <i>ĩ</i>)	Vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnė <i>-u</i>	Iliatyvas	Daiktavardžio baigmuo <i>-uo</i> keičiamas <i>-uva</i>

14 pav. Dviejų šeimų tarminių ypatybių (ne)buvimas

Aptiktos ypatybės (ypač fonetinės) rodo, kad galima pritaikyti teorinį modelį marių dugno vietinio varianto rekonstrukcijai atlikti. Šio modelio reprezentatyvumas, siekiant apibrėžti teorinę priegą, grindžiamas keliais aspektais.

Modeliui pasirinkti pateikėjai gyvena skirtinguose marių krantuose, o tai leidžia daryti prielaidą, kad jų kalbinės ypatybės gali atspindėti visą pamario (ir Kauno marių dugno) plotą. Kitaip tariant, atlikta patikra – objektyvi horizontaliuoju (teritoriniu) požiūriu.

Šis sprendimas, apklausus vyresnius, iš dalies atitinka senąjį NORM kriterijų. Kita vertus, pasirinkus vyresnius ir jaunesnius pateikėjus (tėvus ir vaikus) įgalinamos įvairesnės vertikaliojo kontinuumo tyrimo prielaidos.

Nors keturių pateikėjų kalboje priedzūkio ypatybės vartojamos ne visais atvejais, tačiau jos yra vyraujančios – dominuojančios kitų tarminių ypatybių atžvilgiu.

Aptarti duomenys koreliuoja su 1982 m. LKA II duomenimis (plačiau žr. Įvade ir 5 skyriuje), tad sustiprinama stebimojo laiko perspektyva.

Analizės dalyje rekonstruojant dugniečių vietinį variantą remiamasi čia pateiktu modeliu – rekonstrukcinis tyrimas paremtas priedzūkio kalbiniais faktais.

5. VIETINIO VARIANTO TARMINĖS YPATYBĖS

Dugniečių vietinio kalbinio varianto tarminės ypatybės nagrinėjamos šia tvarka: 5.1 poskyryje fonetinės, 5.2 poskyryje – morfologinės. Pirmiausia pagal 4.3 poskyryje pateiktą teorinį modelį, tada – kitos pateikėjų kalboje aptiktos tarminės ypatybės.

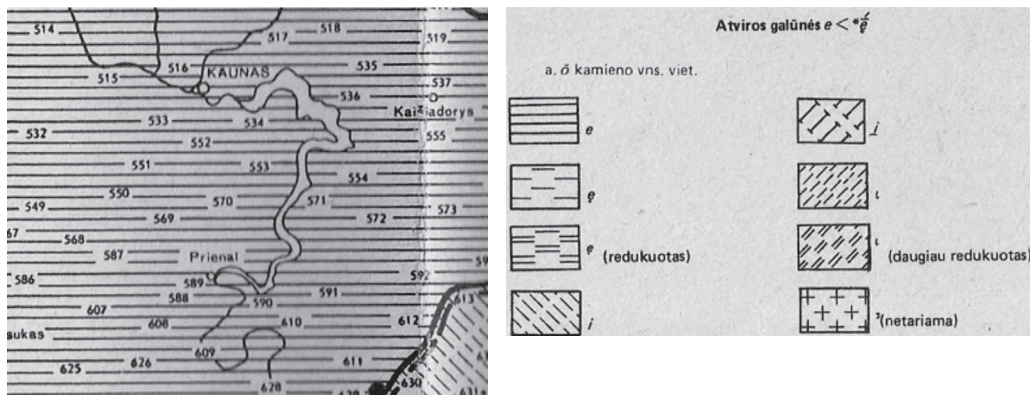
Kiekviena tarminė ypatybė patikrinta LKA II žemėlapiuose. Išsiaiškinus jų paplitimo tendencijas abiejuose Nėmuno krantuose XX a. 6-ajame dešimtmetyje, nurodyta kiekvieno tarminės ypatybės realizacija 2020 m. apklaustų pateikėjų kalboje. Stebimuoju ir realiuoju laiku tikrinami (ne)sutapimai (taigi ir raida) horizontaliajame (retoriniame) ir vertikalajame (amžiaus) kontinuume⁶⁹.

Iš karto pasakytina, kad dviejų priedzūkio ypatybių (žr. 3.3 poskyrį) – balsio *q* atliepimo kaip *u* (pavyzdžiui, *úr žuolas*) ir atviresnių balsių *é*, *o* – pateikėjų kalboje neaptikta⁷⁰.

5.1. FONETINĖS TARMINĖS YPATYBĖS

5.1.1. BALSIO *e* (BUVUSIO NOSINIO **ǣ*) ATLIEPIMAS KAIP *i* (**i*)

Balsio *e* (buvusio nosinio **ǣ*) atliepimas kaip *i* (**i*) nagrinėjamas remiantis dviem LKA II žemėlapiais – Nr. 17 ir Nr. 50 (15 ir 16 pav.).

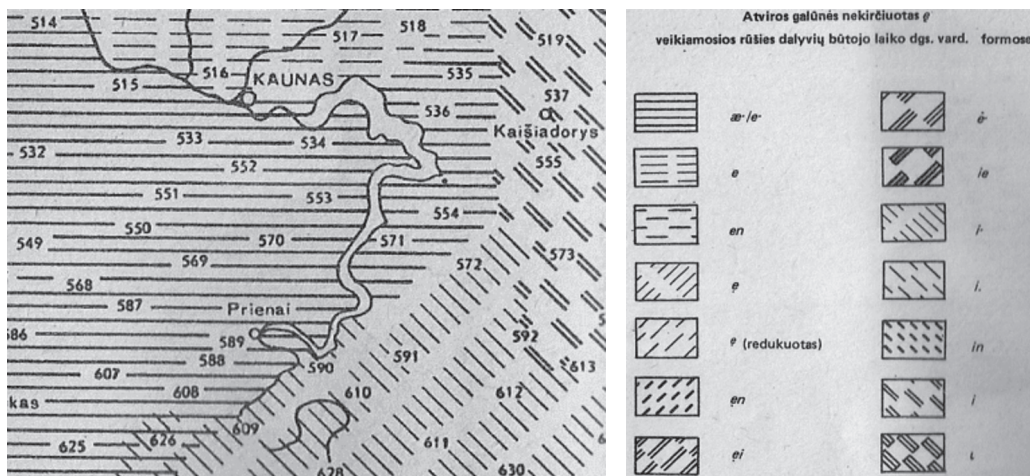
15 pav. LKA II žemėlapiu Nr. 17 fragmentas: atviros galūnės *e*

⁶⁹ Laikas ir kontinuumas tarminėje rekonstrukcijoje tampa keliasluoksniai. Analizuojami realiuoju laiku (2020 m.) gauti duomenys. Stebimojo laiko perspektyva realizuojama lyginant skirtingo amžiaus gyventojų tarmines ypatybes (t. y. vertikalajame kontinuume). Antrasis stebimojo laiko sluoksnis atveriamas lyginant 1982 m. LKA II žemėlapių ir 2020 m. surinktus duomenis. Atsižvelgiant į pateiktą minimas gyvenimo Kaūno mairių dugne realijas, įgalinama atminties laiko perspektyva.

⁷⁰ 1982 m. LKA II žemėlapiuose Nr. 44, 45, 46, 47, 48, 68, 69 pamaryje ir bent dalyje Kaišiadorių taip pat fiksuotas bendrinei kalbai būdingas *q*, *ǣ* tarimas – *q* neatliepiamas kaip *u* (LKA II: 61–65, 83–86).

1982 m. LKA II žemėlapyje Nr. 17 užfiksuotas balsio *e* atvirumas vienaskaitos vietininko ir įnagininko galūnių bei būdinio formose (LKA II: 35). Kaip matyti, dideliame plote aplink marias vyrauja balsis *e* (**ɛ*) – kaip bendrinėje kalboje (žr. 15 pav.).

Tolyn nuo Ruņšiškių (LKA 536), Kaišiadorysė (LKA 537), atviros galūnės nekirciuotas *ɛ* jau atliepiamas kaip *i*; žr. 16 pav. (LKA II: 66–67).

16 pav. LKA II žemėlapio Nr. 50 fragmentas: atviros galūnės nekirciuotas *ɛ*

Šie žemėlapiai reprezentuoja kitokius duomenis horizontaliajame kontinuumo, nei surinkti 2020 m. Apklausus pateikėjus 2020 m., teritoriniu požiūriu didelio fragmentiškumo neaptikta: nors balsį *e* (**ɛ*) kaip *i* (**i*) atliepia ne visi dugniečiai, ši tarminė ypatybė, priešingai nei LKA II žemėlapiuose, rasta abiejuose Kauno marių krantuose⁷¹.

12 lentelė. Balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepiamas kaip *i* (**i*) abiejuose Kauno marių krantuose⁷²

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nėmuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+	2't'i:
2.	Vaiš_V_1941	- / (+)	2't'i:

⁷¹ Išimtis – miesto atvejai. Pateikėjai, dabar gyvenantys Kauno mieste, labiau kalba bendrine kalba nei likę pamaryje. Ši tendencija būdinga iš abiejų Nėmuno krantų išsikėlusiams žmonėms.

⁷² Šioje ir kitose lentelėse nenurodoma, kiek kartų žodis pavartotas. Visais atvejais žodis užrašomas vieną kartą (išskyrus skirtingus linksnius ar asmenis).

Į Kauną išsikėlusių pateikėjų kodo pradžia *Kaun*, jie gyveno dešiniajame krante – Ruņšiškėse. Viena pateikėja iš dešiniojo kranto (Aštrago) išsikėlusė į Pānevėžį (kodo pradžia – *Pane*).

Čia ir kitose lentelėse pateikėjų eilės tvarka – pagal amžių. Jeigu pateikėjas (-a) užkoduotas (-a) be gimimo metų, vadinasi, jie nėra tiksliai žinomi. Tokiu atveju eilės tvarka nustatyta pagal numatomus gimimo metus, t. y. kokie jie galėtų apytiksliai būti, remiantis pateikėjo (-os) pasakojimo turiniu ar giminytės ryšiais su kitais dugniečiais.

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
3.	Šlie_M_1951	+ / -	2'so:duosʹr, na¹muosʹr
4.	Bačk_M_x	- / (+)	2'tʹi:
5.	Šlie_M_x	+ / -	2'tʹi:
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+ / (-)	2'tʹi; tʹi:¹naʹr; ent_sa2ʹvʹi;
2.	Rumš_M_1930	+	2'tʹi:
3.	Rumš_V_1930	+ / -	2'tʹi:
4.	Rumš_V_1934	+ / -	2'tʹi; vʹik'taʹruʹ
5.	Rumš_V_1935	+ / -	2'tʹi:
6.	Rumš_V_1935a	+ / -	ʒʹr¹'no:kʹtʹr; 2'tʹi: pagʹi:vʹe:nʹiʹ
7.	Rumš_V_1936a	+ / (-)	2'tʹi:
8.	Rumš_M_1961	+ / -	2'tʹi:
9.	Rumš_M_x	+ / (-)	2'tʹi; gʹi:¹vʹe:nʹi: (veik. r. būt. k. l. dalyvis)

Tačiau 2020 m. tendencijas atspindi kitokie žodžiai, nei užfiksuoti 1982 m. LKA II žemėlapiuose. 2020 m. balsis *e* (buv. nosinis **ɛ*) kaip *i* (**ɨ*) daugiausia atliepiamas prievieksmyje *teñ* (plg. Rumš_V_1936a: aʃ_1'dʹi:rʹbuʹ 2'tʹi: | va2ʹlʹeʹ 1'jʹu:ro:s 'dugna:; aʃ_2'tʹi: rumʹjʹkʹe'nu:73 paʒʹi2'ndʹ 2'dʹbuʹk; 2'jʹeʹ e2'jʹeʹ 2'tʹi: iʃjʹkʹe2'tʹvʹiʹrta: 'kla:s'e), bet pasitaikę atliepimo atvejų ir kitose pozicijose: 2'so:duosʹr, na¹muosʹr (Šlie_M_1951); ent_sa2ʹvʹi: (kruo_V_1929), pagʹi:vʹe:nʹiʹ (Rumš_V_1935a); žr. 12 lent.

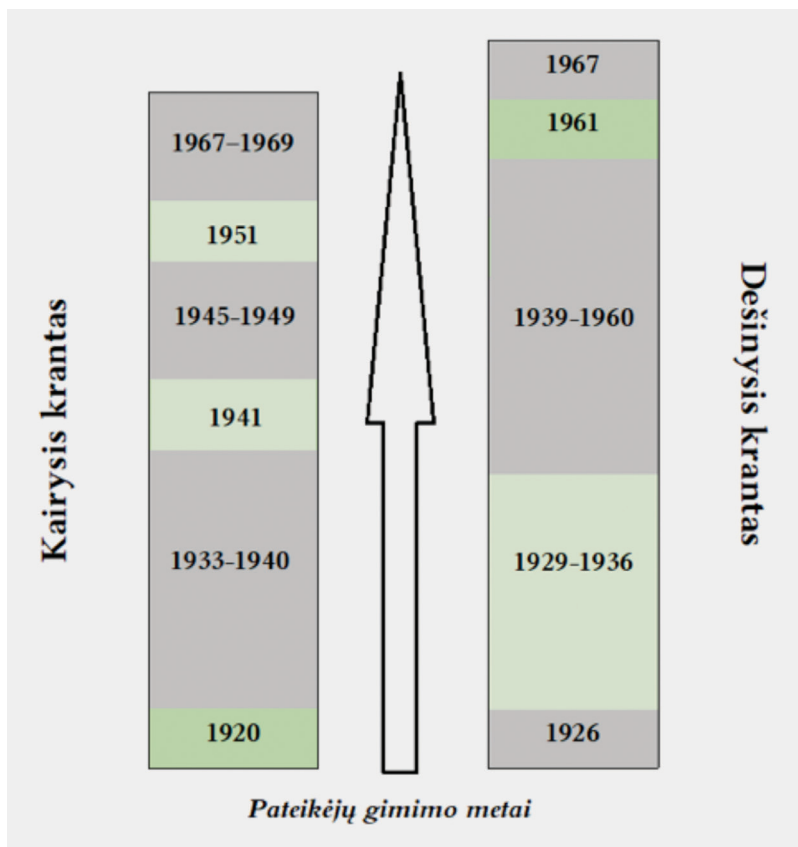
Vartoseną vertikaliajame kontinuume – su pertrūkiais. Balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepimas kaip *i* (**ɨ*) tarsi išsibarstęs amžiaus skalėje (žr. 17 pav.).

17 pav. ryškesnė žalsva spalva žymima, kuriais metais gimusių pateikėjų kalboje rasta tarminė ypatybė. Blankesnė žalsva spalva žymimi atvejai, kai tais pačiais metais gimę pateikėjai kalba skirtingai (vieno kalboje ypatybė aptikta, kito – ne). Pilka spalva reiškia, kad tais metais gimusių pateikėjų kalboje tarminės ypatybės nėra.

Balsis *e* (buv. nosinis **ɛ*) kaip *i* (**ɨ*) gausiausiai atliepiamas vyriausių pateikėjų kalboje (g. 1929–1935 m.), išskyrus pačią vyriausią dešiniojo kranto pateikėją (g. 1926 m.). Nors įprasta manyti, kad vyriausi gyventojai yra geriausiai išlaikę gimtąją tarmę, čia esama tam tikro įvairavimo užuominų. Išskirtina 1939–1960 m. atkarpa dešiniajame krante: nė vienas nurodytu laikotarpiu gimęs šio kranto gyventojas balsio *e* (**ɛ*) neatliepia kaip *i* (**ɨ*). Taigi susidaro 29 metų „tuščias“ tarpas.

Ypatybė dažniausia 1941–1942 m. gimusių gyventojų kalboje, bet esama ir išimčių: pavyzdžiui, ji nerasta pateikėjų Pale_V_1942, Šlie_M_1949, Vaiš_V_1949 kalboje, tačiau išgirsta apklausiant jaunesnę pateikėją (Šlie_M_1951).

⁷³ Pateikėjas žodžiu *rumškenų* sutrumpintai įvardijo rumšiškėčius.

17 pav. Balsio *e* (buv. nosinio * ϵ) atliepimas kaip *i* (* \imath):
vartosenos pertrūkiai vertikaliajame kontinuume

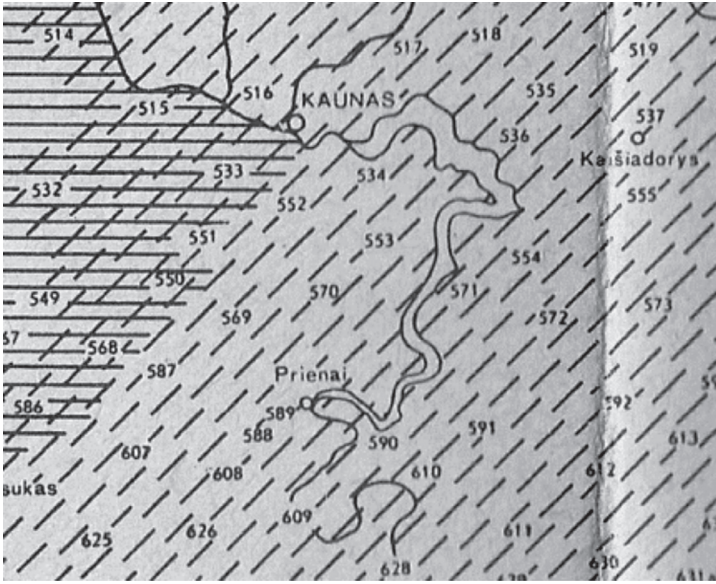
Išskirtinas ir vienos šeimos atvejais. Tėvas (Rumš_V_1936) balsio *e* (* ϵ) nė karto neatliepė kaip *i* (* \imath), o duktės (Rumš_M_1961) kalboje ypatybė vieną kartą užfiksuota. Tai suponuoja galimus tarminius skirtumus ir šeimų lygmeniu.

Beveik visi gyventojai balsį *e* (buv. nosinį * ϵ) atliepia nenuosekliai, t. y. *e* (* ϵ) vartoja pramaišiu su *i* (* \imath).

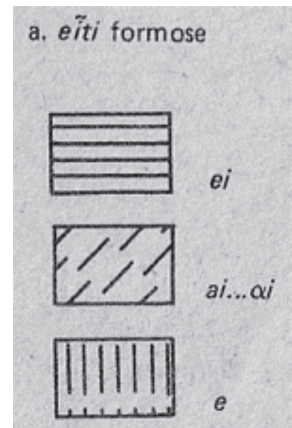
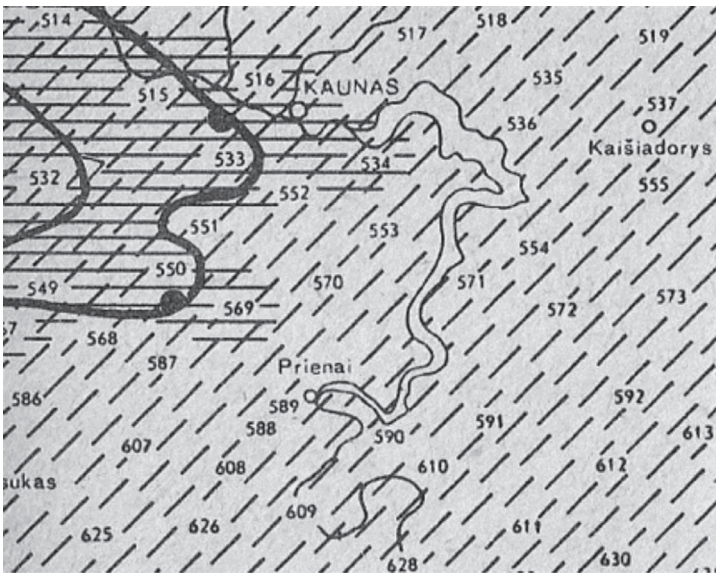
5.1.2. BALSIO *e* ATLIEPIMAS KAIP *a* ŽODŽIŲ PRADŽIOJE

Balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje siejamas ne tik su priedžūkiu, bet ir su kapsais (Salys 1992: 107; apie sąsają su kapsais taip pat žr. 5.2.3 skirsnyje).

Atliepimas kartografuotas LKA II žemėlapiuose Nr. 9 ir Nr. 10 (žr. 18 ir 19 pav.). Juose, kaip ir 2020 m. dugniečių kalboje, vartoseną fiksuota abiejose Nėmuno pusėse, nors žemėlapis Nr. 10 (19 pav.) rodo įvairuojančią situaciją kairiajame krante, greta analizuojamo Mārgininkų punkto (LKA 553) ir Armāliškių punkte (LKA 534).

18 pav. LKA II žemėlapis Nr. 9 fragmentas: žodžio pradžios e

19 pav. LKA II žemėlapis Nr. 10 fragmentas: žodžio pradžios ei

LKA II žemėlapis Nr. 9 duomenis daugiausia reprezentuoja žodžiai *élnias*, *éngti*, *érkė*, *erškėtis*, *érvinti* (LKA II: 27). LKA II žemėlapyje Nr. 10 (žr. 19 pav.) taip pat reprezentuojami žodžiai *eīti* ir *eilė* – t. y. dvibalsis *ei* atliepiamas kaip *ai*. 2020 m. rasti ir du *eu* atliepimo atvejai – po vieną kiekviename krante: žodyje *eurūs* (vū²rūs) ir *Eugènijus* (vū'g'en¹ijus); žr. 13 ir 14 lent.

Kaip minėta, LKA II žemėlapyje Nr. 10 (19 pav.) kairiajame krante užfiksuotas dvejopas tarimas. Remiantis 2020 m. duomenimis, kairiajame krante, Šlienāvoje, Mārgininkų punkte (LKA 553), *ei* atliepimo kaip *ai* atvejai net dažnesni nei dešiniajame. Be to, įtakos neturėję gretimi punktai (pavyzdžiui, Armāliškēs, LKA 534).

Dugniečiai balsį *e* atliepia kaip *a* daugiausia įvairiose veiksmazodžio *eīti* (²'ert) formose, tačiau pasitaikė ir kitų atvejų: *Alekrēnus* (al¹'ek¹t¹r¹e:nus) (Kruo_V_1929); pateikėjas Rumš_V_1935 pasakojo, kad įkando *árkē* (¹'ark¹e), o pateikėja Rumš_M_1930 minėjo *ailēs* (er¹'ēs). Šlienāvoje, Ruņšiškēs ir Grabūčīškēs minima *àlektra* ('al¹'ektra) (Šlie_V_1920, Rumš_V_1941, Rumš_V_1942, Grab_V_1942), o iš Āštrago kilusi pateikėja (Pane_M_1939) du kartus minėjo *agzāminus* (a¹'gza:m¹iner).

Balsio *e* atliepimo kaip *a* tendencijas kairiajame krante žr. 13 lent.

13 lentelė. Žodžio pradžios *e* atliepimas kaip *a* kairiajame Kauno marių krante

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
1.	Šlie_V_1920	+	² 'erdavo; ² 'ert; n ¹ epa. ² 'erna; v ² 'rus
2.	Šlie_M_1933	+ / -	² 'erk
3.	Kaun_V_1934	+	'al ¹ 'ektra; pra. ² 'erta:
4.	Šlie_M_1941	+ / -	² 'ert
5.	Vaiš_V_1941	+ / (-)	pra. ² 'erdavo; pra. ² 'erdavo:m; ² 'erdamas; ² 'erdavo:m; ² 'erdavo; ² 'ertum; ² 'erna
6.	Pale_V_1942	+ / (-)	'al ¹ 'ektra:
7.	Arla_V_1945	+ / -	² 'erna
8.	Šlie_M_1949	+	² 'erk
9.	Šlie_M_1951	+	² 'erdavo; ² 'erna; ² 'ernent
10.	Vaiš_M_1969	+ / -	² 'ers ¹ u
11.	Šlie_M_x	+	pra. ² 'ers ¹ it
12.	Paku_M_x	+ / -	² 'ers

Kairiajame krante balsį *e* kaip *a* žodžių pradžioje atliepia vyriausi pateikėjai (plg. dešiniajame krante ypatybės nerasta 1926 m. gimusio gyventojų kalboje). Kairiajame krante žodžiai tie patys, kaip ir dešiniajame: veiksmazodis *eīti* įvairiomis formomis, daiktavardis *àlektra* ('al¹'ektra).

Vienas įdomesnių pavyzdžių: *maro apidēmija* (ap¹'i'd¹em¹ije) (Rumš_V_1967). Šitaip balsį *e* žodžio pradžioje kaip *a* atliepė jauniausias dešiniojo kranto pateikėjas (žr. 14 lent.).

Balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje atspindi vertikalojo kontinuumo tyrimų poreikį. Ypatybė rasta devyniolikos iš trisdešimt dviejų dešiniojo kranto gyventojų kalboje. Kaip matyti iš 14 lent., balsį *e* kaip *a* žodžių pradžioje atliepia penki vyriausi pateikėjai (g. 1926–1935 m.); žr. 20 pav.

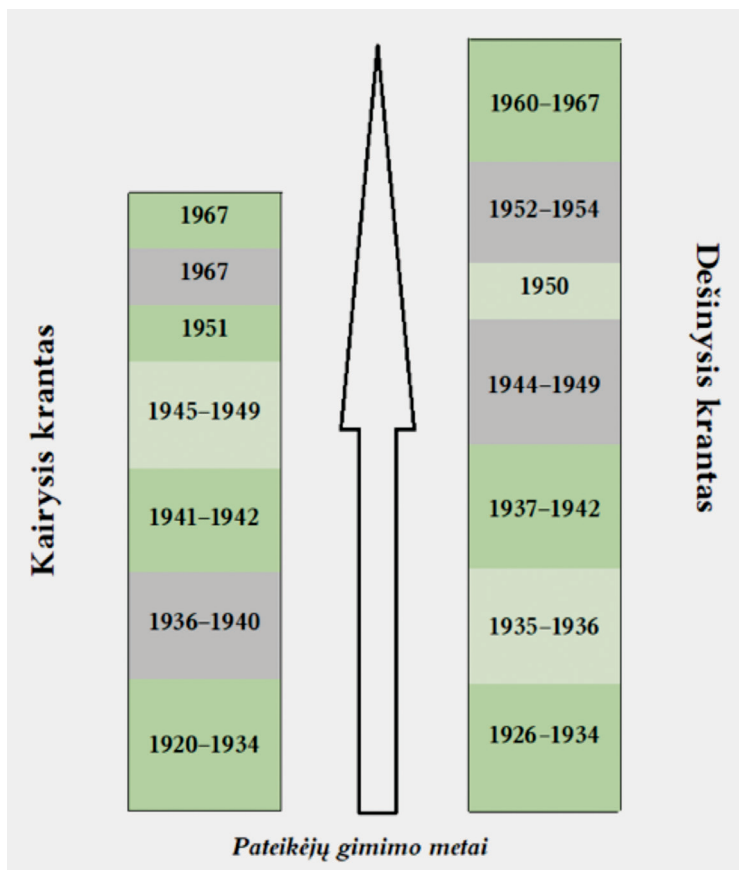
14 lentelė. Žodžio pradžios *e* atliepimas kaip *a* dešiniajame Kauno marių krante⁷⁴

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
1.	Rumš_M_1926	- / +	er ¹ l ¹ ė:
2.	Kruo_V_1929	+ / (-)	bu ¹ g ¹ en ¹ i ¹ jus; al ¹ ek ¹ t ¹ r ¹ ė ¹ nu ¹ s; 2 ¹ er ¹ na; 2 ¹ er ¹ nent; nu ² er ¹ n ¹ i
3.	Rumš_M_1930	+	er ¹ l ¹ ės
4.	Rumš_V_1930	+ / -	2 ¹ er ¹ nam; 2 ¹ er ¹ n ¹ i; nu ² er ¹ s ¹ i;
5.	Rumš_V_1934	+ / (-)	2 ¹ er ¹ t; 2 ¹ er ¹ nam
6.	Rumš_V_1935	+ / (-)	2 ¹ er ¹ nam; n ¹ ėpa.2 ¹ er ¹ nu; 1 ¹ a ¹ rk ¹ ė; 2 ¹ er ¹ k
7.	Rumš_V_1936a	+	er ¹ l ¹ ė:ra ¹ j ¹ t ¹ i; pra ² er ¹ davo
8.	Rumš_V_1937	+	2 ¹ er ¹ k; nu ² er ¹ davo ¹ m; nu ² er ¹ na
9.	Pane_M_1939	+	a ¹ g ¹ zam ¹ in ¹ er
10.	Rumš_V_1940	+ / -	er ¹ n ¹ i
11/12.	Rumš_V_1941 ir Rumš_V_1942	+	'al ¹ ektra;; 2 ¹ er ¹ davo
13.	Rumš_V_1942a	+ / -	2 ¹ er ¹ s ¹ im
14.	Grab_V_1942	+ / (-)	'al ¹ ektra; 2 ¹ er ¹ davo
15.	Vaiš_M_1950	+ / -	2 ¹ er ¹ na
16.	Rumš_M_1960	- / (+)	pra.2 ¹ er ¹ t
17.	Rumš_M_1961	+ / (-)	2 ¹ er ¹ nent; 2 ¹ er ¹ davo; 'er ¹ damas
18.	Rumš_V_1967	+ / (-)	2 ¹ er ¹ k; er ¹ nu; nu ² er ¹ s ¹ t ¹ u; 2 ¹ er ¹ s ¹ t ¹ u; ap ¹ t ¹ d ¹ em ¹ i ¹ ę
19.	Rumš_M_x	- / (+)	2 ¹ er ¹ t

Kaip ir balsio *e* (* ϵ) > *i* (* \imath) atliepimo atveju, laiko skalė – su pertrūkiais (žr. 20 pav.). Situacija įvairuoja 1935–1942 m. gimusių žmonių kalboje. Balsio *e* kaip *a* neatliepia gimę kairiajame krante 1936–1940 m., tačiau ypatybė vėl ima ryškėti apklausiant keleriais metais jaunesnius. Dešiniajame krante ypatybė ne tokia gajai 5-ajame–6-ajame dešimtmetyje gimusių dugniečių kalboje.

Nuo 1944 iki 1949 m. gimę dugniečiai dešiniajame krante balsio *e* neatliepia kaip *a*. Kita vertus, ypatybė negausiai randama jaunesnių pateikėjų (Rumš_M_1960 ir Rumš_M_1961) kalboje: *praaitū* (pra.2¹er¹t) (Rumš_M_1960), *aĩnant*; *aĩdavo*; *aĩdamas* (2¹er¹nent; 2¹er¹davo; 'er¹damas) (Rumš_M_1961). Taigi čia ir 5.1.1 skirsnyje aptarti balsių atliepimo atvejai rodo ne vietinio tarminio varianto pastovumą ar vienakryptį plitimą (ar nykimą), o veikiau dinamiškumą.

⁷⁴ 14 lent. 11–12 eil. – vienu metu kalbinti du broliai. Dėl panašaus balso, vienodos kalbėjimo manieros ir patalpos aidos sudėtinga atskirti, kuris iš brolių kalba, todėl išgirstos tarminės ypatybės priskiriamos abiem.

20 pav. Balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžio pradžioje: vartosenos pertrūkiai vertikaliajame kontinuume

1920–1934 m. gimusių, iš abiejų Nėmuno krantų kilusių pateikėjų kalboje tarminė ypatybė rasta, o gimusių 1936–1940 m. – nebe, tačiau vėliau „atsinaujina“; pavyzdžiui, jauniausios pateikėjos (Vaiš_M_1969) kalboje galima išgirsti *aĩsiu* (²ers¹u)⁷⁵.

5.1.3. TVIRTAPRADŽIŲ DVGARSIŲ PIRMŪJŲ DĖMENŲ *i*, *u* ILGINIMAS

LKA II žemėlapiuose matyti, kad abiejuose Nėmuno krantuose ilginti pirmieji tvirtapradžių dvigarsių dėmenys; žr. 21 pav. (LKA II: 38–39).

LKA II žemėlapis Nr. 20 iš esmės atspindi ploto vientisumą sinchroniniu požiūriu, o sugretinus su 2020 m. duomenimis – ir diachroniniu (iš stebimojo laiko perspektyvos). LKA žemėlapyje matyti, kad kairiajame krante, prie Kaūno, būta įvairių tarimo

⁷⁵ Beje, kaip minėta 4.3 poskyryje, tėvų ir vaikų tarminiai bruožai gali nesutapti – t. y. toje pačioje šeimoje gali būti kalbama skirtingai (plg. Rumš_M_1930 ir Rumš_V_1954).

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
11.	Šlie_M_1951	+ / (-)	¹ d'irbo't; sa'z ¹ r ¹ n'i'ngas; ¹ p'irmas; r ₋ ¹ p'irma; ¹ d'irbo'u; ¹ d'irba; ¹ v'i'l'n'eus; ¹ d'irbo; ku ¹ t'f'i'ntskes; nuu ¹ d'i'nggo; nuu ¹ d'i'ngga; r'ei'ka ¹ l'i'ngga; ¹ 'bu:l'v'eš; ¹ 'bu:l'v'u; n'e ¹ d'irbam; ¹ d'irpt; lei ¹ m'i'ngas
12.	Bačk_M_x	+	¹ p'irmus; ¹ d'irbdavo; ¹ 'ju'm
13.	Paku_M_x	+ / (-)	t'er ¹ s'i ¹ k'l'i'ngger; ¹ sk'i'rtomu;

Iš 15 lent. matyti, kad tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų neilgina du jauniausi pateikėjai (priešingai nei dešiniajame krante). Vis dėlto abiejuose krantuose vertikaliojo kontinuumo duomenys – be didelių pertrūkių.

2020 m. pirmuosius tvirtapradžių dvigarsių dėmenis dešiniajame krante ilgina beveik visi pateikėjai (žr. 16 lent.).

16 lentelė. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas dešiniajame Kauno marių krante

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
1.	Rumš_M_1926	+	¹ d'irbo; ¹ v'i'lno's
2.	Kruo_V_1929	+ / (-)	¹ v'i'l'n'eus; ¹ d'irbo; ¹ d'irba; ¹ d'irbo'u; i'j ¹ d'irbo'u; r'ei'ka ¹ l'i'ng'g'i; pro ¹ t'i'ngas
3.	Rumš_M_1930	+	¹ v'i'l'n'eus; ¹ d'irbo'm; pas ¹ i ¹ s'p'irgger; ¹ d'irbo'm; ¹ m'i'nt; ¹ m'i'ndavo
4.	Rumš_V_1930	+	¹ ku'ruo's
5.	Rumš_V_1934	+ / (-)	¹ d'irpt; ¹ d'irbo'u; n'e ¹ d'irbo'u; ¹ d'irbo; ¹ d'irbo; t'er ¹ s'i'ngger; pa ¹ i'lgas
6.	Rumš_V_1935	+	¹ d'irpt; ¹ d'irbo; u'j ¹ p'i'ldavo; n'et'ur ¹ t'i'ng'g'i; nu ¹ st'um'd'i't; ¹ plu'ngksnas
7.	Rumš_V_1935a	+	¹ d'irbo'u; ¹ d'irbo; ¹ d'irbo't; r'ei'ka ¹ l'i'ngga
8.	Rumš_V_1936	+ / -	¹ p'irmas; ek ¹ sku:r's'i'j'e
9.	Rumš_M_1936	+	¹ v'i'l'n'ug; ¹ v'i'l'n'u; ¹ d'irpt
10.	Rumš_V_1936a	+	¹ d'irbo'u; ¹ d'irbe; ¹ d'irba; r'ei'ka ¹ l'i'ngga; lar ¹ m'i'ngger; s'te ¹ 'bu:klas
11.	Rumš_M_1936a	+ / -	v'i'l'n'us; ¹ d'irbu; ¹ d'irbo'u; ¹ i'lgas; nus ¹ 'ku:lt
12.	Kaiš_V_1936	+	¹ v'i'l'n'eus; ¹ d'irbo'u; i'j ¹ d'irbo'u
13.	Rumš_V_1937	+ / (-)	¹ p'irmas; ¹ p'irma; ¹ d'irbo'u; ¹ d'irbo; ¹ d'irpt'i; t'er ¹ s'i'ngger; r'el ¹ r ¹ g'i'nggu; v'i'l ¹ 't'f'i'ntskes; ¹ t'i:lta; ¹ t'i'lter; ¹ ku:rs'o; ¹ b'irz'us; n'eteis ¹ 'k'l'i'ngger; ap ¹ sku:n'd'e; m ¹ 'tu:lta
14.	Rumš_V_1940	+ / (-)	¹ v'i'l'n'eus; ¹ d'irbo'u; lar ¹ m'i'ngger
15/16.	Rumš_V_1941 ir Rumš_V_1942	+	¹ d'irbo; ¹ d'irba; ¹ d'irpt

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
17.	Rumš_V_1942a	+	¹ p ¹ i ¹ rmas; ¹ n ¹ i ¹ ŋfa
18.	Grab_V_1942	+	v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ū; ¹ d ¹ i ¹ rpt; ¹ d ¹ i ¹ rbdavo ¹ m
19.	Kaun_V_1944	- / (+)	i ¹ ju ¹ ŋktas
20.	Rumš_M_1945	+ / -	¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ū; ¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ū; ¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ėus; ¹ d ¹ i ¹ rbo; ¹ d ¹ i ¹ rboū
21.	Rumš_M_1947	+	¹ p ¹ i ¹ rmas
22.	Rumš_V_1949	+	t ¹ er ¹ s ¹ i ¹ ŋger; l ¹ i ¹ t ¹ v ¹ i ¹ rntsk ¹ ien ¹ ė; p ¹ ri ¹ ė ¹ g ¹ i ¹ rstup ¹ o
23.	Rumš_M_1950	- / (+)	¹ d ¹ i ¹ rpt ¹ i
24.	Kaun_V_1952	+	¹ p ¹ i ¹ rma; ¹ k ¹ ilt; f ¹ i ¹ lma
25.	Rumš_V_1954	+	¹ p ¹ i ¹ rmas; ¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ėus; ¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ us; ¹ v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ū; ¹ d ¹ i ¹ rbo; ¹ d ¹ i ¹ rbo; ¹ d ¹ i ¹ rboū; ¹ d ¹ i ¹ rbdavo; ¹ d ¹ i ¹ rbdavo ¹ m; ¹ d ¹ i ¹ rb ¹ æ; pa ¹ t ¹ v ¹ i ¹ r ¹ t ¹ it; ek ¹ skur ¹ s ¹ i ¹ ŋes; ¹ i ¹ lga
26.	Rumš_M_1960	+ / (-)	v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ us; v ¹ i ¹ l ¹ n ¹ ū; ¹ d ¹ i ¹ rboū; ¹ d ¹ i ¹ rbo; ipa ¹ t ¹ i ¹ ŋger; ipa ¹ t ¹ i ¹ ŋgo; pa ¹ ju ¹ ŋg ¹ ė
27.	Rumš_M_1961	+	¹ d ¹ i ¹ rbo; t ¹ er ¹ s ¹ i ¹ ŋgas
28.	Rumš_V_1967	+	¹ p ¹ i ¹ rmos ¹ os
29.	Rumš_M_x	+	kler ¹ d ¹ i ¹ ŋger
30.	Rumš_M_xa	+ / (-)	¹ ju ¹ m; ¹ p ¹ i ¹ rmo; ¹ sk ¹ i ¹ rtumas

Dešiniajame krante tvirtapradžių dvigarsių pirmieji dėmenys ilginami gausiai ir nuosekliai. Priešingai nei balsių (ne)atliepimo atvejais (5.1.1 ir 5.1.2 skirsniai), čia neaptikta didelių pertrūkių amžiaus skalėje. Ypatybės nerasta tik pateikėjos iš Aštrago Pane_M_1939 ir pateikėjos iš Dabintės (Vaiš_M_1950) kalboje.

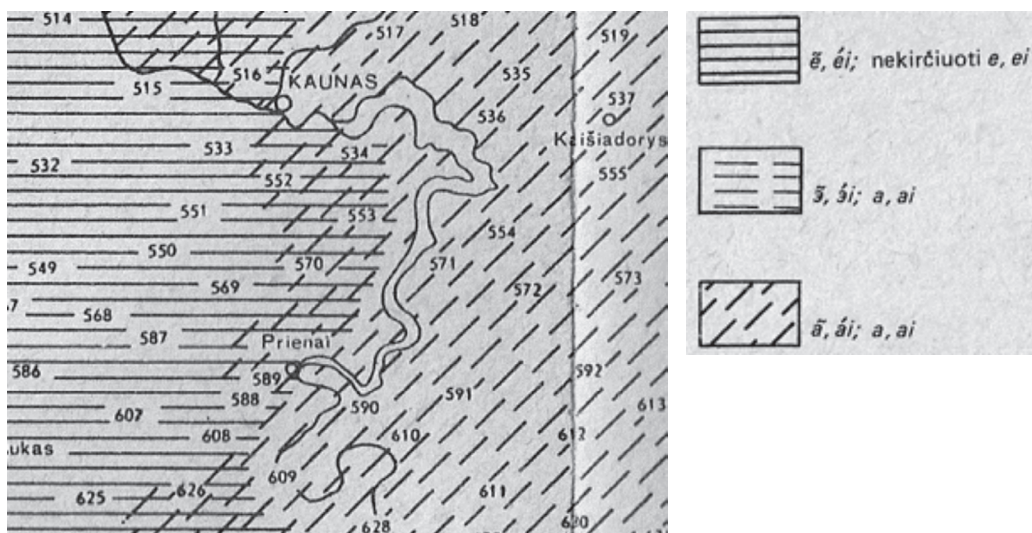
Žodžiai, kuriuose dešiniajame krante užfiksuotas tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas, – įvairūs. Kaip ir kairiajame krante, daugiausia pateikėjai pasakoja, kaip *dyrbo* (¹d¹i¹rbo), nemažai kartų mini *Vylnių* (¹v¹i¹l¹n¹ū), tačiau esama ir įvairesnių žodžių: *fylmq* (Kaun_V_1952), *teisýngas* (t¹er¹s¹i¹ŋgas) (Rumš_M_1961) ar *Gýrstupis* (p¹ri¹ė¹g¹i¹rstup¹o) (Rumš_V_1949).

Apžvelgus tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo situaciją abiejuose krantuose, pagrindinis skirtumas – tarminės ypatybės realizacija jauniausių pateikėjų kalboje: kairiajame krante jauniausia pateikėja, ilginanti šiuos balsius, gimusi 1951 m., o dešiniajame juos ilgina ir jauniausi apklausti gyventojai.

5.1.4. PRIEBALSIŲ *l* IR *r* KIETINIMAS

Priebalsio *l* kietinimas kartografuojamas ne viename LKA II žemėlapyje. Štai Nr. 15 – kamieno *e*, *ei* po priebalsio *l* (pavyzdžiui, *lėdas*, *lėisti*); žr. 22 pav., o žemėlapyje Nr. 72 – kamieno *n* po *l*; žr. 23 pav.

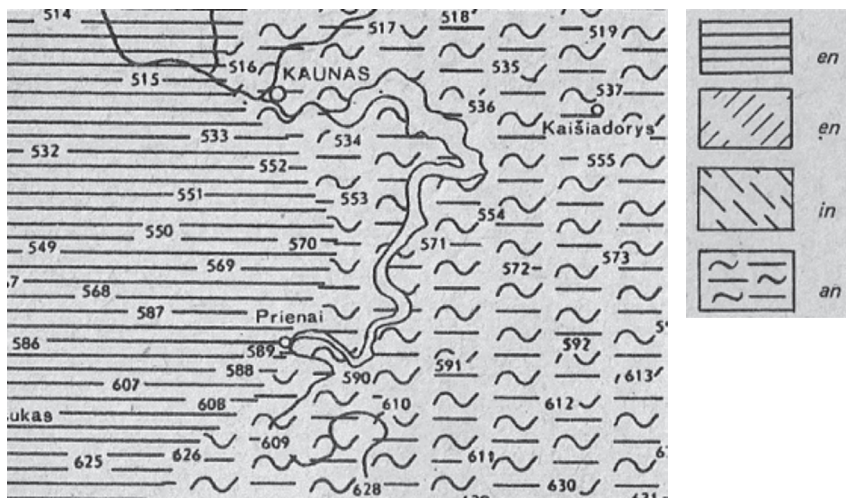
Kairiajame krante (taigi ir Šlienavoje – Mąrgininkų (LKA 553) ir Armališkių (LKA 534) punktuose) užfiksuota ir *e(i)*, ir *a(i)*, o dešiniajame (Rumšiškėse, LKA 536) – vien

22 pav. LKA II žemėlapis Nr. 15 fragmentas:
kamieno *e, ei* po priebalsio *l*

a(i) (LKA II: 33–34). Vadinasi, Ruņšišškėse *l* prieš *e(i)* visuomet tartas kietai. 2020 m. tendencijos išlaikytos – Ruņšišškėse (LKA 536) kietinama dažniau nei Šlienāvoje (LKA 553 ir LKA 534); žr. 17 lent.

Dar aptartinas priebalsio *l* kietinimas prieš dvigarsį *en*, kartografuotas LKA II žemėlapyje Nr. 72 (žr. 23 pav.).

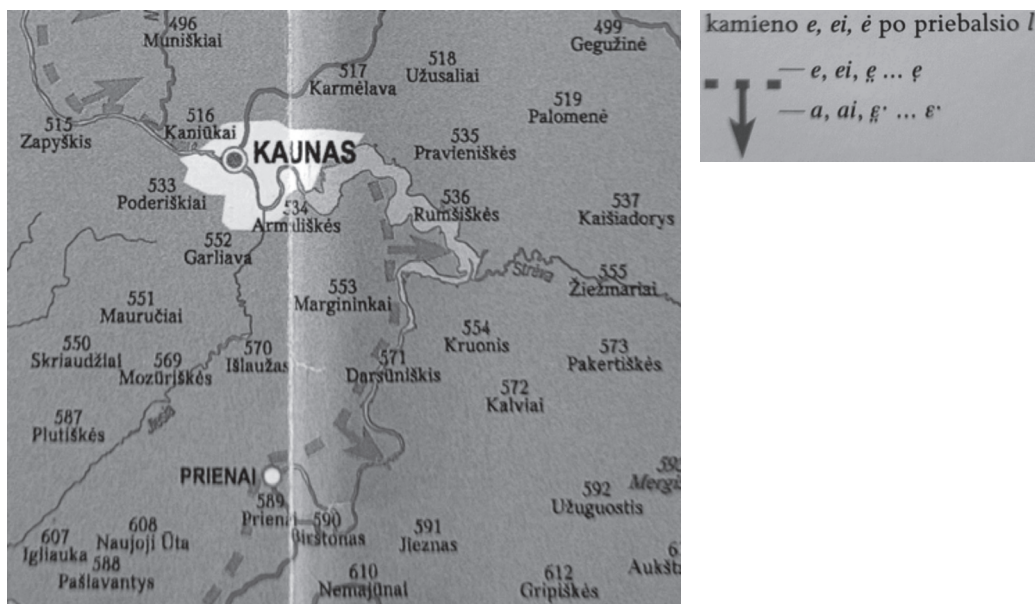

23 pav. LKA II žemėlapis Nr. 72 fragmentas: kamieno *en* po *l*

Kitaip nei žemėlapyje Nr. 15 (22 pav.), čia užfiksuotas kamieno *en* po *l* (LKA II: 88–89). Kartografuotas akivaizdus kietinimas abiejuose krantuose, tačiau Šlienavà (LKA

553 ir LKA 534 punktai) laikytina riba, nuo kurios pradedama kietinti priebalsį *l* po *en*. 2020 m. ši ypatybė rasta tik dešiniojo kranto pateikėjos Rumš_M_1930 kalboje, žodyje *lentynos*: lenⁱˈtʲiːnoːs; ˈlenⁱˈtʲiːnuː (žr. 17 lent.), todėl darytina prielaida, kad bendrinės kalbos variantas (minkštasis priebalsis *l* prieš *en*) galėjo išsialėti kairiajame krante iki pat marių.

Priebalsio *l* kietinimas kartografuotas ne tik LKA II žemėlapiuose, bet ir 2014 m. monografijoje (Bakšienė, Geržotaitė, Leskauskaitė 2014: 255); žr. 24 pav.

24 pav. X žemėlapio fragmentas: kamieno *e, ei, é* po priebalsio *l*

Ši 2014 m. medžiaga paremta LKA II žemėlapiais Nr. 15 ir Nr. 28; nurodoma, kad „priebalsio *l* vartojimo plotas išlikęs toks pat, koks buvo XX a. antroje pusėje“; tačiau ši fonetinė ypatybė įvardyta kaip nykstanti, geriausiai išlaikoma vyriausiosios kartos kalboje (Bakšienė, Geržotaitė, Leskauskaitė 2014: 255). 2020 m. šia tendencija įsiti-kinta, mat jauniausi dugniečiai (ar jų palikuoniai) priebalsį *l* taria minkštai.

2020 m. priebalsio *l* kietinimo tendencijos – panašios kaip 5.1.2 skirsnyje minėto balsio *e* atliepimo kaip *a*. Čia laiko skalė taip pat su pertrūkiiais. Vyriausia, 1926 m. gimusi, pateikėja priebalsio *l* nekietina, tačiau pateikėjai Kruo_V_1929, Rumš_M_1930 ir Rumš_V_1930 priebalsį *l* kietina gana gausiai ir įvairiose pozicijose (žr. 17 lent.).

Kaip nurodyta 17 lent., priebalsis *l* dažniau kietinamas dešiniajame krante. Apžvel-giant šio kranto situaciją vertikaliajame kontinuume, matyti, kad gausiausiai priebalsį *l* kietina vieni vyriausių pateikėjų (tačiau pati vyriausia pateikėja taria minkštąjį *l*). Ši ypatybė pasitaiko ir kiek jaunesnių gyventojų kalboje (pavyzdžiui, g. 1949 m.), tačiau 1950–1952 m. gimę pateikėjai priebalsio *l* visiškai nekietina. Menka išimtimi laikyti-nas pateikėjo Rumš_V_1954 ištartas žodis *boikėlė* (bɔɪˈkʲɛːlʲɛ). Vis dėlto žodis ištartas

17 lentelė. Priebalsio *l* kietinimas abiejuose Kauno marių krantuose

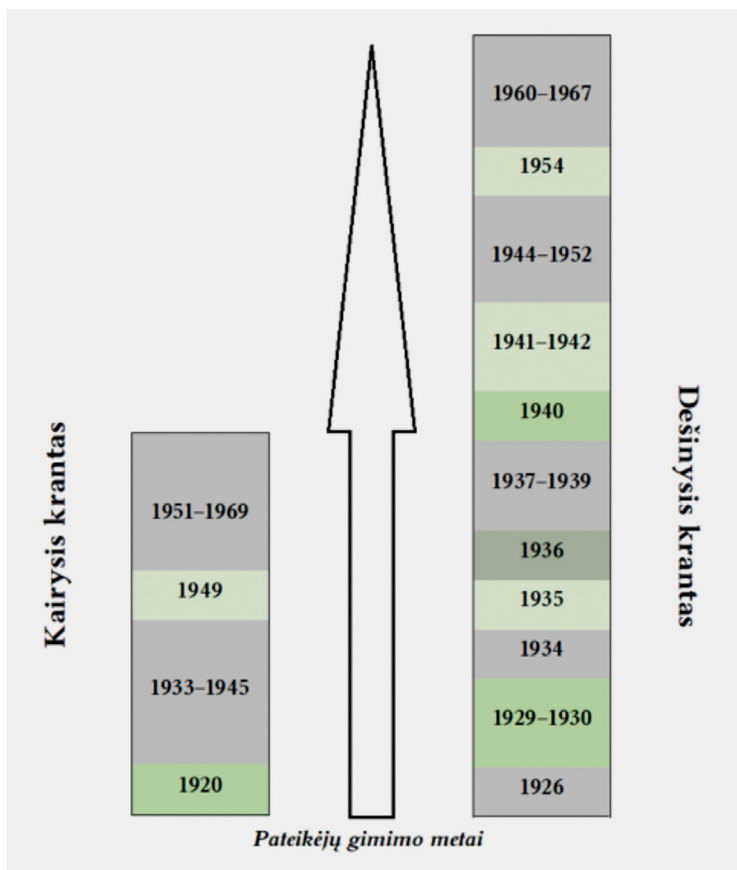
Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+ / (-)	n ¹ ɛpa1'laɪdo; pa1'laɪdo; nu ¹ laɪd ¹ i; ɪʃ ¹ laɪdʒ ¹ ɛ; pa ¹ laɪdbu (šūvius); n ¹ ɛpa1'laɪdbu; lɛr'dɪma; lɛr'dimo; 'las ¹ inɛm (vištą)
2.	Vaiš_V_1949	+ / -	aʃ ¹ laɪdo
3.	Šlie_M_x	+ / -	'mu's n ¹ ɛ ¹ k ¹ ɛ:lɔ; t ¹ r ¹ o ² 'bu; ʃ ¹ l ¹ ɔ:nus
4.	Paku_M_x	- / +	pas_ k ¹ ɛu'las
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+	ɪʃ ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; ɪs ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ:m; uʃ ¹ 'puɔlɔ; a ¹ ʃ ¹ ɪgʊlɔ; ga ¹ l ¹ ɔ:jo ¹ ¹ ; p ¹ r ¹ ɪɛ_pat_ga ¹ t ¹ u ¹ ɛ:lɔ:s; ² l ¹ ɔ:ks; kɛl ¹ 'b ¹ ɛ:t ¹ ɪ
2.	Rumš_M_1930	+	ɪʃ ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; k ¹ ɛ:'lɪmas; v ¹ ɛ'las; k ¹ ɛu'las; lɛn ¹ 't ¹ i:nɔ:s; 'lɛn ¹ 't ¹ i:nu:
3.	Rumš_V_1930	+ / (-)	¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; ɪʃ ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ;; n ¹ ɛs ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; 'la'k ¹ ɛm; ¹ 'buɪlbas; plo ¹ 't ¹ k ¹ ɛ:lɔ:s; plo ¹ 't ¹ k ¹ ɛ'las ¹ 'p ¹ i:lɔ; lɛn'tas ² l ¹ ɔ:kt
4.	Rumš_V_1935	+ / -	s ¹ k ¹ ɪɛ't ¹ ɛ:lɔ: (rašytojo slapyvardis); at ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ: ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ:s; ¹ 'plɔ:ʃɪdaʊo
5.	Rumš_M_1936a	- / (+)	ʃ ¹ l ¹ a'lɪs
6.	Rumš_V_1940	+ / -	bɔr ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; ʃ ¹ l ¹ a'lɪs; s ¹ k ¹ ɪɛ't ¹ ɛ:lɔ; ɪs ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ:
7/8.	Rumš_V_1941 ir Rumš_V_1942	+ / -	ɪʃ ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; kap_sus ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; n ¹ ɛ.ɪʃ ¹ s ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ;
9.	Rumš_V_1942a	- / (+)	bɔr ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ: (indas sviestui mušti)
10.	Rumš_V_1954	- / (+)	bɔr ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ:
11.	Rumš_M_x	+ / -	¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; su ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ: ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ:s; aʃ ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ; sus ¹ 'k ¹ ɛ:lɔ;; n ¹ ɛ ² 'lɛŋ ¹ gʊɛɪ

tik tyrėjui užsiminus apie indą sviestui mušti, t. y. darytina prielaida, kad pateikėjas prisiminė, ką yra girdėjęs Kauno marių dugne, bet nebūtinai pats kietina priebalsį *l*.

Šis pavyzdys aktualus ne tik vieno pateikėjo lygmeniu. Čia svarbus rekonstrukcinis žvilgsnis: pateikėjas nurodė, kad kadaise naudotas indas sviestui mušti boikelė. Kieta-sis priebalsis *l* – akivaizdi nuoroda, kad iki iškeldinimo taip buvo tariama.

17 lent. matyti ir vienas priebalsio *l* kietinimo prieš *ɛ* samplaikoje *lb* atvejis: *kalbėti* (kɛl¹'b¹ɛ:t¹ɪ) (Kruo_V_1929). Nors 2020 m. ši ypatybė aptikta vos vieną kartą dešiniajame krante (Krúonyje, LKA 554), prieš kelis dešimtmečius ji fiksuota gausiau, dešiniajame krante – be pertrūkių (LKA II: 101–102; taip pat LKA II žemėlapis Nr. 85).

Kairiajame krante, priešingai nei dešiniajame, priebalsį *l* kietina vyriausias pateikėjas (Šlie_V_1920), o jauniausių pateikėjų kalboje šios ypatybės nepasitaikė. Tačiau, kaip ir 5.1.1–5.1.3 skirsniuose aprašytais atvejais, amžiaus skalė nenuosekli. Priebalsio *l* (ne)kietinimo tendencijas pagal pateikėjų gimimo metus žr. 25 pav.

25 pav. Prie balsio *l* kietinimas: vartosenos pertrūčiai vertikaliajame kontinuumе

Iš 25 pav. matyti du „tušti“ tarpai kairiajame krante – gimimo metai nuo 1933 iki 1945 ir nuo 1951 iki 1969. Dešiniajame krante pertrūkių (nors ir mažesnių) taip pat esama. Ilgiausias laikotarpis, kuriuo gimę pateikėjai visiškai nekietina prie balsio *l*, – 1960–1969 m. Tačiau, jeigu 1954 m. gimęs pateikėjas nebūtų ištaręs daiktavardžio *boikėlė* (bɔɪˈkʲæˈlʲɛː), šis prie balsio *l* nekietinimo tarpas siektų net 23 metus – nuo 1944 iki 1967 m.

Pateikėjų kalboje (nors ir rečiau) fiksuotas ir prie balsio *r* kietinimas. LKA II medžiaga pamaryje prie balsio *r* kietinimo nerodo⁷⁶, bet 2020 m. ši ypatybė pasitaikė penkių pateikėjų kalboje (žr. 18 lent.).

Prie balsio *r* kietinimas 2020 m. atskleidžia kitokias tarmines tendencijas nei anksčiau. 5.1 poskyryje aptarti atvejai: išryškėja nehomogeniškumas ir horizontaliajame, ir vertikaliajame kontinuumе. Kairiajame Kauno mairių krante prie balsį *r* kietina tik 2

⁷⁶ Pavyzdžiui, LKA II abiejuose krantuose ir aplinkinėse vietovėse fiksuotas vien minkštasis *r* žodyje *riogsoiti* (LKA II: 103–106; taip pat žr. LKA II žemėlapius Nr. 87 ir 88).

18 lentelė. Priebalsio *r* kietinimas abiejuose Kauno marių krantuose

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+ / (-)	m_ka ¹ ruo ^m m ¹ æ; ka ¹ ruo ^m m ¹ ɛ; ɪf_ka ¹ ruo ^m m ¹ ɛs
2.	Šlie_M_x	+	ɪf_ka ¹ ruo ^m m ¹ ɛs
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+ / -	² grɛrtɛi; g ¹ ɛ ² r ¹ ɛu; rɛr ¹ k ¹ ɛjo; ² rɛrk ¹ ɛ
2.	Rumš_V_1930	- / (+)	¹ raɪʃk ¹ ɛ; ka ¹ ruo ^m m ¹ ɛ
3.	Rumš_V_1934	- / +	¹ p ^a rɛgo ^s ; ¹ raɪʃk ¹ ɛ
4.	Rumš_V_1935	- / +	ra ^s t ^o ra ⁿ as
5.	Rumš_V_1936	- / +	gro ² v ¹ i:s

pateikėjai, dešiniajame – 5. Be to, jauniausias pateikėjas, kurio kalboje dar pavyko išgirsti šią ypatybę, gimęs 1936 m. (Rumš_V_1936). Tiesa, nėra tiksliai žinomas pateikėjos Šlie_M_x amžius, tačiau ji taip pat priklauso vyresniajai kartai.

Remiantis LKA II: 103–106, tiriamojoje teritorijoje priebalsio *r* kietinimas buvo mažai tikėtinas; 2020 m. surinkti pavyzdžiai (vartoseną vyresnių pateikėjų kalboje) rodo, kad *r* kietinimas laikytinas nykstančiu.

5.2. MORFOLOGINĖS TARMINĖS YPATYBĖS

5.2.1. MAŽYBINĖS PRIESAGOS

Priešingai nei kitas morfologines tarmines ypatybes, apklausti gyventojai dažnai vartoja mažybines žodžių formas. Deminutyvai sietini su pietų aukštaičių patarme (Leskauskaitė 2008: 33). Formos su priešagomis *-ik-*, *-uk-* būdingos ir Piliuonės–Samylų areale (Bakšienė 2021: 80; apie Piliuonės–Samylų arealą žr. Tyrimų apžvalgą Įvade). Nors tai galėtų būti daiktavardžiai ir būdvardžiai, išskirtina, kad apklaustų pateikėjų kalboje beveik visi pavyzdžiai – daiktavardžiai. Jų gausa suponuoja tarminio ploto savitumą: beveik kiekvieną lietuvių kalbos daiktavardį galima ištarti su mažybine priešaga, bet realioje vartosenoje mažybinių daiktavardžių fiksuota nedaug – apie 1,4 tūkst. (Klimas 1999: 3).

Kairiojo kranto pateikėjų ištartas mažybines priešagas žr. 19 lent.

19 lentelė. Mažybinės priešagos kairiajame Kauno marių krante

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
1.	Šlie_V_1920	+	-(i)ukas; -utė; -(i)ukė
2.	Šlie_M_1933	+ / -	-elis
3.	Kaun_V_1934	+ / -	-elė

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
4.	Kaun_M_1936	+ / (-)	-utė; -ėlė; -elis
5.	Vaiš_M_1938	+ / (-)	-ytė; -(i)ukas; -elis
6.	Šlie_M_1941	+	-elis; -ėlis; -ukas; -ytė; -utis; -utė
7.	Vaiš_V_1941	+ / (-)	-elis; -(i)ukas; -ikė
8.	Pale_V_1942	+	-elis; -elė; -ėlė; -(i)ukas; -ikė; -aitė
9.	Pale_M_1945	+	-ukas; -utė; -ikė
10.	Arla_V_1945	+ / (-)	-(i)ukas
11.	Šlie_M_1949	+ / -	-elis; -elė
12.	Vaiš_V_1949	- / +	-ukas
13.	Šlie_M_1951	+	-elis; -elė; -ėlė; -eliukas; -(i)ukas; -ytė; -utis; -utė
14.	Bačk_M_x	+	-elis; -elė; -ėlis; -ėlė; -(i)ukas; -(i)ukė; -utė

Mažybine forma ištariama nemažai vardų, pavyzdžiui, pateikėjas Šlie_V_1920 vardija brolius: *Dženukas*; *Kaziukas*; *Bladukas*; *Klimukas*, o jo duktė (Šlie_M_1951) keliasdešimt kartų įvairiais linksniais, vartodama skirtingas priesagas, į tėvą kreipiasi *tėvėli*, *tėveliuk*. Tai sietina su meilumu, gerais santykiais.

Abiem krantams bendra ir tai, kad mažybine forma įvardijamos įvairios vietos (*ežeriukai*, *krančiukai*, *kluoniukas* ir kt.); dešiniajame krante išgirstas priesagas žr. 20 lent.

20 lentelė. Mažybinės priesagos dešiniajame Kauno marių krante

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
1.	Rumš_M_1926	+ / (-)	-elis; -(i)ukas; -ytė
2.	Kruo_V_1929	+	-elis; -elė; -ulis; (i)ukas; -(i)ukas; -(i)ukė; -utė;
3.	Rumš_M_1930	+	-elis; -(i)ukas; -utis
4.	Rumš_V_1930	- / +	-elis; -ėlis; -(i)ukas
5.	Rumš_V_1934	- / +	-elis; -ukas; -utė
6.	Rumš_V_1935	+ / (-)	-elis; -(i)ukas; -utė
7.	Rumš_V_1935a	+ / -	-elis; -ukas
8.	Rumš_V_1936	+ / (-)	-elis; -(i)ukas; -utė; -ytė
9.	Rumš_M_1936	+ / -	-(i)ukas
10.	Rumš_V_1936a	+ / -	-elis; -(i)ukas
11.	Rumš_M_1936a	+ / (-)	-elis; -ėlė; -(i)ukas; -utis; -utė
12.	Rumš_V_1937	- / +	-elis; -ukas
13.	Pane_M_1939	+	-utė
14.	Rumš_V_1940	+ / -	-(i)ukas
15.	Rumš_V_1942a	+ / -	-elis; -(i)ukas
16.	Grab_V_1942	- / +	-elis

Nr.	Pateikėjai	+ / -	Pavyzdžiai
17.	Kaun_V_1944	+ / (-)	-elis; -(i)ukas
18.	Rumš_M_1945	+ / -	-elis; -ėlė -(i)ukas; -ikė; -utė
19.	Rumš_M_1947	- / +	-elis
20.	Rumš_M_1950	+ / (-)	-elis; -(i)ukas; -utis; -utė; -ytė
21.	Vaiš_M_1950	+ / (-)	-ukas; -ikė; -utė
22.	Kaun_V_1952	+ / (-)	-(i)ukas; -ytė
23.	Rumš_V_1954	+	-elis; -(i)ukas
24.	Rumš_M_1960	+ / -	-(i)ukas; -ytė; -utė
25.	Rumš_M_1961	+	-elis; -ėlis; -(i)ukas; -ytė; -utė
26.	Rumš_V_1967	+ / (-)	-(i)ukas
27.	Rumš_M_x	+ / (-)	-elis; -ikė
28.	Rumš_M_xa	+ / -	-(i)utė

Mažybinių priesagų pasitaikė beveik visų dešiniajame krante gyvenančių dugniečių kalboje. Dažniausiai deminutyvais įvardijami šeimos nariai, kiti Nėmuno slėnyje gyvenę žmonės. Pavyzdžiui, pateikėja Rumš_M_1945 pasakoja, kaip ją vadino mažą (taigi dar prieš iškeldinimą): *Mane vadino Stasikė*.

Dažniausi yra *-elis (-elė)* ir *-(i)ukas (-(i)ukė)* vediniai, bet, kaip matyti iš 19 ir 20 lent., būdingi ir daiktavardžiai su *-ikė* (pavyzdžiui, Vaiš_V_1941: *kopikės*; Pale_V_1942, Pale_M_1945: *pašiūrėkė*), *-utė* (pavyzdžiui, Rumš_M_1936a: *Skatikūtė* (pravardė); Šlie_M_1951, Pane_M_1939: *mamūtė*) ir kt. Tos pačios reikšmės žodis įvardijamas ir su skirtingomis priesagomis, pavyzdžiui, pravardė *Skatikūtė*; *Skatikėliai* (Rumš_M_1936a). Taigi, nors kai kurios priesagos dominuoja, tiriamajame plote aptikta jų įvairovė.

Atsižvelgiant į lietuvių kalboje įprastus, „Lietuvių kalbos mažybinių (maloninių) daiktavardžių žodynėlyje“ užfiksuotus mažybinius daiktavardžius, disertacijos pateiktųjų vartojami variantai laikytini savitais – minėtame leidinyje jų nėra. Plg.: *lazdžikė* (Šlie_V_1920) ir *lazdėlė, lazdūtė, lazdukė* (Klimas 1999: 22); *pašiūrėkė* (Pale_M_1945) ir *pašiūrėlė* (Klimas 1999: 28).

Abiejuose krantuose mažybinės priesagos vartojamos nepriklausomai nuo kartos ir randamos beveik visų pateiktųjų kalboje. Apibendrinant galima išskirti keturias mažybinių priesagų vartojimo kategorijas: (1) vardus ir pavardes (pavyzdžiui: *Onūtė, Klimùkas, Broniùkas*); (2) šeimos narių įvardijimus (*tėvùkas, tėvėlis, mamýtė*); (3) daiktus, objektus (*suoliùkas, lazdžikė*); (4) vietas (*krantėlis, sodybėlė*). Pirmosios dvi kategorijos – nuoroda į švelnumą, šeimos, artimųjų familiarumą⁷⁷.

Gausios mažybinės priesagos leidžia daryti rekonstrukcines išvalgas, koks buvo Kaūno marių dugno tarminis plotas, kokie žmonės ten gyveno, kaip bendravo šeimos nariai ir kaimynai. Teigtina, kad jos buvo paplitusios pačiame marių dugne, – tai senas, užlietoms Nėmuno slėnio gyvenvietėms būdingas kalbinis reiškinys.

⁷⁷ Vardų, pavardžių ir šeimos narių kategorija kai kuriais atvejais sutampa.

5.2.2. ĮVARDŽIAI *mumi* IR *jumi*

Dugniečių kalboje paplitę įvardžiai *mumi*, *jumi*. Šios formos, siejamos su rytine ir pietine aukštaičių dalimi, atitinka daugiskaitos naudininko linksnį *mùms*, *jùms* ir galininko formą *jùs*, *mùs* (arba *pas mùs*, *pas jùs*) Zinkevičius 1966: 302–304; taip pat 294–296). Kairiajame krante juos vartoja 10 pateikėjų (taigi pusė), dešiniajame – 15 (beveik pusė); žr. 21 lent.

21 lentelė. Įvardžiai *mumi*, *jumi* abiejuose Kauno marių krantuose

Nr.	Pateikėjai	<i>Mumi</i>	<i>Jumi</i>
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+	+
2.	Šlie_M_1941	+	+
3.	Vaiš_V_1941	+	+
4.	Pale_V_1942	+	–
5.	Paku_M_x	+	–
6.	Šlie_M_1951	+	+
7.	Vaiš_V_1967	+	–
8.	Vaiš_M_1969	–	+
9.	Bačk_M_x	+	+
10.	Bačk_V_x	+	–
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+	+
2.	Rumš_M_1930	+	–
3.	Rumš_V_1930	+	–
4.	Rumš_V_1935	+	+
5.	Rumš_V_1936	+	+
6.	Rumš_V_1936a	+	–
7.	Kaiš_V_1936	–	+ / –
8.	Rumš_M_1936a	+	–
9.	Rumš_V_1937	+	–
10.	Rumš_V_1940	+ / –	+ / –
11.	Rumš_V_1942a	+	–
12.	Grab_V_1942	+	–
13.	Rumš_V_1949	+	–
14.	Rumš_M_x	+	+
15.	Vaiš_M_1950	+	–

Pastebėtina, kad nei įvardžiai *mumi*, *jumi*, nei bendrinės kalbos variantai *mùms*, *mùs*, *pas mùs*, *jùms* visame sakinių sraute nėra labai dažni (plg. žodį *kėlė*, kuris ap-

klausiant pateikėjus buvo patogus – tematiškai dažnas ir atskleidžiantis priebalsio *l* kietinimą). Vis dėlto *mùmi* arba (ir) *jùmi* iš viso pavartojo 35 pateikėjai. Pasitaikė ir trumpesnė forma: *pas mùm* (Grab_V_1942).

Nors procentiškai ypatybė vartojama apylygiai abiejuose krantuose (50 proc. pateikėjų kairiajame ir 46,88 proc. dešiniajame), skiriasi tendencijos vertikaliajame kontinuumo. Dešiniajame krante šie įvardžiai būdingi vyresniems dugniečiams – jauniausia juos vartojanti pateikėja gimusi 1950 m. Kairiajame krante ypatybė pasitaiko ir paties vyriausio (g. 1920 m.), ir dviejų jauniausių (g. 1967 ir 1969 m.) pateikėjų kalboje.

Kadangi įvardžius *mùmi*, *jùmi* kairiajame Kauno marių krante vartoja du palikuoniai (Vaiš_V_1967 ir Vaiš_M_1969), išvelgtinas vietinio tarminio varianto „perdavimas“ gimusiems nebe dugne, o jau po išskeldinimo.

5.2.3. *Kap* IR *tèp* VARTOSENĄ

Be 5.1.2 skirsnyje aptarto balsio *e* atliepimo kaip *a*, abiejuose marių krantuose užfiksuota ir kita sąsaja su kapsais – *kàp* ir *tèp* vartosena (apie kapsus ir jų vartojamus žodžius *kàp*, *tèp* žr. Sakalauskiene 2020: 230). Šie prievoksmiai, sietini ir su prijungiamaisiais jungtukais *kad*, *ką* (*ka*) (Mikulėnienė 1996: 26–27), tarmių tyrėjų labai mažai nagrinėti, bet dugniečių kalbos analizė rodo *kàp* ir *tèp* gyvybingumą (žr. 22 lent.).

22 lentelė. *Kap*, *tèp* abiejuose Kauno marių krantuose

Nr.	Pateikėjai	<i>Kap</i>	<i>Tèp</i>
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+ / (–)	+
2.	Šlie_M_1933	+ / –	+ / (–)
3.	Šlie_V_1940	+ / –	–
4.	Šlie_M_1951	– / (+)	–
5.	Šlie_M_x	+	–
6.	Bačk_M_x	–	–/+
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+ / (–)	–
2.	Rumš_M_1930	–	+
3.	Rumš_V_1930	+	+
4.	Rumš_V_1935a	+ / (–)	–
5.	Rumš_V_1936	– / (+)	–
6.	Rumš_V_1936a	+	+ / (–)
7.	Rumš_V_1940	+ / –	–
8/9.	Rumš_V_1941 ir Rumš_V_1942	+	–

Nr.	Pateikėjai	Kap	Tep
10.	Rumš_V_1942a	–	– / (+)
11.	Rumš_M_1961	–	+ / –
12.	Rumš_M_x	+	–

Kaip matyti iš 22 lent., dešiniajame marių krante, Rumšiškėse (LKA 536), sąsaja su kapsais kur kas gyvesnė nei kairiajame.

Kàp ir *tèp* vartojama nenuosekliai. Pateikėjai, tariantys *kàp*, gali tarti *taĩp*, o tariantys *kaĩp* gali tarti *tèp*. Įvairuoja ir to paties žodžio vartojimas (*kaĩp* / *kàp*; *taĩp* / *tèp*).

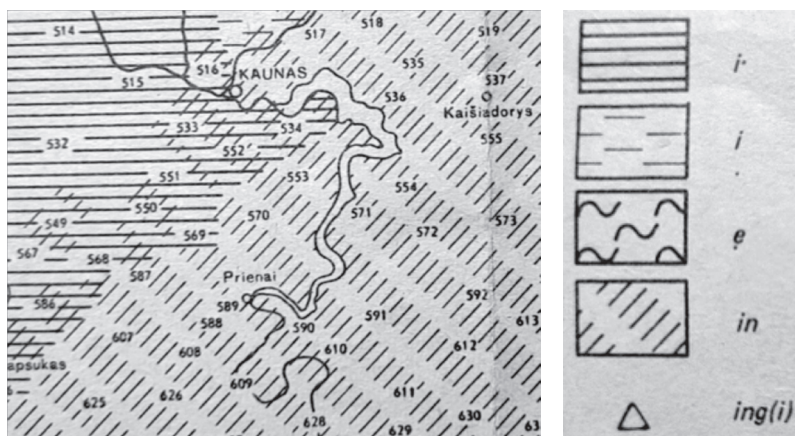
Ypatybė labiau paplitusi vyresnių žmonių kalboje (gimusių iki 1942 m.), tačiau ji, nors ir negausiai, pasitaikė 1951 m. gimusios (Šlie_M_1951) ir 1961 m. gimusios pateikėjos (Rumš_M_1961) kalboje.

Nors žodžiais *kàp* ir *tèp* tyrėjai necharakterizuoja priedzūkio, tai yra nuoroda į pietinę vakarų aukštaičių dalį; kapsus Salys minėjo prie aukštaičių vakariečių pietiečių (Salys 1992: 104–106)⁷⁸. Kapsų teritorija paprastai laikoma nuo Kaūno mărių į kairę (pavyzdžiui, Garliavà, Kazlų Rūdà (Morkūnas 2006: 367)). Tačiau dugniečių vietinio kalbos varianto tyrime, priešingai, *kàp*, *tèp* dažniau tariama dešiniajame marių krante.

5.2.4. PRIELINKSNIS IR PRIEŠDĖLIS *in(-)*

Dar viena gana dažna morfologinė ypatybė – prielinksnio ir priešdėlio *in(-)* vartoseną.

Prielinksnio *in* paplitimas fiksuotas 1982 m. LKA II žemėlapiuose (LKA II: 68). Žemėlapyje Nr. 53 kartografuoti prielinksnio į variantai (žr. 26 pav.).

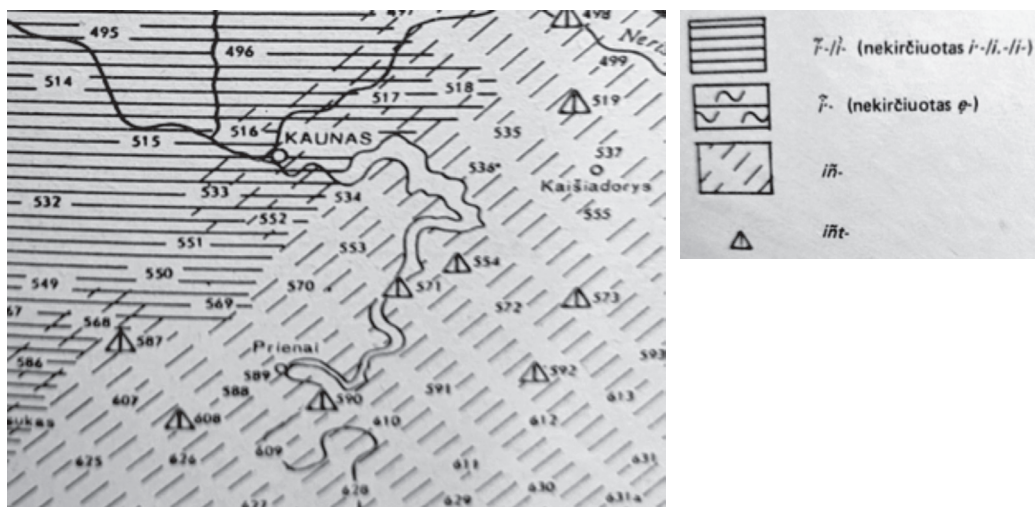

26 pav. LKA II žemėlapių Nr. 53 fragmentas: prielinksnis į

⁷⁸ Kapsai – „vakarų aukštaičių patarmės pietų dalies pavadinimas pagal K. Jaunius ir A. Salio lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją. Pavadinta pagal žodelio *kàp* ‘kaip’ tarimą. Nuo 1965 vartojamoje tarmių klasifikacijoje kapsai yra dalis pietinių kauniškių“ (Morkūnas 2006: 367).

Kairiajame krante kartografuota tariant ir *į*, ir *in*. Dalyje Šlienāvos, Armāliškių punkte (LKA 534), ryškūs abu variantai, bet mažesnėje Šlienāvos dalyje, Mārgininkų (LKA 553) punkte, fiksuota vien *in*. Dešiniajame krante – taip pat vien *in* variantai.

1982 m. LKA „Fonetikos“ žemėlapiuose fiksuota ir priešdėlio *in-* vartoseną; žr. 27 pav.

27 pav. LKA II žemėlapių Nr. 54 fragmentas: priešdėlis *į-*

Matyti, kad priešdėlio *in-* vartosenos tendencijos horizontaliajame kontinuumo panašios kaip ir prielinksnio, tačiau Šlienāvos dalyje (Mārgininkų, LKA 553, punkte) prieš kelis dešimtmečius fiksuotas vien tarminė vartoseną su *in-*.

2020 m. pateikėjų kalboje esama ir *į*, ir *in(-)* variantų, tačiau duomenų pasiskirstymas kitoks nei LKA II žemėlapiuose. Atkreiptinas dėmesys, kad priešdėlis *in(-)* kairiajame marių krante gajus, o dešiniajame – jau labai retas (dešiniajame krante beveik visi *in(-)* atvejai – prielinksniai). Taigi ši ypatybė rodo pokyčius teritoriniame kontinuumo (žr. 23 lent.).

23 lentelė. Prielinksnis ir priešdėlis *in(-)* abiejuose Kauno marių krantuose

Nr.	Pateikėjai	Prielinksnis	Priešdėlis
Pateikėjai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto			
1.	Šlie_V_1920	+	+
2.	Šlie_M_1933	+	-
3.	Šlie_V_1940	-	+
4.	Vaiš_V_1941	+ / (-)	+
5.	Šlie_M_1949	+ / -	-
6.	Paku_M_x	+	-
7.	Šlie_M_x	+	+

Nr.	Pateikėjai	Prielinksnis	Priešdėlis
8.	Bačk_M_x	+ / -	-
9.	Bačk_V_x	+	-
Pateikėjai, kilę iš dešiniojo Nemuno kranto			
1.	Kruo_V_1929	+	+
2.	Rumš_M_1930	+	-
3.	Rumš_V_1930	+	-
4.	Rumš_V_1934	- / (+)	-
5.	Rumš_V_1935	-	+
6.	Rumš_V_1935a	- / +	-
7.	Rumš_V_1936	- / (+)	-
8.	Rumš_V_1936a	+	-
9.	Rumš_V_1940	+ / (-)	+
10.	Rumš_M_1961	- / (+)	-
11.	Rumš_V_1967	+ / -	-

Kairiajame krante *in(-)* vartojama kiek dažniau nei dešiniajame: kairiajame krante priešdėlis ir (ar) prielinksnis *in(-)* aptiktas devynių gyventojų kalboje, dešiniajame krante – vienuolikos. Kadangi kairiajame krante kalbinta mažiau žmonių, procentiškai kairiajame krante ypatybė gajesnė: ją vartoja 45 proc. dugniečių, dešiniajame – 34,38 proc.

Pastebėtina, kad prielinksni *in* ištare daugiau pateikėjų, bet jis dažnai vartojamas pakaitomis su netarminiu atitikmeniu *i*. Priešdėlis *in-*, nors ir retesnis, tačiau jo vartoseną nuoseklesnė – nepasitaiko *i-* ir *in-* įvairavimu.

Kairiajame marių krante ypatybė randama vyresnių gyventojų kalboje, tačiau dugniečių palikuoniai *in(-)* nebevartoja. O ir 1949 m. gimusi pateikėja Šlie_M_1949 prielinksni *in* ištaria tik vieną kartą, kitais atvejais vartoja *i* (žr. 23 lent.).

Ruņšiškęse (dešiniajame krante) gyvenantis dugniečių palikuonis Rumš_V_1967 šią tarminę ypatybę išskyrė kaip gyvenamosios vietos bruožą: *ne „i vestuves“; bet „in vestuves“; visada sakydavo „in“*⁷⁹.

Kaip matyti, dešiniajame krante prielinksni ir priešdėli *in-* vartoja nemažai vyresnių pateikėjų, tačiau, kaip ir aptartais fonetikos atvejais, esama pertrūkių. Gausiausiai prielinksni *in* taria Ruņšiškių gyventojas Rumš_V_1930, pasakodamas, kur eidavo ar važiuodavo. Minėtina, kad tame pačiame sakinyje prielinksniai gali būti skirtingi: *važiavom i turgų in Žiezmarius* (Rumš_V_1930).

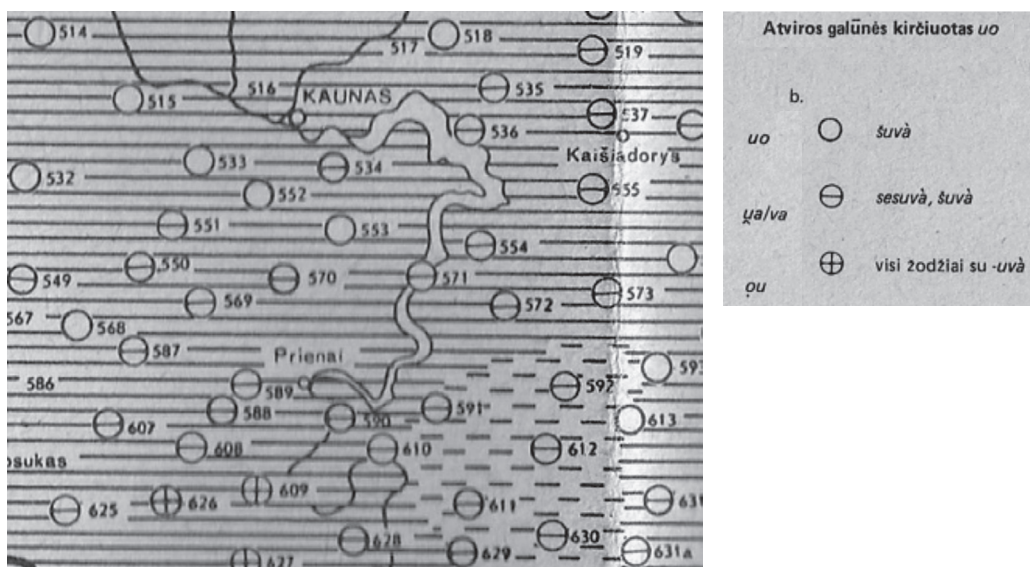
⁷⁹ Dažnai pateikėjai neidentifikuoja jokios tarmės (*emic* perspektyva), pavyzdžiui, Grab_V_1942, paklaustas apie tarmę, atsakė: *Pas mum nebuvo*. Atsakymus apie tarmę žr. 3 priede Pateikėjų anketos.

5.2.5. KITOS MORFOLOGINĖS YPATYBĖS

Kaip minėta, sudarant tarminių modelių (žr. 4.3 poskyrį), pateikėjų kalboje rasta ir kitų morfologinių ypatybių – ypatybių, kurias ankstesni tyrėjai priskyrė tiesiogiai priedzūkiui, – tačiau jos gana retos. Tai:

- (1) daiktavardžio baigmuo *-uva* (vietoje *-uo*);
- (2) vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnė *-u*;
- (3) krypties vietininkas – *iliatyvas*;
- (4) daiktavardžio galūnė *-i* prielinksninėse konstrukcijose.

Prieš kelis dešimtmečius pamaryje kartografuota priedzūkio ypatybė – daiktavardžio baigmuo *-uva* vietoje *-uo*⁸⁰. Ją reprezentuoja LKA II žemėlapis Nr. 67 (LKA II: 82–83); žr. 28 pav.

28 pav. LKA II žemėlapis Nr. 67 fragmentas: atviros galūnės kirčiuotas uo

2020 m. rastos trys iš keturių priedzūkio ypatybių (žr. 24 lent.).

Iš šių ypatybių gausiausiai aptiktas baigmuo *-uva*: Šlienāvoje (Mārgininkų (LKA 553) punkte), Krūonyje (LKA 554 punkte) ir Ruņšiškėse (LKA 536). Priešingai nei 5.1.1–5.1.4 ir 5.2.1–5.2.5 skirsniuose aptarti tarminiai duomenys, baigmens *-uva* vartoseną suponuoja tiriamojo ploto nehomogeniškumą. Beveik visi atvejai – dešiniajame krante. Kita vertus, dėl nedidelio morfologinių pavyzdžių kiekio sudėtinga formuluoti griežtus apibendrinimus.

⁸⁰ LKA II žemėlapyje Nr. 67 baigmuo *-uva* kartografuotas abiejuose marių krantuose, tačiau Mārgininkų (LKA 553) punkte užfiksuotas tik žodis *šuvà*.

24 lentelė. Priedzūkio morfologinės ypatybės abiejuose Kauno marių krantuose

Pateikėjai	Vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnė <i>-u</i>	Krypties vietininkas	Daiktavardžio baigmuo <i>-uo</i> keičiamas <i>-uva</i>
Šlie_V_1920	vʲie¹'nɑ'm ¹'su:nu	mʲi'fʲkæ:lʲm	sʲesʲu'va
Kruo_V_1929	–	–	sʲesʲu'va
Rumš_M_1930	jʲeʷ'nʲimu	–	–
Rumš_V_1930	–	–	sʲesʲu'va
Rumš_V_1935a	–	–	sʲesʲu'va
Rumš_M_1961	–	–	sʲesʲu'va

Vertikaliajame kontinuume baigmuo *-uva* vartojamas gana nuosekliai, bet, kaip matyti iš 24 lent., daiktavardis *sesuò* pasitaikė ir vienos iš jaunesnių pateikėjų, palikuonės Rumš_M_1961, kalboje.

Kitos morfologinės ypatybės itin retos. Iliatyvas pasitaikė vieną kartą Šlienāvoje (Márgininkų (LKA 553) punkte). Vienaskaitos naudininko galūnė *-u* rasta Šlienāvoje (Márgininkų (LKA 553) punkte) ir Ruñšiškėse (LKA 536): *sūnu(i)*; *jaunimu(i)*. Galūnės *-i* prielinksninėse konstrukcijose (*iki dañgi / iki dangauš*) neištarė nė vienas pateikėjas, tačiau ir kitų tyrėjų ši galūnė nurodoma kaip pasitaikanti tik kartais (Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Salienė 2005: 116).

Kaip matyti iš 24 lent., morfologiniai pavyzdžiai labiau nei fonetiniai susiję su pateikėjų amžiumi: jų daugiausia iš Dvarėliškių kilusio pateikėjo Šlie_V_1920 kalboje. Pokytis vertikaliajame kontinuume – itin ryškus. Šie duomenys visiškai atitinka 4.3 poskyryje pateiktą teorinį keturių šeimų tarminį modelį. 24 lent. duomenys rodo, kad (sociolingvistiniu požiūriu) vienai kartai priklausantys asmenys iš tiesų skaidytini į skirtingas kartas. Remiantis tradicine sociolingvistine trijų kartų tipologija, vyresniajai kartai priklausytų žmonės, gimę nuo 1920 m. iki 1970 m. (primintina, kad jie apklausti 2020 m.)⁸¹. Tačiau jau 1936 m. gimusių pateikėjų kalboje morfologinių tarmybių nebėra. Vyriausiojo pateikėjo (Šlie_V_1920) kalboje išgirstos trys morfologinės ypatybės, devyneriais ir dešimčia metų jaunesnių pateikėjos kalboje – jau tik po vieną. Taigi kalbiniai faktai suponuoja poreikį išskirti tėvų ir vaikų kartą ir (arba) siekiant tikslumo amžių laipsniuoti dar smulkesnėmis atkarpomis. Nors abu vyriausi pateikėjai teoriškai priskirtini vienai kartai (amžiaus skirtumas – dešimt metų), tarminiai duomenys nėra homogeniški.

Kadangi LKA II žemėlapyje Nr. 67 baigmuo *-uva* gausiai fiksuotas (28 pav.), o tiriamojame medžiagoje – retas, ši ypatybė laikytina nykstančia.

Atsižvelgiant į fonetines ypatybes teigtina, kad vietinis tarminis variantas nėra visiškai išnykęs, tačiau morfologiniai duomenys rodo drastišką pokytį vertikaliajame kontinuume, arba stebimojo laiko skalėje, – aptartos ypatybės laikytinos nykstančiomis.

⁸¹ Išskyrus pateikėją Kruo_V_1929, kuris apklaustas 2012 m.

6. VIETINIO VARIANTO REKONSTRUKCIJA

5 skyriuje aptartų kalbinių ypatybių sąranka reprezentuoja priedzūkio tarminį plotą. Netarminiai variantai vartojami pramaišui su tarminiais, o šie daugiausia rodo pereigiškumą tarp vakarų ir pietų aukštaičių patarmių.

Rekonstruotą vietinio varianto modelį sudaro 9 ypatybės. 5 iš jų fonetinės, 4 – morfologinės; žr. 25 lent. (apie priedzūkio ypatybes žr. 3.3 poskyrį).

25 lentelė. Rekonstruoto vietinio tarminio varianto modelio tarminės ypatybės

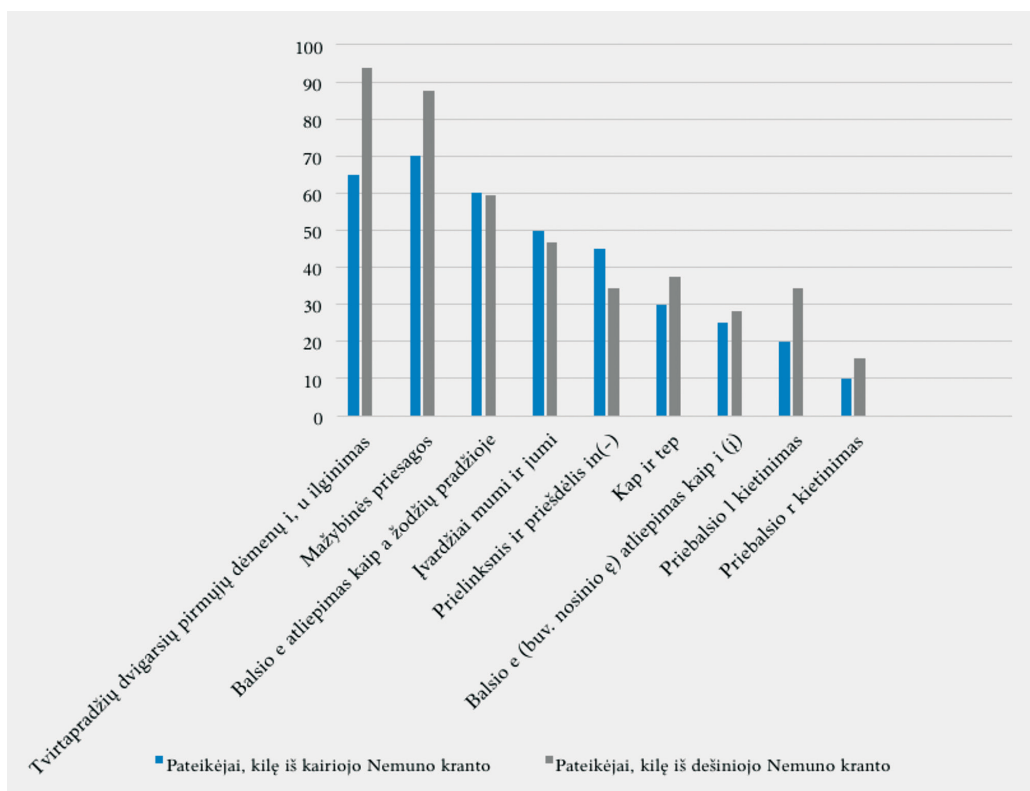
Tarminės ypatybės	
Fonetinės	Balsio <i>e</i> (buv. nosinio * <i>ɛ</i>) atliepimas kaip <i>i</i> (* <i>i</i>)
	Balsio <i>e</i> atliepimas kaip <i>a</i> žodžių pradžioje
	Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų <i>i</i> , <i>u</i> ilginimas
	Priebalsio <i>l</i> kietinimas
	Priebalsio <i>r</i> kietinimas
Morfologinės	Mažybinės priesagos
	<i>Kap</i> , <i>tep</i> vartosena
	Įvardžiai <i>mumi</i> , <i>jumi</i>
	Prielinksnis ir priešdėlis <i>in(-)</i>

Beveik visi rekonstruotieji tarminiai dėmenys atitinka priedzūkio tarminėmis ypatybėmis pagrįstą teorinį modelį (žr. 4.3 poskyrį). Laikantis nuostatos, kad tai yra pereiginis plotas tarp vakarų ir pietų aukštaičių ir turintis pietų aukštaičių patarimei būdingų bruožų, rekonstruoti vietinio varianto tarminiai elementai laikytini priedzūkio konstruktu. 6.1 poskyryje aptartas jų vartosenos dažnis horizontaliajame kontinuumе, 6.2 ir 6.3 poskyriuose apskaičiuoti fonetinių ir morfologinių ypatybių tarminiai rodikliai, 6.4 poskyryje apžvelgiama jų visuma ir pateikiama prognostinių įžvalgų.

6.1. TARMINIŲ YPATYBIŲ DAŽNIS HORIZONTALIAJAME KONTINUUME

6 skyriuje, 25 lent., pateiktos rekonstruotosios tarminės ypatybės atspindi ne tik vietinį kalbinį marių dugno variantą, bet ir gana homogenišką tiriamąjį plotą⁸². 29 pav. rodoma, kokią dalį procentinės dalies pateikėjų kalboje kiekviename krante aptikta tarminių ypatybių.

⁸² Pradėjus analizuoti surinktus duomenis, būta prielaidų, kad jie teritoriniu požiūriu skirsis (žr. 3.1 poskyrį ir Šidlauskas 2021: 56).

29 pav. Tarminės ypatybės pagal dažnį procentais abiejuose Kauno marių krantuose

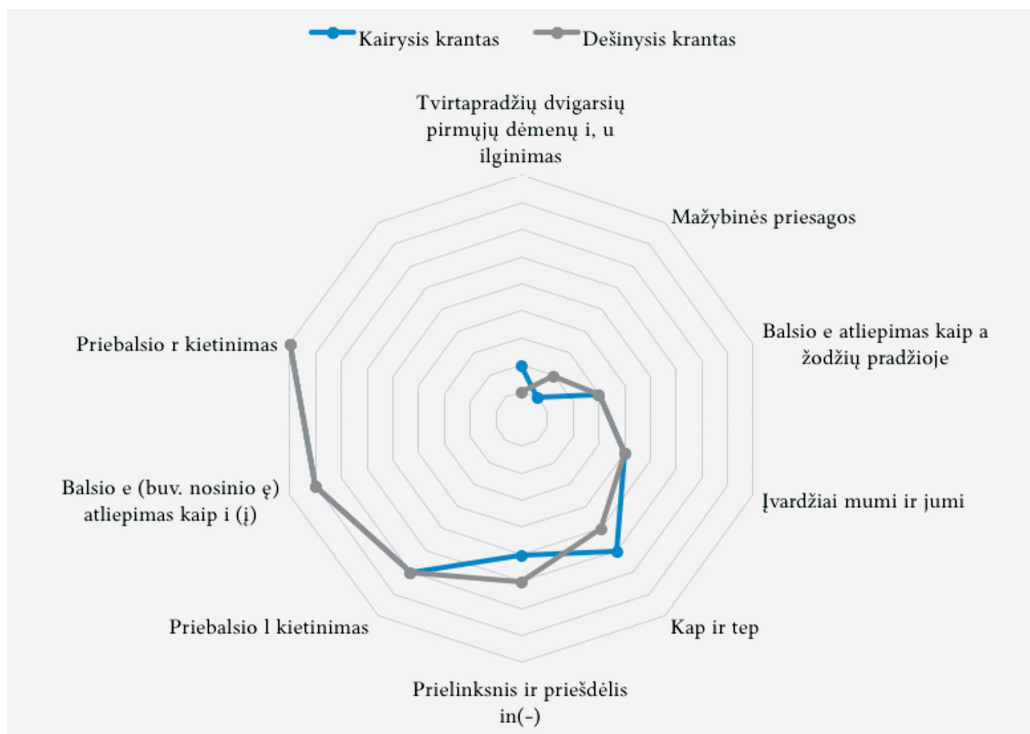
Primintina, kad iš kairiojo kranto yra kilę 20 pateikėjų, iš dešiniojo – 32.

Kaip matyti iš 29 pav., šešiais atvejais iš devynių procentiškai daugiau tarminių ypatybių rasta dešiniojo kranto gyventojų kalboje.

Abiejuose krantuose beveik visais atvejais sutampa tarminių ypatybių eiliškumas pagal dažnį. Išimtis trs. Kairiajame krante gausios yra mažybinės priesagos (jų vartojta 70 proc. šio kranto pateikėjų), o dešiniajame – tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas (juos ilgina 93,75 proc. šio kranto pateikėjų). Taip pat kairiajame krante priešdėlis ir (ar) prielinksnis *in(-)* dažnesnis už žodžius *kàp*, *tèp*, dešiniajame krante – retesnis. Abiejuose krantuose nevienodai dažnai kietinamas priebalsis *l*, bet sutampa rečiausia ypatybė – kietasis priebalsis *r*, jį ištarė 10 proc. kairiojo ir 15,63 proc. dešiniojo kranto gyventojų.

Taigi iš esmės tarminis plotas, be kelių išimčių, yra homogeniškas; žr. 30 pav.

Mėlyna spalva 30 pav. žymimos kairiojo kranto tarminės ypatybės, pilka – dešiniojo. Arčiausiai diagramos centro – ypatybės, kurias savo kalboje realizavo daugiausia pateikėjų, t. y. stipriausios. Arčiausiai krašto – silpniausios. Šis duomenų tinklas reprezentuoja, kurios tarminės ypatybės yra kertinės (centrinės), o kurios (jau) laikytinos periferinėmis, retomis (ar retėjančiomis).

30 pav. Dažniausios tarminės ypatybės abiejuose Kauno marių krantuose

Siekiant patikimai įvertinti tarmines tendencijas ir apibendrinti situaciją, 6.2 ir 6.3 poskyriuose kiekviena tarminė ypatybė apdorota statistiškai.

6.2. REKONSTRUOTŪJŲ FONETINIŲ YPATYBIŲ STATISTINIAI RODIKLIAI

6.2 ir 6.3 poskyriuose pagal medianų dydį (nuo didžiausios iki mažiausios) pateikiama rekonstruotųjų tarminių ypatybių statistika. Pirmiausia iširta viena tarminė ypatybė kiekvieno pateikėjo kalboje, apskaičiuojant tarminius koeficientus. Tada apskaičiuota visų pateikėjų kalboje rastos konkrečios tarminės ypatybės tarminių koeficientų mediana.

Tarminio koeficiento skaičiavimo pavyzdys ir tvarka:

- (1) Maksimalus tarminis koeficientas = 1, kai tarminė ypatybė vartojama visą laiką ir nekeičiama jokiais bendrinės kalbos variantais. Minimalus koeficientas (jeigu vartojami vien netarminiai variantai) = 0.
- (2) Nustatoma tarminės ypatybės realizacija pateikėjo kalboje. Pavyzdžiui, pateikėjui penkis kartus ištarus žodžius, kuriuose potencialiai kietintinas priebalsis *l*, aiškinamasi, kokia santykinė atvejų dalis realizuota, t. y. koeficientas gaunamas skaičiuojant tarminės ypatybės atvejų santykinį kiekį – dalijant realizuotų tar-

minės ypatybės atvejų skaičių iš visų (pateikėjo kalboje realizuotų ir nereali-
zuotų) atvejų skaičiaus. Jeigu pateikėjas ištarė penkis žodžius, kuriuose kietin-
tinas priebalsis *l*, tačiau ištarė kietai tik dviejuose žodžiuose, tarminis koeficien-
tas = 0,40 (2 : 5)⁸³.

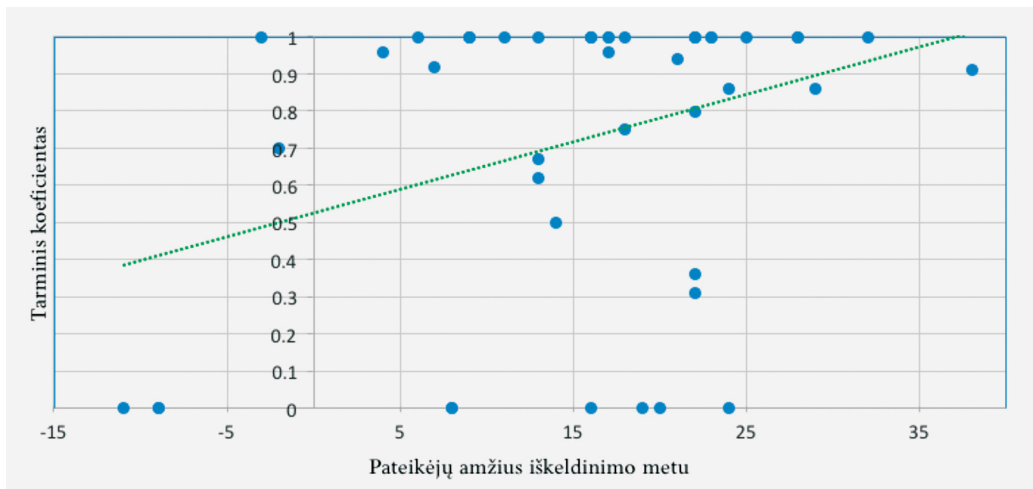
- (3) Galutinis tarminės ypatybės rodiklis gaunamas suskaičiavus tos tarminės ypa-
tybės koeficientų kiekvieno pateikėjo kalboje medianą. Medianą pasirinkta
skaičiuoti siekiant objektyvumo: jos, priešingai nei vidurkio, neveikia dideli
duomenų nuokrypiai (Lapinskas 2010: 2-1-2-5).

Tiriama ir prognostiškai. Žalia punktyrinė linija 31–38 pav. – autokoreliacinis skai-
čiavimas – žymi tiesinę prognozę: remiantis turimais duomenimis, daroma prielaida,
kaip ilgainiui turėtų kisti tarminės ypatybės vartojimo tendencijos.

Kadangi intensyvus išskeldinimas vyko 1958 m., brėžiama riba iki (ir po) šio laiko.
Taip atskiriami dugniečiai ir jų palikuoniai. Taigi išskeldinimo metu vyriausiam patei-
kėjui buvo 38 m. (Šlie_V_1920), jauniausia kalbinta pateikėja (Vaiš_M_1969) gimė
po 11 metų nuo kėlimo. Todėl šios ir kitų palikuonių amžius diagramose nurodomas
su „-“ ženklu.

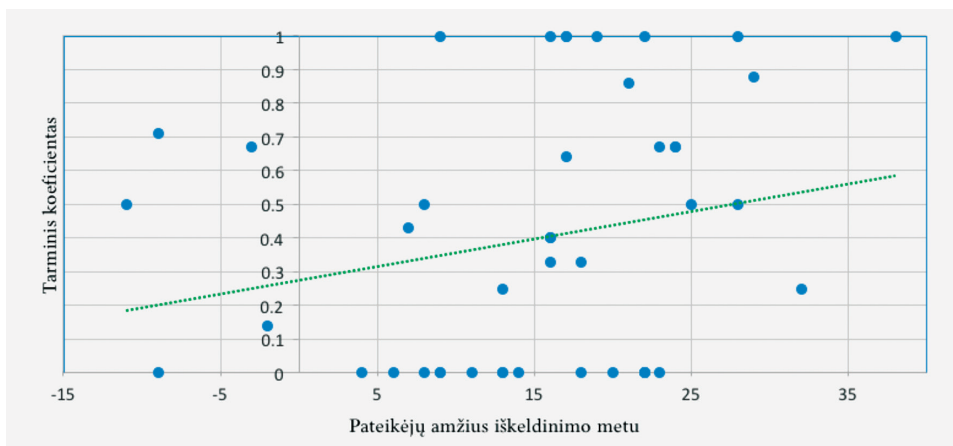
Į diagramas neįtraukti pateikėjai, kurių tikslūs gimimo metai nežinomi. Šie patei-
kėjai neįtraukti ir aprašant duomenis (aptariant 31–39 pav.).

Visų fonetinių ypatybių rodiklius žr. 31–35 pav. Įvertinus statistiškai, didžiausia
mediana (1) – tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo (apie *i*, *u* ilginimą
plačiau žr. 3.3 poskyryje ir Zinkevičius 1966: 107; Bacevičiūtė, Mikulėnienė, Saliene
2005: 114).

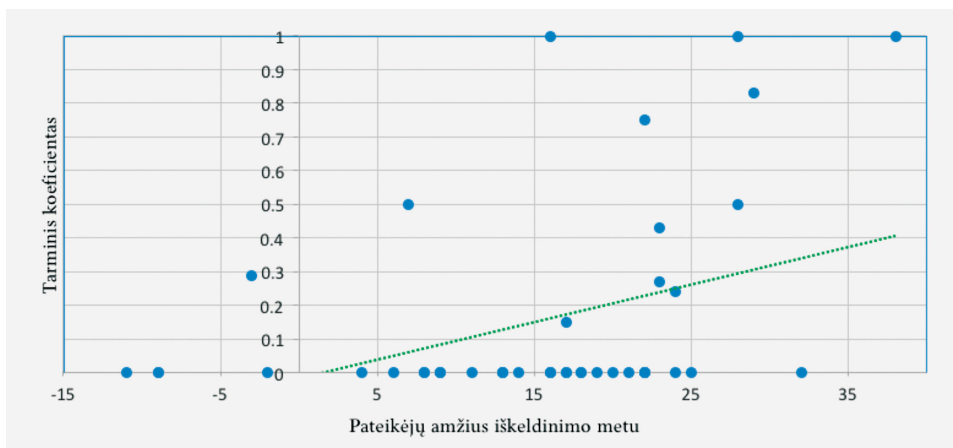

31 pav. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo statistika

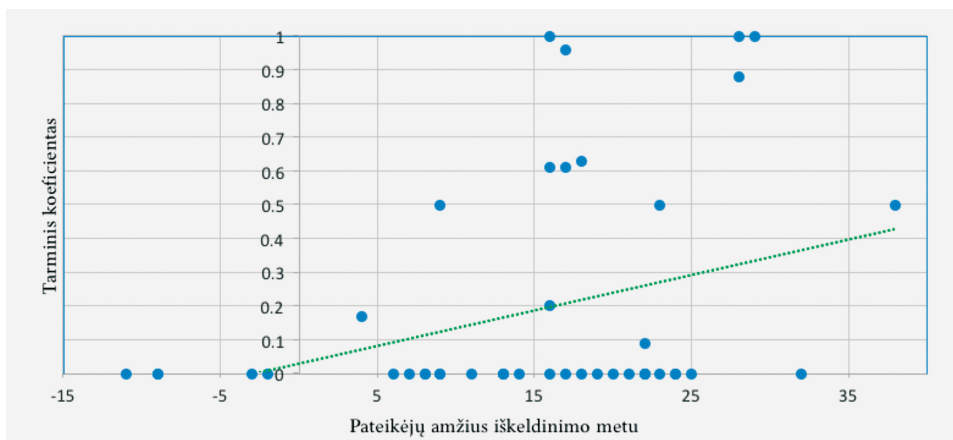
⁸³ Jeigu tarminis koeficientas yra su keliais skaičiais po kablelio, apvalinama iki dviejų.

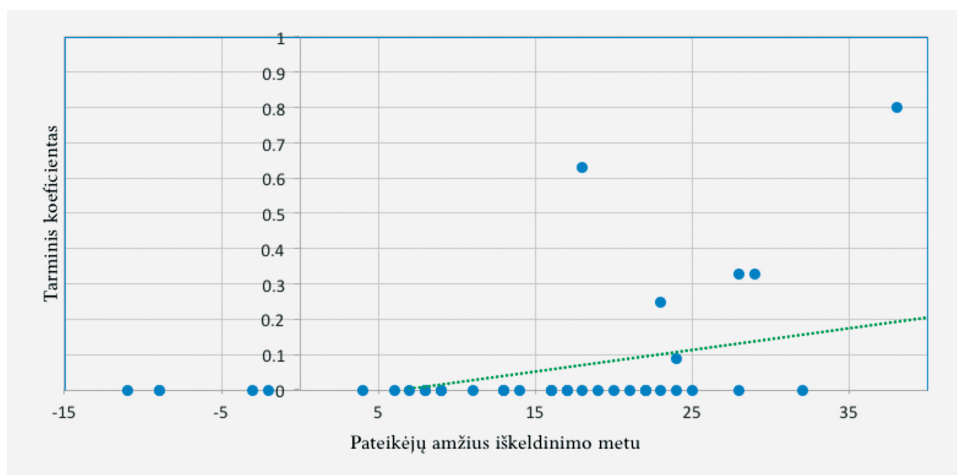
32 pav. Žodžio pradžios balsio *e* atliepimo kaip *a* statistika

33 pav. Balsio *e* (buv. nosinio * ϵ) atliepimo kaip *i* (* j) statistika

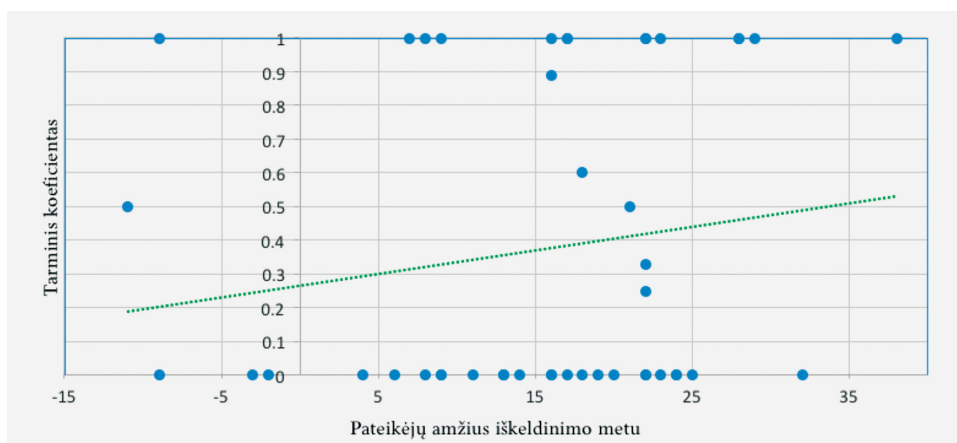
34 pav. Prie balsio *l* kietinimo statistika

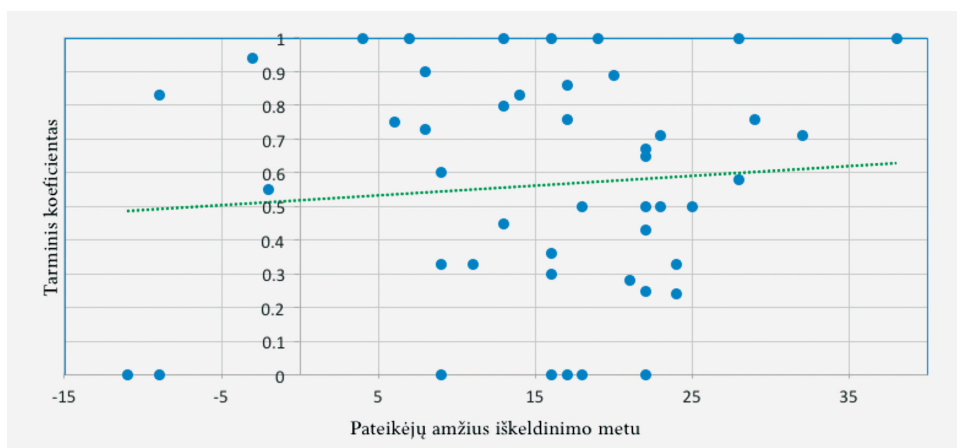
33–35 pav. rodomos tarminės ypatybės būdingesnės vyresniems pateikėjams, dar gyvenusiems Nėmuno slėnyje; tiesinė prognozė visais atvejais suponuoja išnykimą. Vis dėlto gyventojai, dar kietinantys priebalsį *l*, tai daro palyginti nuosekliai: vienuolikos pateikėjų tarminės ypatybės mediana – po 0,5 ir daugiau, trijų iš jų – maksimaliai po 1.

6.3. REKONSTRUOTŪJŲ MORFOLOGINIŲ YPATYBIŲ STATISTINIAI RODIKLIAI

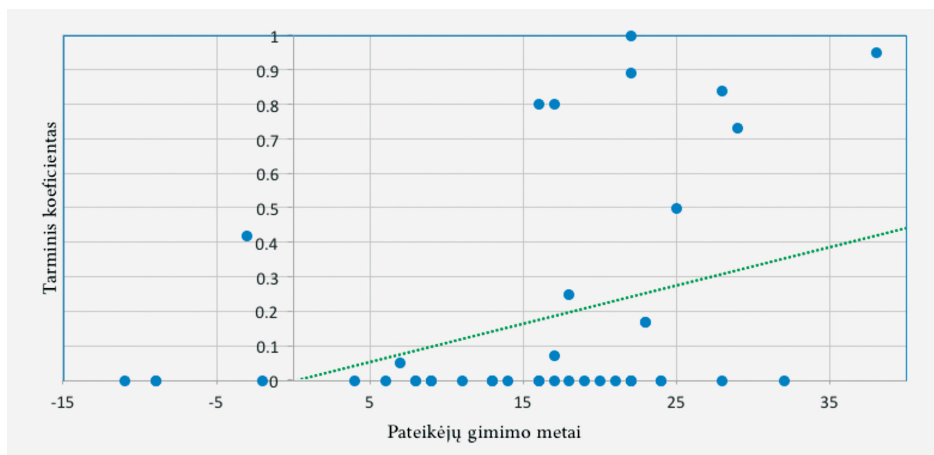
Rekonstruojant Kaūno mairių dugno vietinį tarminį variantą, išryškėjo ne tik fonetinės, bet ir morfologinės ypatybės (žr. 36–39 pav.). Stipriausia morfologinių ypatybių mediana – 0,73 – įvardžių *mūmi* ir *jūmi* (žr. 36 pav.). O iš visų rekonstruotųjų ypatybių – tiek fonetinių, tiek morfologinių – šių įvardžių mediana yra antra pagal dydį.

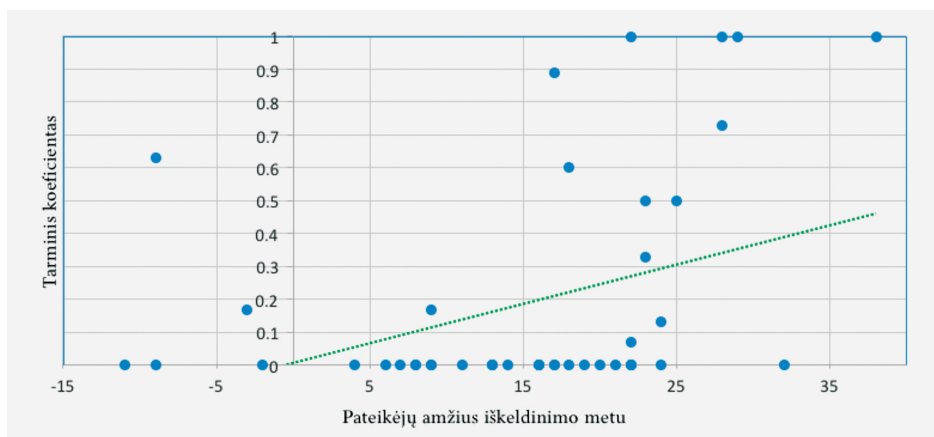
36 pav. Įvardžių *mumi*, *jumi* statistika

37 pav. Mažybinių priesagų statistika

38 pav. Kap ir tep statistika

39 pav. Prielinksnio ir priešdėlio in(-) statistika

36 pav. išvelgtinas įvardžių *mùmi* ir *jùmi* vartosenos veidrodinis principas: nemaža dalis pateikėjų (26) kalbėdami šios ypatybės nevartoja, tačiau kitos dalies pateikėjų (13) šios ypatybės mediana – 1. Vos šeši atvejai – tarpiniai, kai ypatybė vartojama pramaišiu su netarminė. Vadinasi, priešingai nei kitos ypatybės, šie įvardžiai vartojami nuosekliau – arba visą laiką, arba nevartojami apskritai.

Tiesinė prognozė rodo, kad įvardžių *mùmi* ir *jùmi* vartoseną priklauso nuo pateikėjų amžiaus, tačiau linija nekrenta staigiai ir nepasiekia nulio. Net ir pateikėjų, gimusių praėjus 11 metų po išskeldinimo, kalboje prognostinė linija išlikusi ties 0,2 medianos rodikliu.

Palyginti aukšta mažybinių priesagų mediana – 0,6 (žr. 37 pav.). Tik septynių pateikėjų mažybinių priesagų rodikliai – po nulį. Kitų septynių pateikėjų – maksimalūs (po 1). Likusi gyventojų dalis mažybinius daiktavardžius vartoja, tačiau kai kuriais atvejais potencialūs žodžiai ištariami be mažybinių priesagų.

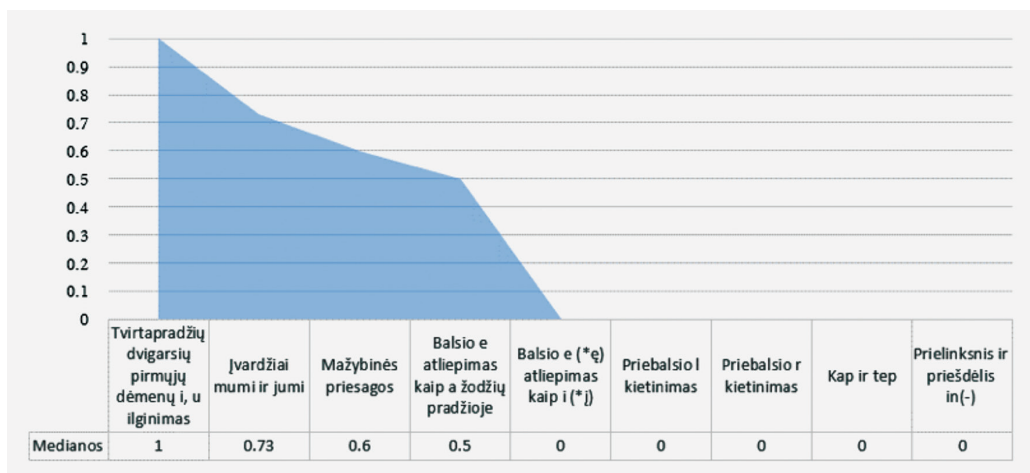
Nors maųybinių priesagų mediana mažesnė už įvardžių *mūmi* ir *jūmi* medianą, šiuo atveju gerokai mažiau nulinių medianų. Be to, nors maųybinių priesagų prognostinė linija pateikėjams jaunėjant krypsta žemyn, tačiau pokytis, palyginti su kitomis ypatybėmis, yra menkiausias. Ties jauniausiais pateikėjais linija nukrenta iki kiek mažiau nei 0,4. Tikėtina, kad maųybinės priesagos – pietų aukštaičiams būdingas bruožas – pamario gyventojų kalboje turėtų išlikti.

Kitų dviejų morfologinių ypatybių – *kàp*, *tèp* ir prielinksnio bei priešdėlio *in(-)* – medianos lygios nuliui (žr. 38 ir 39 pav.); apie *kàp* ir *tèp* plačiau žr. 5.2.3 skirsnį ir Salys 1992: 104–106; Sakalauskienė 2020: 230; Mikulėnienė 1996: 26–27. Iš 38 pav. matyti, kad trisdešimt du pateikėjai nė karto neištarė *kàp* ar *tèp*, o visą laiką *kàp*, *tèp* taria tik vienas pateikėjas – jam iškeldinimo metu buvo 22 metai. Nors gana aukštų rodiklių esama (pavyzdžiui, 0,95, 0,89), tačiau numatomas ypatybės menkėjimas. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, kad *kàp*, *tèp* savo kalboje įterpia ir viena palikuonė, gimusi 1961 m.

Prielinksnį ir priešdėlį *in(-)* visą laiką taria keturi pateikėjai (apie *in(-)* vartoseną taip pat žr. 5.2.4 skirsnį ir LKA II: 68). Trisdešimt vieno pateikėjo kalboje tarminės ypatybės nerasta (žr. 39 pav.). Nors jaunesniųjų kalboje ypatybės vartoseną menksta, palyginti aukštas vieno iš jauniausių, 1967 m. gimusio pateikėjo, tarminis rodiklis – 0,63). Vis dėlto abiejų tarminių ypatybių (*kàp*, *tèp* ir priešdėlio (prielinksnio) *in(-)*) tiesinė prognozė beveik identiška – *kàp*, *tèp* ir prielinksnio bei priešdėlio vartoseną pamaryje, tikėtina, išnyks.

6.4. KAUNO MARIŲ DUGNO VIETINIO KALBINIO VARIANTO VISUMA

Apžvelgus atskirų fonetinių ir morfologinių ypatybių statistinius įverčius, bendrinis visas Kauno marių dugno tarminis laukas.

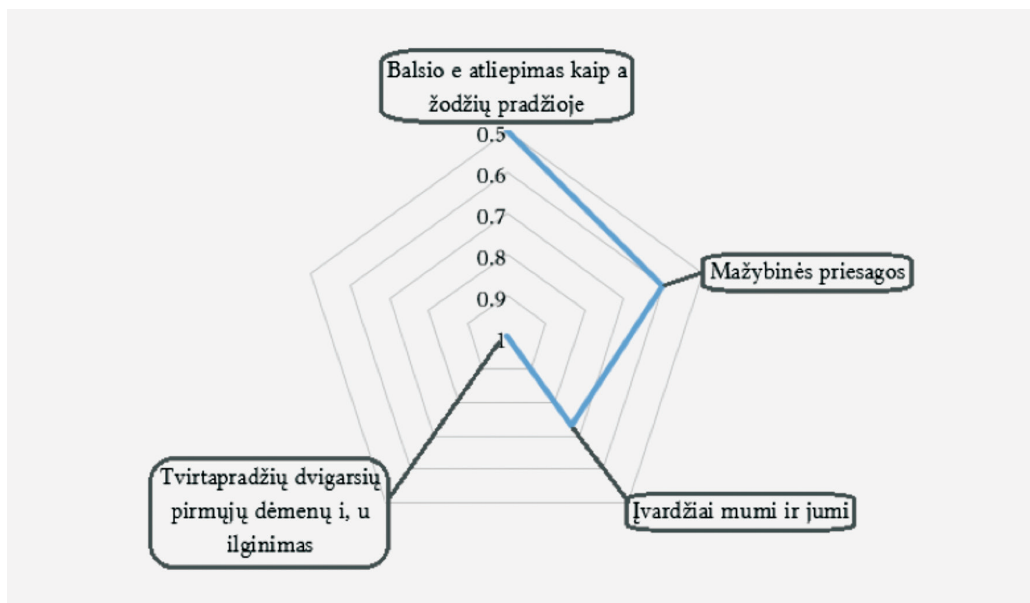

40 pav. Tarminių ypatybių medianos

Iš devynių tarminio modelio ypatybių, keturių medianos – nuo 0,50 iki 1. Penkių – po nulį. Taigi, kaip atskleista 5 skyriuje, nors pateikėjų kalboje aptiktos visos devynios ypatybės, patikrinus statistiniais metodais išryškėja medianų (taigi ir ypatybių stiprumo) skirtis (žr. 40 pav.).

Didžiausia (maksimali) mediana (1) – tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo. Antrojoje vietoje – įvardžių *mùmi*, *jùmi* (0,73). Trečiojoje – mažybinių priesagų (0,6). Ketvirtojoje – balsio *e* atliepimo kaip *a* žodžių pradžioje (0,5). Taigi čia atsiduria dvi fonetinės ir dvi morfologinės ypatybės (žr. 41 pav.).

Šių stipriausių ypatybių medianų pasiskirstymas iliustruotinas diagrama (41 pav.). Čia mediana didėja centro link – kuo mėlyna linija arčiau centro, tuo tarminė ypatybė laikytina statistiškai stipresne.

41 pav. Stipriausios tarminės ypatybės

41 pav. rodo keturias gyvybingiausias, arba statistiškai reikšmingiausias, rekonstruotojo tarminio modelio (žr. 6 skyrių, 25 lent.) tarmines ypatybes. Remiantis šiuo 41 pav. ir 31–39 pav. (žr. 6.2 ir 6.3 poskyriuose), galima išskirti tris kategorijas. Tai:

- 1) ypatybės, kurios palikuonių kalboje nyksta arba gali išnykti;
- 2) ypatybės, kurios palikuonių kalboje kol kas išlaikytos;
- 3) ypatybės, kurios yra išlaikytos ir turėtų gyvuoti toliau.

Prognozuojama ir tolesnė gausi daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis vartoseną. Kurį laiką turėtų išlikti fonetinės ypatybės balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje ir tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas ir morfologinė ypatybė įvardžiai *mùmi*, *jùmi*.

Nyksta (gali išnykti) šios fonetinės ypatybės: balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepimas kaip *i* (**ɪ*), priebalsių *l* ir *r* kietinimas. Ir šios morfologinės: žodžiai *kàp*, *tèp* ir prielinksnis bei priešdėlis *in(-)*.

Taigi didžiausia mediana 2020 m. – tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo, bet tikėtina, kad ilgainiui stipriausia ypatybe gali tapti mažybinės priesagos. Šiuo metu pagal statistinį reikšmingumą stipriausia ypatybė tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimas, tikėtina, atsidurs antrojoje vietoje, balsio *e* atliepimas kaip *a* žodžių pradžioje – trečiojoje, o įvardžiai *mùmi*, *jùmi* – ketvirtojoje⁸⁵.

42 pav. pažymėta, kuriose Kauno marių dugno vietose turėjo vyrauti aptarti tarminiai bruožai.

42 pav. Priedzūkis Kauno marių dugne

Teigtina, kad Kauno marių dugnas tarminiu požiūriu buvo homogeniškas ir priiskirtinas priedzūkiui. Rekonstrukcijai sustiprinti praverstų papildomi kalbiniai duomenys iš kelių kaimų, pavyzdžiui, Vieškūnų, Apnārų, Rudmenōs, Žiegždrių, bet jų surinkti nebeįmanoma – iš šių vietų kilę žmonės jau mirę.

⁸⁵ Kaip minėta, teritoriniu lygmeniu skirtumų nedaug: vertinant stipriausias tarmines ypatybes, nurodytina, kad kairiajame krante didžiausia dalis pateikėjų vartoja žodžius su mažybinėmis priesagomis, o dešiniajame – ilgina tvirtapradžių dvigarsių pirmuosius dėmenis *i*, *u*. (žr. 6.1 poskyrį ir 29 pav.).

Pabaigoje minėtina, kad tarminiai duomenys horizontaliajame kontinuume yra nuoseklesni nei vertikaliajame: tarminių ypatybių vartosena pagal gimimo metus – dažnai fragmentiška (žr. 5 skyrių; duomenų pasiskirstymą abiejuose krantuose žr. 29 pav.). Gali pasitaikyti kelerių (ar net kelių dešimčių) metų „tuščias“ tarpas, t. y. laikotarpis, kuriuo gimę žmonės nevartoja tam tikros tarminės ypatybės. Todėl rekonstruojant Kauno mairių dugno vietinį kalbos variantą išskirtini du laukai – dinamikos ir nykimo – suponuojantys aplinkinių pamario vietovių tolesnės (prognostinės) stebėsenos poreikį.

IŠVADOS

Šioje disertacijoje daugiamatės dialektologijos instrumentais išnagrinėtas Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių buvęs vietinis kalbinis variantas ir išsiaiškinta dabartinė jo vartoseną. Tyrimo rezultatai apibendrinti šiomis išvadomis:

1. Rekonstruojant Kaūno mărių dugno vietinį kalbinį variantą, nustatyta, kad nei geografinės tiriamojo ploto sąlygos (gyvenamąją teritoriją skirianti Nėmuno upė), nei keli istoriškai determinuoti administraciniai-teritoriniai skirstymai šio krašto tarmei didesnės įtakos neturėjo.
2. Tam tikrą rekonstruotos vietinės tarmės stabilumą rodo ir per trinarę laiko (*realis, stebimasis, atminties*) sanklodą atskleista dviejų kartų – *tėvų* ir *vaikų* – kalbos analizė. Vaikų kalboje pastebėti tie patys tarminiai požymiai, kurie užfiksuoti ir jų tėvų kalboje.
3. Pateikėjų (ypač jaunesnių) kalboje tarminės ypatybės vartojamos pramaišiu su netarminiais variantais, tačiau jos vis tiek yra vyraujančios kitų netarminės kalbos atitikmenų atžvilgiu.
4. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, nustatyta, kad vietinis kalbinis variantas gali būti geriausiai atpažįstamas iš penkių fonetinių ir keturių morfologinių (žodžių darybos) ypatybių:
 - balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepimo kaip *i* (**ɪ*);
 - žodžio pradžios balsio *e* atliepimo kaip *a*;
 - tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimo;
 - priebalsių *l* ir *r* kietinimo;
 - itin dažnės daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis vartosenos;
 - rieveiksmių (jungtukų, dalelyčių) *kàp* ir *tèp*;
 - įvardžių dgs. naudininko ir galininko formų *mùmi* ir *jùmi*;
 - kalboje išlaikyto prielinksnio ir priešdėlio *in(-)*.
5. Analizuota medžiaga leidžia manyti, kad išskeldintų gyventojų kalboje fonetinės priedzūkiui būdingos ypatybės išlaikytos geriau nei morfologinės: darbe nustatytas iliatyvo, vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnės *-u* ir daiktavardžio baigmens *-uva* nykimas. Nors šių ypatybių jau gerokai sumažėję, jų fiksavimas (ypač vyresniųjų kalboje) patvirtina užlietą Nėmuno slėnį buvus priedzūkiu.
6. Išvardytosios tarminės ypatybės rodo, kad Kaūno mărių užlietame plote gyvavusi tarmė buvo homogeniška abiejuose Nėmuno krantuose ir pasižymėjo fonetinėmis ir morfologinėmis ypatybėmis, būdingomis vakarų aukštaičių kauniškių ploto pakraščiams, besiribojantiems su pietų aukštaičiais, arba, Antano Salio terminu, vadinamajam priedzūkiui.
7. Išskirtąsias tarmines ypatybes išanalizavus statistiškai, nustatyta, kad abiejuose Kaūno mărių krantuose stipriausiomis galima laikyti tvirtapradžių dvigarsių

- pirmųjų dėmenų *i*, *u* ilginimą (mediana – 1); įvardžių *mùmi*, *jùmi* formų vartoseną (mediana – 0,73); daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis paplitimą (mediana – 0,60); balsio *e* atliepimą kaip *a* žodžio pradžioje (mediana – 0,50).
8. Prognostiškai įvertinus galimą tarminių ypatybių stiprėjimą (ar silpnėjimą), daroma išvada, kad šiuo metu nurodytos stipriausios ypatybės tiriamajame plote turėtų išlikti ilgiausiai, tačiau ateityje, vertinant paplitimą ir vartosenos dažnumą, galėtų kisti jų eiliškumas.

Remiantis šioje disertacijoje aprašyto tyrimo rezultatais, bus galima tolesnė Kauno mairių apylinkių vietinių kalbos variantų patikra stebimuoju laiku, aiškinantis tarminės ar tarmiškosios kalbos kaitą ir jos kryptis.

SANTRAUKA

KAUNO MARIŲ UŽTVINDYTŲ GYVENVIEČIŲ VIETINIO KALBINIO VARIANTO REKONSTRUKCIJA IR DABARTINĖ VARTOSENĄ

Šioje disertacijoje nagrinėjamas Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių vietinis kalbinis variantas: 1955–1959 m., statant Kaūno hidroelektrinę, iš Nėmuno slėnio (būsimojo marių dugno) buvo iškeldinta apie 2 tūkst. gyventojų, jie išsisklaidė po aplinkines gyvenvietes. 2020 m. suradus ir apklausus dar likusius gyvus žmones, atlikta Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių vietinės šnektos rekonstrukcija ir aiškinamasi dabartinė vartoseną.

TIRIAMOJI MEDŽIAGA. Darbe analizuojami duomenys (garso įrašai), 2020 m. surinkti iš 11 vietovių Kaūno, Kaišiadorių ir Priėnų rajonuose, kur XX a. 6-ajame dešimtmetyje įsikūrė iškeldinti gyventojai. Tai: Kaūno miestas (LKA 516 Kaniūkų ir LKA 517 Karmėlavos punktai), Palemėnas (LKA 517 Karmėlava), Grabučiškės, Ruėnšiškės (LKA 536 Ruėnšiškės), Kaišiadėrys (LKA 537), Krúonis (LKA 554), Pakúonis, Bačkininkėliai (LKA 571 Darsúniškis), Arlėviškės (LKA 536 Ruėnšiškės), Šlienavà (LKA 534 Armėliškės ir LKA 553 Mėrgininkai), Vaišvydavà (LKA 534 Armėliškės), Pėnevėžio miestas (LKA 233).

Iš viso buvo surasti ir apklausti 52 pateikėjai, kilę iš Laumėnų, Mozūrų, Gastilėnių, Dvarėliškių, Ąštrago, Šilėnų, Ruėnšiškių, Arlėviškių, Dabintėds. Įrašyta apie 50 val. pokalbių.

TYRIMO OBJEKTAS – Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių (Kaūno, Kaišiadorių ir Priėnų rajonų plotų) vietinis kalbos variantas – buvo determinuotas minėtos surinktos medžiagos.

TYRIMO TIKSLAS – atlikti Kaūno mărių užtvindytų gyvenviečių vietinės šnektos (ar vietinių šnektų) rekonstrukciją iš *realiojo*, *stebimojo* ir *atminties* laiko perspektyvos. Tikslui pasiekti buvo iškelti šie UŽDAVINIAI:

- (1) nustatyti iš užlietų gyvenviečių iškeldintų gyventojų (ir jų palikuonių) migracijos kryptis ir dabartines gyvenamąsias vietas;
- (2) aprašius medžiagos tyrimo metodiką ir parengus klausimyną, atlikti pateikėjų apklausą pusiau struktūruoto interviu metodu;
- (3) išanalizuoti pagrindines tarmines tiriamojo ploto ypatybes;
- (4) ištirti pateikėjų tarminius duomenis realiuoju ir stebimuoju laiku, įtraukiant atminties laiko duomenų kontekstą;
- (5) atlikti Kaūno mărių dugno šnektos ypatybių rekonstrukciją ir apibendrinti tyrimo rezultatus.

Šie uždaviniai atliepia tyrimo daugiasluoksniškumą ir diachroniškumą.

DARBO NAUJUMAS IR AKTUALUMAS. Tarminis Kaūno m̄rių dugno diskursas plačiau iki šiol nenagrinėtas. Lietuvių tarmėtyroje nebūta ir tarminės rekonstrukcijos tyrimų.

Iš užlieto 63,5 kv. km ploto iškeldintų gyventojų laikyti tikraisiais vakarų aukštaičiais kauniškiais negalima: nemaža teritorijos dalis ribojasi su pietų aukštaičiais ir nuo Antano Salio klasifikacijos laikų (1933) yra vadinama priedzūkiu. Be to, rekonstruojant Kaūno m̄rių dugno vietinį tarminį variantą, pereiga yra dvisluoksnė: (1) tarp vakarų ir pietų aukštaičių ir (2) tarp marių dugno ir dabartinių gyvenamųjų vietovių. Kaimų, kuriuose gyveno iškeldinti žmonės, nebelikę – jie nepasiekiami; be to, ir prieš iškeldinimą gyventojus skyrė Nėmuno upė, plotas buvo fragmentiškas administraciniu požiūriu. Tad disertacijoje aiškintasi, kokia yra patarmės realizacija nepalankiomis keliasluoksnėmis (istorinėmis, teritorinėmis ir kt.) sąlygomis.

Tarminiam tyrimui surinkta kiek galima daugiau medžiagos iš paskutinės pateikėjų, kurie iškeldinimo laikotarpiu buvo dar vaikai ir jaunuoliai, kartos. Siekiant atskleisti jų vartojamą tarminį variantą, pirmiausia buvo sukurtas ir išbandytas visiškai naujas, priedzūkio tarminėmis ypatybėmis grįstas tyrimo modelis, kurį sudaro: (1) kalbos faktų sąranka kelių skirtingo amžiaus (ir, priklausomai nuo tyrimo specifikos, gyvenančių skirtinguose punktuose) pateikėjų kalboje; (2) gautų kalbinių duomenų sąsaja su anksčiau tyrėjų nurodytais tiriamojo ploto kalbiniais duomenimis; (3) tolesnis visų pateikėjų kalbos tyrimas remiantis šiuo modeliu. Jį sudarant siekta išvengti kalbinių atsiktinimų, todėl nariais pasirinktos dvi šeimos. Šiam sprendimui pasiteisinus, nuspėtinus jo pritaikomumas ir kitiems kalbiniam tyrimams.

Tyrimo naujumą implikuoja ir metodinė trinario laiko perspektyva: naujaisi duomenys rinkti realiuoju laiku (2020 m.), skirtingo amžiaus pateikėjų kalba analizuota stebimuoju laiku, o vietinio varianto rekonstrukcija įgalinta atminties laiko metodu. Tai pirmasis toks bandymas lietuvių tarmėtyroje.

METODAI. Medžiaga disertacijai rinkta taikant etnografinį (lauko tyrimo) ir pusiau struktūruoto interviu metodą: informacija rinkta ekspedicijų metu ir yra paremta amžininkų atsiminimais, dabarties liudijimais. Bendraujant su pateikėjais, naudotasi trijų dalių klausimynu, kuriame klausimų eiliškumas – nuo dabarties į praeitį. Pateikėjai buvo apklausti jų namuose, t. y. natūralioje aplinkoje, turint pamatinius, iš anksto parengtus, kryptingus klausimus, tačiau leidžiant pokalbiui rutuliotis laisvai – taip užtikrintas natūralesnis kalbėjimas, atskleistos pateikėjų vartojamos tarminės ypatybės.

Tiriamoji medžiaga analizuota iš daugiamatės dialektologijos perspektyvos, taikant šiuos metodus: realiojo, stebimojo ir atminties laiko metodų sąranką, diskurso analizės, *emic* (tiriamojo) ir *etic* (tyrėjo) perspektyvą, distribucinį, analitinį, aprašomąjį, geolinguvistinį, kiekybinį (aprašomosios statistikos).

Priešingai nei XX a. tarminiuose tyrimuose, disertacijoje tarmė analizuojama kaip dinamiškas konstruktas, susidaręs kalbiniame kontinuumo ir galimai turintis ne tik vietinių, bet ir bendrinės (ar netarminės) kalbos elementų, atsirandančių dėl naujos erdvės (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės) formavimosi dedamųjų.

Kalbinių pokyčių eiga sekama realiojo ir stebimojo laiko metodais. Pateikėjų kalbinės ypatybės fiksuotos realiuoju laiku, o stebimuoju laiku siekta nustatyti svarbiausi kaitos proceso taškus. Išsiaiškinta, kad tyrime nebepakanka tradicinio skaidymo kartomis. Nors vyriausių gyventojų kalboje vietinio varianto tarminės ypatybės stipriausios, tėvų ir vaikų kartose esama vartosenos netolygumų, kuriems paaiškinti prireikė pateikėjus laipsniuoti smulkiau pagal amžių.

Kartu su realiojo ir stebimojo laiko metodais disertacijoje taikomas Japonijos tyrėjų išbandytas inovatyvus atminties laiko metodas – juo (iš pateikėjų pasakojimų) buvo identifikuoti kelių dešimtmečių senumo kalbiniai duomenys: pateikėjams prisimenant, kaip seniau patys (ir jų tėvai ir seneliai) kalbėjo, kaip buvo įvardijamos įvairios realijos, reiškiniai, išryškintas skirtumas tarp anksčiau vartotos kalbos ir dabartinio kalbėjimo. Užduodant klausimus eilės tvarka iš dabarties į praeitį, išgirsta pasakojimų, kurie tapo pagrindu tarminėi rekonstrukcijai.

Diskurso analizės metodu, taikytu ir medžiagos rinkimo, ir analizės etapuose, išryškintas kalbos neatsiejamumas nuo bendruomenės ir socialinio konteksto. Siekiant dar geriau pažinti vietinę dugniečių bendruomenę, pasitelktos *emic* ir *etic* perspektyvos: gilintasi, kaip tarmę vertina kalbinės bendruomenės nariai (subjektyviai) ir tyrėjas (objektyviai). Taigi disertacijoje išryškintas skirtumas tarp pateikėjų požiūrio bei kalbėjimo ir gautų metakalbinių duomenų.

Distribucinis, analitinis ir aprašomasis metodai pritaikyti gretinant empirinę tarminę medžiagą.

Geolingvistinis metodas pasitelktas siekiant identifikuoti skirtumą, kaip kalbinis plotas galėjo atrodyti anksčiau ir kaip atrodo dabar, kokia kalbinių reiškinių dinamika tiriamajame plote.

Aprašomosios statistikos metodu buvo aprašytos rekonstruotosios tarminės ypatybės. Apskaičiuoti tarminiai koeficientai ir jų medianos. Kiekvieno pateikėjo kalboje atskirai nustačius vienodą tarminės ypatybės koeficientus, skaičiuojama jų mediana. Taip buvo gauti galutiniai tarminių ypatybių realizacijos rodikliai.

Siekiant išsiaiškinti ne tik buvusią ar dabartinę vartoseną, bet ir galimą tolesnę kitimą, kiekviena tarminė ypatybė yra įvertinta prognostiškai – taikoma tiesinė prognozė. Remiantis duomenų rinkiniu, sugeneruota jų išvesties tiesė, galimai nuspėjanti ir ateities duomenų reikšmes, t. y. prognostiškai įvertinamas galimas tarminės ypatybės stiprėjimas ar silpnėjimas.

STRUKTŪRA. Disertaciją sudaro Įvadas (1), kuriame, remiantis multimodaliosios dialektologijos principais, nurodoma tyrimo medžiaga, tikslai, uždaviniai, medžiagos rinkimo ir analizės metodai ir aprašomi gyventojų apklausos principai, 5 skyriai (2–6), Išvados, Šaltinių ir literatūros sąrašas, kuriame – 125 pozicijos.

Darbas iliustruojamas 42 paveikslais ir 25 lentelėmis. Pateikiami 3 priedai: Garso įrašų registras (1), kuriame nurodyta kiekvieno garso įrašo data, laikas, vieta, Klausimynas (2), kuriuo remiantis buvo apklausti pateikėjai, ir Pateikėjų anketos (3), kuriose surašyti pagrindiniai pateikėjų duomenys ir atsakymai apie tarmę (anketose pateikėjai cituojami – pateikiama autentiška, neperfrazuota informacija).

DIALEKTOLOGINIŲ TYRIMŲ BRUOŽAI IR METODIKA

Šiame skyriuje aptariama daugiamatės dialektologijos tyrimų specifika ir tyrimo metodika.

2.1 poskyryje, atsižvelgiant į tiriamojo ploto situaciją, atskiriamos *vietos* ir *erdvės* sąvokos. Įvardijamas horizontalusis, arba teritorinis, kontinuumas, kuriame tikėtini teritoriniai kalbinių variantų skirtumai.

2.2 poskyryje aprašomas gyventojų mobilumo nulemtas naujų tarminių darinių formavimasis: tarminiai bruožai gali nykti, sąveikauti su kitų patarmių bruožais, formuotis naujų.

2.3 poskyryje akcentuojama trinarė – *realiojo, stebimojo ir atminties* – laiko perspektyva. Išryškinta ir pateikėjų kartų slinktis: vyresniosios kartos atstovų nebelikę, o buvę vidurinės ir jaunesniosios kartos atstovai dabar priklauso vyresniajai kartai. Pateikėjai skiriami į dvi – tėvų ir vaikų kartas ir taikomas amžiaus laipsniavimo principas.

TIRIAMASIS PLOTAS

Šiame skyriuje bendrinama tiriamojo ploto problematika.

3.1 poskyryje patikslintas užlietų kaimų skaičius, nurodoma administracinė-teritorinė ir tarminė priklausomybė.

3.2 poskyryje aptartas tiriamojo ploto nevienalytiškumas. Nėmuno slėnis visais laikais buvo administraciškai diferencijuotas: tarpukariu priklausė dviem gubernijoms ir keturiems valsčiams, XX a. viduryje – įvairioms apylinkėms ir rajonams, XX a. pab. – ir seniūnijomis.

3.3 poskyryje pateikiama ankstesnių tyrėjų tarmių klasifikacijų medžiaga. Antano Salio klasifikacijoje (1933 m.) tai vientisas aukštaičių viduriečių plotas. Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio klasifikacijoje (1966 m.) – vakarų aukštaičių kauniškių plotas.

Šis plotas laikytinas ir pereigine zona – priedzūkiu. Nors tyrėjų darbuose jo ribos nurodomos tik apytikslės, kaip galima priedzūkio zona įvardijami ir disertacijoje figūruojantys LKA punktai.

VIETINIŲ PATEIKĖJŲ CHARAKTERISTIKA

Šiame skyriuje, 4.1 ir 4.2 poskyriuose, aprašomi pateikėjai, prieš iškeldinimą gyvenę Nėmuno slėnyje: 20 gyventojų kairiajame krante ir 32 – dešiniajame. Konkretizuojama jų kilmės ir dabartinė gyvenamoji vieta. Pateikiami lyties, amžiaus ir kt. kintamieji.

Nurodomi ir pateikėjų tarpusavio šeiminiai, giminystės ryšiai, o 4.3 poskyryje kuriamas tarminis modelis iš dviejų šeimų perspektyvos: tai vyresni ir jaunesni gyventojai (tėvai, gimę 1920 ir 1930 m., ir vaikai, gimę 1951 ir 1954 m.), kilę iš skirtingų krantų. Šis tarminis modelis tapo pagrindu visų apklaustų gyventojų kalbinei analizei.

VIETINIO VARIANTO TARMINĖS YPATYBĖS

Taikant sukurtą tarminių modelių, nagrinėjamos fonetinės ir morfologinės vietinio patarmės varianto ypatybės. Medžiaga analizuojama horizontaliajame (teritoriniame) ir vertikalajame (amžiaus) kontinuume.

5.1 ir 5.2 poskyriuose išsiaiškintos dažniausios tarminės ypatybės.

I. Fonetinės ypatybės:

- ilginami tvirtapradžių dvigarsių pirmieji dėmenys *i, u*;
- žodžio pradžios balsis *e* atliepiamas kaip *a*; balsis *e* (**ɛ*) atliepiamas kaip *i* (**ɪ*);
- kietinamas priebalsis *l*, rečiau – ir *r*.

II. Morfologinės ypatybės:

- dažnai vartojami daiktavardžiai su mažybinėmis priesagomis;
- dažnos įvardžio *mūmi* ir (ar) *jūmi* formos;
- paplitęs prielinksnis ir (ar) priešdėlis *in(-)*;
- vartojamirieveiksmai (jungtukai, dalelytės) *kàp, tèp*.

Paiškėjo, kad nyksta priedzūkiui būdingiausios, į tarminių modelių įtrauktos morfologinės ypatybės.

Daugeliu atvejų ir fonetinės, ir morfologinės tarminės ypatybės gajesnės vyresniųjų pateikėjų kalboje, bet vartoseną yra dinamiška ir jos dažnis vien su gyventojų amžiumi nesietinas.

VIETINIO VARIANTO REKONSTRUKCIJA

Iš išanalizuotų pateikėjų vartojamų tarminių ypatybių šiame skyriuje modeliuojamas Kaūno mairių dugno vietinis kalbos variantas. Bendrinama abiejų krantų ir skirtingo amžiaus gyventojų kalbinė situacija. Statistiniais metodais įvertinamos stipriausios ir silpniausios tarminės ypatybės.

6.1 poskyryje nurodomas tarminių ypatybių eiliškumas pagal dažnį, beveik visais atvejais abiejuose krantuose sutampantis.

6.2 ir 6.3 poskyriuose pagal medianų dydį pateikiama rekonstruotųjų tarminių ypatybių statistika. Apskaičiuoti atskirų tarminių ypatybių tarminiai koeficientai kiekvieno pateikėjo kalboje ir tarminių koeficientų mediana.

6.4 poskyryje, apžvelgus atskirų fonetinių ir morfologinių ypatybių statistinius įverčius, bendrinamas visas Kaūno mairių dugno tarminis laukas. Išsiaiškintos 4 stipriausios tarminės ypatybės.

Prognostiniu požiūriu išskiriamos ypatybės, kurios palikuonių kalboje nyksta arba gali išnykti; kol kas išlaikytos ypatybės; išlaikytos ir turėtų gyvuoti toliau.

Tyrimo rezultatai apibendrinti šiomis IŠVADOMIS:

1. Rekonstruojant Kaūno mairių dugno vietinį kalbinį variantą, nustatyta, kad nei geografinės tiriamojo ploto sąlygos (gyvenamąją teritoriją skirianti Nėmuno upė), nei keli istoriškai determinuoti administraciniai-teritoriniai skirstymai šio krašto tarmei didesnės įtakos neturėjo.

2. Tam tikrą rekonstruotos vietinės tarmės stabilumą rodo ir per trinarę laiko (*realusis, stebimasis, atminties*) sanklodą atskleista dviejų kartų – *tėvų* ir *vaikų* – kalbos analizė. Vaikų kalboje pastebėti tie patys tarminiai požymiai, kurie užfiksuoti ir jų tėvų kalboje.
3. Pateikėjų (ypač jaunesnių) kalboje tarminės ypatybės vartojamos pramaišiu su netarminiais variantais, tačiau jos vis tiek yra vyraujančios kitų netarminės kalbos atitikmenų atžvilgiu.
4. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, nustatyta, kad vietinis kalbinis variantas gali būti geriausiai atpažįstamas iš penkių fonetinių ir keturių morfologinių (žodžių darybos) ypatybių:
 - balsio *e* (buv. nosinio **ɛ*) atliepimo kaip *i* (**ɪ*);
 - žodžio pradžios balsio *e* atliepimo kaip *a*;
 - tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i, u* ilginimo;
 - priebalsių *l* ir *r* kietinimo;
 - itin dažnės daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis vartosenos;
 - rieveiksmių (jungtukų, dalelyčių) *kàp* ir *tèp*;
 - įvardžių dgs. naudininko ir galininko formų *mùmi* ir *jùmi*;
 - kalboje išlaikyto prielinksnio ir priešdėlio *in(-)*.
5. Analizuota medžiaga leidžia manyti, kad išskeldintų gyventojų kalboje fonetinės priedzūkiui būdingos ypatybės išlaikytos geriau nei morfologinės: darbe nustatytas iliatyvo, vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galūnės *-u* ir daiktavardžio baigmens *-uva* nykimas. Nors šių ypatybių jau gerokai sumažėję, jų fiksavimas (ypač vyresniųjų kalboje) patvirtina užlietą Nėmuno slėnį buvus priedzūkiu.
6. Išvardytosios tarminės ypatybės rodo, kad Kaūno márių užlietame plote gyvavusi tarmė buvo homogeniška abiejuose Nėmuno krantuose ir pasižymėjo fonetinėmis ir morfologinėmis ypatybėmis, būdingomis vakarų aukštaičių kauniškių ploto pakraščiams, besiribojantiems su pietų aukštaičiais, arba, Antano Salio terminu, vadinamajam priedzūkiui.
7. Išskirtąsias tarmines ypatybes išanalizavus statistiškai, nustatyta, kad abiejuose Kaūno márių krantuose stipriausiomis galima laikyti tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų *i, u* ilginimą (mediana – 1); įvardžių *mùmi, jùmi* formų vartoseną (mediana – 0,73); daiktavardžių su mažybinėmis priesagomis paplitimą (mediana – 0,60); balsio *e* atliepimą kaip *a* žodžio pradžioje (mediana – 0,50).
8. Prognostiškai įvertinus galimą tarminių ypatybių stiprėjimą (ar silpnėjimą), daroma išvada, kad šiuo metu nurodytos stipriausios ypatybės tiriamajame plote turėtų išlikti ilgiausiai, tačiau ateityje, vertinant paplitimą ir vartosenos dažnumą, galėtų kisti jų eiliškumas.

Remiantis šioje disertacijoje aprašyto tyrimo rezultatais, bus galima tolesnė Kaūno márių apylinkių vietinių kalbos variantų patikra stebimuoju laiku, aiškinantis tarminės ar tarmiškosios kalbos kaitą ir jos kryptis.

SUMMARY

RECONSTRUCTION OF THE LOCAL LANGUAGE VARIANT OF THE SETTLEMENTS FLOODED BY THE KAŪNAS LAGOON AND ITS CURRENT USAGE

This dissertation examines the local language variant of the settlements flooded by the Kaūnas Lagoon: in 1955–1959, when Kaūnas Hydroelectric Power Plant was being built, around 2,000 people were evicted from the Nėmunas Valley (the future bottom of the lagoon) and dispersed in the surrounding settlements. In 2020, after finding and interviewing the living inhabitants, the local subdialect of the settlements flooded by the Kaūnas Lagoon was reconstructed and analysis of the current usage was conducted.

RESEARCH MATERIAL. Data (audio recordings), collected in 2020 from 11 locations in Kaūnas, Kaišiadórys and Príenai districts, where evicted inhabitants settled in the 1960s, is analysed in the study. The locations are as follows: Kaūnas city (LKA 516 Kaniūkai and LKA 517 Karmėlava points), Palemōnas (LKA 517 Karmėlava), Grabūčiškės, Ruņšiškės (LKA 536 Ruņšiškės), Kaišiadórys (LKA 537), Krúonis (LKA 554), Pakúonis, Bačkininkėliai (LKA 571 Darsúniškis), Arlāviškės (LKA 536 Ruņšiškės), Šlienavà (LKA 534 Armāliškės and LKA 553 Mārgininkai), Vaišvydavà (LKA 534 Armāliškės), Panevėžys city (LKA 233).

A total of 52 informants from Laumėnai, Mozūrai, Gastilónys, Dvarėliškės, Āštragas, Šilėnai, Ruņšiškės, Arlāviškės and Dabintà were found and interviewed. About 50 hours of conversations were recorded.

THE RESEARCH OBJECT, the local language variant of the settlements flooded by the Kaūnas Lagoon (areas in Kaūnas, Kaišiadórys and Príenai districts), was determined by the empirical data mentioned above.

THE RESEARCH AIM is to conduct a reconstruction of the local subdialect (or local subdialects) of the settlements flooded by the Kaūnas Lagoon using the approaches of *real*, *apparent* and *memory* time.

The following OBJECTIVES have been set to achieve this aim:

- (1) to determine the migration routes and current locations of residence of the inhabitants (and of their descendants) evicted from the flooded settlements;
- (2) after describing the methodology of the material's study and developing a set of questions, to question the informants through a semi-structured interview;
- (3) to analyse the main dialectal features of the study area;
- (4) to study data from informants in real and apparent time, incorporating the context of memory time data;
- (5) to reconstruct the characteristics of the local subdialect at the bottom of the Kaūnas Lagoon and summarize the results of the study.

These objectives reflect the multi-layered and diachronic nature of the research.

THE STUDY'S NOVELTY AND RELEVANCE. As of yet, the dialectal discourse of the bottom of the Kaūnas Lagoon has not been explored in a detailed way. There have been no studies of dialectal reconstruction in the Lithuanian dialectology.

Inhabitants, evicted from the flooded area of 63.5 sq. km, cannot be considered to be true representatives of Western Aukštaitian of Kaūnas: a large part of the territory borders the Southern Aukštaitian territories and is called Priedzūkis since the classification of Antanas Salys (1933). Moreover, in the reconstruction of the local dialectal variant of the bottom of the Kaūnas Lagoon, the transition is two-layered: (1) between the Western and Southern Aukštaitian, and (2) between the bottom of the lagoon and the present-day locations of residence. The villages where the evicted people lived no longer exist: they are inaccessible, furthermore, even before the eviction, the inhabitants were separated by the Nėmunas River, and the area was also fragmented in the administrative sense. The dissertation, therefore, investigates the realisation of the subdialect under unfavourable multilayered (historically, territorially, etc.) conditions.

As much material as possible was gathered for the study from the last generation of informants, who were still children and young people at the time of the eviction. To unravel their local dialectal variant, a completely new study model, based on the dialectal characteristics of Priedzūkis, was first created and tested, consisting of (1) a set of linguistic facts in the language of several informants of different ages (and, depending on the specifics of the study, living at different points); (2) the correlation of the linguistic data obtained with the linguistic data of the study area, previously reported by researchers; (3) the further investigation of the language of all informants based on this model. To avoid linguistic randomness in the model's creation, two families were selected as members. If this solution proves to be successful, it is likely to apply to other linguistic studies.

The novelty of the study is also implied by the methodological perspective of trinary time: the newest data was collected in real time (2020), the language spoken by the informants of different ages was analysed in apparent time, and the reconstruction of the local variant was enabled by the memory time method. This is the first such attempt in Lithuanian dialectology.

METHODS. The material for the dissertation was collected using the ethnographic method (field research) and the method of a semi-structured interview: the information was collected during expeditions and is based on the memories of contemporaries and their testimonies of the present. When communicating with the informants, a three-part set of questions was used, with the order of the questions going from the present to the past. The informants were questioned in their homes, i.e. their natural environment, using a set of foundational, pre-prepared, targeted questions, but also allowing the conversation to develop freely – in this way, a more natural way of speaking was ensured, revealing the dialectal features used by the speakers.

The research material was analysed from a multidimensional dialectological perspective, using the following methods: a combination of real, apparent and memory

time approaches, discourse analysis, *emic* (subject's) and *etic* (researcher's) approaches, distributive, analytical, descriptive, geolinguistic and quantitative (descriptive statistics) methods.

In contrast to the twentieth-century dialectal studies, the dissertation analyses the dialect as a dynamic construct, formed in a linguistic continuum, and possibly containing not only local but also elements of the standard (or non-dialectical) language, which appear as a result of the emergence of a new spatial (e.g., economic, social) formation of constituents.

The course of linguistic changes was traced using real and apparent time methods. The linguistic features of the informants were recorded in real time, while the apparent time approach was used with the aim was identifying the main points of the process of change. It was determined that traditional generational separation is no longer sufficient for the study. Although the dialectal features were strongest in the language of the oldest inhabitants, there are usage discrepancies between the parent generation and the next generation, which required a finer age grading of the informants.

Together with the methods of real and apparent time, an innovative memory time method, tested by Japanese researchers, was used to identify (from informants' stories) linguistic data dating back several decades, with the informants remembering how they (as well as their parents and grandparents) used to speak, how various realities and phenomena used to be named, highlighting the difference between the spoken language of the past and the language of the present. By giving questions in the order from the present to the past, stories that became the foundation for the reconstruction were heard.

By using the method of discourse analysis, applied both in the phase of collection and analysis of the material, the inseparability of language from community and social context became apparent. To become acquainted with the community of the inhabitants of the bottom of the lagoon even better, *emic* and *etic* approaches were employed: it was explored how the subdialect was perceived by the members of the community (subjectively) and by the researcher (objectively). Therefore, the dissertation highlighted the difference between the attitude of the informant and their language and the metalinguistic data obtained.

Distributional, analytical and descriptive methods were applied when comparing the empirical dialectal material.

The geolinguistic method was used to identify the difference between what the linguistic area may have looked like in the past and what it looks like now, as well as to determine the dynamics of the linguistic phenomena in the study area.

The descriptive statistics method was applied to describe the reconstructed dialectal features. Dialectal coefficients and their medians were calculated. After separately determining the coefficients of dialectal features in the language of each informant, their median was calculated. In this way, the final indicators of the realisation of dialectal features were obtained.

In order to learn not just about the former or current usage but also about possible future developments, every dialectal feature was assessed prognostically by applying linear prediction. Based on the dataset, an output line was generated, potentially also predicting future data values, i.e., a prognostic assessment of the possible strengthening or weakening of the dialectal feature was executed.

STRUCTURE. The dissertation consists of the Introduction, which, based on the principles of multimodal dialectology, outlines the research material, aims, objectives, and methods of collecting and analysing the material, and describes the principles of questioning the population (1), five chapters (2–6), Conclusions, and a list of sources and references, which includes 125 items.

The study is illustrated with 42 figures and 25 tables. There are 3 annexes: Register of the sound recordings (1), with the indication of the date, time and place of each sound recording, the Set of questions (2), based on which the informants were interviewed, and the Questionnaires of the informants (3), containing the main data and answers about the dialect (the informants are cited in the questionnaires, therefore, the information is authentic, not paraphrased).

FEATURES AND METHODOLOGY OF DIALECTOLOGICAL RESEARCH

This chapter discusses the specifics of multidimensional dialectology research and research methodology.

Section 2.1 distinguishes between the concepts of *place* and *space*, depending on the situation of the study area. The horizontal or territorial continuum is identified, in which territorial differences in linguistic variations are likely.

Section 2.2 describes the formation of new dialectal structures due to the population's mobility: the dialectal features can disappear, interact with features of other subdialects, and new ones can form.

Section 2.3 highlights the trinary perspective of *real*, *apparent* and *memory* time. The generational shift of informants is also underlined: the older generation is gone, and the former representatives of the middle and younger generations are now part of the older generation. The informants are divided into two generations: the parent generation and the next generation. The age-grading principle is applied.

STUDY AREA

This chapter summarises the issues of the study area.

Section 3.1 specifies the number of flooded villages, as well as the administrative-territorial and dialectal dependence.

Section 3.2 discusses the heterogeneity of the study area. The Nėmunas Valley has always been differentiated administratively: during the interwar period, it belonged to

two governorates and four volosts, in the mid-20th century, it was divided into various areas (countryside districts) and districts, and finally, at the end of the 20th century, into elderships.

The 3.3 section contains material on dialect classifications of previous researchers. In the classification of Antanys Salys (1933), it is a continuous Midland Aukštaitian area. In the classification of Zigmas Zinkevičius and Aleksas Girdenis (1966), it is the area of Western Aukštaitian of Kaūnas.

This area may also be considered as a transitional zone: Priedzūkis. Although in the researchers' works the boundaries are described only approximately, the LKA points, discussed in the dissertation, are also identified as a possible Priedzūkis zone.

CHARACTERISTICS OF LOCAL INFORMANTS

This chapter, sections 4.1 and 4.2, describes the informants that used to live in the Nėmunas Valley before the eviction: 20 inhabitants on the left bank and 32 on the right bank. Their origin and current place of residence are specified. Gender, age and other variables are provided.

The familial and kinship relations between the informants are also indicated, and in section 4.3, a dialectal model is created from the perspective of two families: older and younger inhabitants (the parents, born in 1920 and 1930, and the children, born in 1951 and 1954), originating from different banks. This dialectal model has become a basis for the linguistic analysis of all inhabitants.

DIALECTAL FEATURES OF LOCAL LANGUAGE VARIANT

The phonetic and morphological features of the local variant of the subdialect are analysed using the developed dialectal model. The material is analysed based on the horizontal (territorial) and vertical (age) continuum.

Sections 5.1 and 5.2 specify the most frequent dialectal features.

I. Phonetic features:

- lengthening of *i*, *u* as the first components of diphthongs with a falling accent;
- changing of the vowel *e* to *a* at the beginnings of the words; changing of the vowel *e* (**ɛ*) to the vowel *i* (**ɪ*);
- hardening of the consonant *l*, less frequently also *r*.

II. Morphological features:

- frequent use of nouns with diminutive suffixes;
- frequent use of pronoun forms *mūmi* and *jūmi*;
- common use of preposition and prefix *in(-)*;
- use of adverbs (conjunctions, particles) *kàp* and *tèp*.

It emerged that the most characteristic morphological features of Priedzūkis, included in the dialectal model, are disappearing.

In many cases both phonetic and morphological dialectal features are stronger in the language of older informants, however, the usage is dynamic and its frequency cannot be associated only with the age of the population.

RECONSTRUCTION OF THE LOCAL LANGUAGE VARIANT

Based on the dialectal features which were used by the informants and analysed in this chapter, the local language variant of the bottom of the Kaūnas Lagoon is modelled. The linguistic situation on both banks of the river and the different ages of the inhabitants is described. Statistical methods are used to assess the strongest and the weakest dialectal features.

Section 6.1 specifies the order of frequency of dialectal features: it overlapped on both river banks in almost all cases.

Sections 6.2 and 6.3 provide the statistics of the reconstructed dialectal features according to the size of the medians. The dialectal coefficients of the individual dialectal features in each informant's language and the median of the dialectal coefficients are calculated.

In section 6.4, after reviewing the statistical estimates of individual phonetic and morphological features, the entire dialectal field of the bottom of the Kaūnas Lagoon is described. The 4 strongest dialectal features are identified.

From a prognostic point of view, features that are declining or likely to disappear in the language of the descendants are distinguished, as well as the features that have been retained for the time being and features that have been retained and are expected to continue to survive, are distinguished.

Having analysed the local language variant that used to be spoken in the settlements flooded by the Kaūnas Lagoon with the instruments of multidimensional dialectology and having determined its current usage, these STATEMENTS TO BE DEFENDED are formulated:

1. After reconstructing the local language variant, it was established, based on the language of the inhabitants from the area flooded by the Kaūnas Lagoon, that the territory was dialectally homogeneous: neither the geographical conditions (the residential area being separated by the Nėmunas River) nor several historically determined administrative-territorial divisions had a major impact on the dialect of this region.

A certain stability of the reconstructed local dialect is also demonstrated by the analysis of the language of two generations, the *parent generation* and the *next generation*, revealed through the trinary time structure (*real, apparent, memory* time). The same dialectal features have been observed in the next generation's language as in that of their parents.

2. Reconstructed dialectal data indicates the dialectal variant of the southeastern part of Western Aukštaitian of Kaūnas (Priedzūkis), best identified by the distinctive and characteristic dialectal features of the subdialect.

Phonetic features: 1) changing of the vowel *e* (**e*) to the vowel *i* (**i*); 2) changing of the vowel *e* to *a* at the beginnings of the words; 3) lengthening of *i*, *u* as the first components of diphthongs with a falling accent; 4) –5) hardening of consonants *l* and *r*. Morphological features: 6) frequent use of nouns with diminutive suffixes; 7) adverbs (conjunctions, particles) *kàp* and *tèp*; 8) pronouns *mùmi* and *jùmi*; 9) use of preposition and prefix *in(-)*.

3. Based on the statistical analysis of the data obtained, it can be seen that features that are the most stable and expected to persist the longest in the study area are the lengthening of *i*, *u* as the first components of diphthongs with a falling accent, retained pronoun forms *mùmi* and *jùmi*, and changing of the vowel *e* to *a* at the beginnings of the words (the determined median values are between 0.5 and 1.0).

4. The dialectal data in the vertical continuum, as opposed to the horizontal one, reveals the dynamic nature of usage. Although the older population is generally considered to be a stronger representative of the local language variant, in some cases younger speakers showed features that were not common to all older speakers. This dynamics implies the need for further dialectal research in the vicinity of Kaūnas Lagoon.

The results of the study are summarised in the following CONCLUSIONS:

1. During the reconstruction of the local language variant of the bottom of the Kaūnas Lagoon, it was determined that neither the geographical conditions of the study area (the residential area being separated by the Nēmunas River) nor several historically determined administrative-territorial divisions had a major impact on the dialect of this region.
2. A certain stability of the reconstructed local dialect is also demonstrated by the analysis of the language of two generations, the *parent generation* and the *next generation*, revealed through the trinary time structure (*real, apparent, memory* time). The same dialectal features have been observed in the next generation's language as in their parents' language.
3. The dialectal features in the language of the informants (especially the younger ones) are used in combination with non-dialectal variants but are still predominant over other non-dialectal equivalents.
4. Based on the data of the study conducted, it was determined that the local language variant can be best recognized from five phonetic and four morphological (word formation) features:
 - changing of the vowel *e* (**e*) to the vowel *i* (**i*);
 - changing of the vowel *e* to *a* at the beginnings of the words;
 - lengthening of *i*, *u* as the first components of diphthongs with a falling accent;
 - hardening of consonants *l* and *r*;
 - very frequent use of nouns with diminutive suffixes;
 - adverbs (conjunctions, particles) *kàp* and *tèp*;
 - plural dative and accusative pronoun forms *mùmi* and *jùmi*;
 - use of retained preposition and prefix *in(-)*.

5. The material analysed suggests that in the language of the displaced population, the phonetic features of Priedzūkis are better preserved than the morphological features: the study determined a decline of the illative case, the nominative singular dative ending *-u* in masculine nouns and the noun ending *-uva*. Although these features have been considerably reduced, their presence (especially in the language of the older people) confirms that the flooded Valley of the Nėmunas River was Priedzūkis.
6. The dialectal features listed above show that the dialect that existed in the area flooded by the Kaūnas Lagoon was homogeneous on both banks of the Nėmunas River, and was characterised by phonetic and morphological features characteristic of the outskirts of the area of the Western Aukštaitian of Kaūnas adjacent to the Southern Aukštaitian area, or, in the terminology used by Antanas Salys, the so-called Priedzūkis.
7. The statistical analysis of the identified dialectal features shows that the strongest features on both banks of the Kaūnas Lagoon are the lengthening of the *i*, *u* as first components of diphthongs with a falling accent (median: 1); the use of the pronoun forms *mūmi*, *jūmi* (median: 0.73); the frequency of the use of the nouns with diminutive suffixes (median: 0.60); and the changing of the vowel *e* at the beginning of the word to the vowel *a* (median: 0.50).
8. A prognostic assessment of the possible strengthening (or weakening) of dialectal features leads to the conclusion that the strongest features, as currently indicated, are expected to last the longest in the study area, but that their order of prevalence and frequency of use could change in the future.

Based on the results of the research described in this dissertation, it will be possible to further verify the local language variants of the Kaūnas Lagoon area in the apparent time, in order to understand the change of the dialectal language and the directions of the change.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Abromavičius Stanislovas 2005: *Nuskendusio slėnio istorija*. Kaunas. Naujasis lankas.
2. Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas.
3. Abromavičius Stanislovas 2020: *Šventų giesmių giedojimas*. Kaunas: Naujasis lankas.
4. Aliūkaitė Daiva 2013: Horizontalusis ir vertikalusis kalbos kontinuumo skaidumas: XXI amžiaus kalbėjimo variantai paprastojo kalbos vertintojo požiūriu. *Taikomoji kalbotyra* 2, 1–27. Prieiga internete: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomojikalbotyra/article/view/23> (žiūrėta 2020 02 17).
5. Aliūkaitė Daiva 2021: Tarmiškumo estetinė vertė: paprastųjų kalbos bendruomenės narių vaizdiniai. *Acta Linguistica Lithuanica* 85, 262–292. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
6. Aliūkaitė Daiva, Jaroslavienė Jurgita, Meiliūnaitė Violeta 2014: Teoriniai medžiagos rinkimo pagrindai. Anketų (klausimynų) sudarymo pagrindai. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženyte, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 49–62. Vilnius: Briedis.
7. Aliūkaitė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Mikulėnienė Danguolė 2014: Pratarinė. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženyte, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 16–23. Vilnius: Briedis.
8. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženyte, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 257–262. Vilnius: Briedis.
9. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženyte, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 29–47. Vilnius: Briedis.

10. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2016: Perceptyviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose žemėlapiuose (Biržų atvejis). *Acta Linguistica Lithuanica* 74, 89–120. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
11. Aliūkaitė Daiva, Valikonė Jolanta 2011: Tarmių vaizdiniai ir geolingvistika: kognityvusis lietuvis tarmių žemėlapis. *Sociolingvistinė dialektologija: baltų tarmių tyrimai. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės*, 6. Prieiga internete: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/lietuviu/tezės_sociolingvistinė_dialektologija_2011.pdf (žiūrėta 2020 02 18).
12. Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kiti 2017: Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyvosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
13. Bacevičiūtė Rima, Mikulėnienė Danguolė, Salienė Vilija 2005: *Vakarų aukštaičiai kairniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
14. Bakšienė Rima 2018: Lietuvių tarmių transkripcija IPA simboliais: pietų aukštaičių ypatybių analizė. *Vārds un tā pētišanas aspekti* T. 22 (1/2), 10–20. Liepoja: Liepojos universitetas.
15. Bakšienė Rima 2021: Kauno rajono kalbinis variantiškumas – „Tarmyno“ modelio kūrimo pagrindas. *Respectus Philologicus* 39 (44), 73–88. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/21920/23210> (žiūrėta 2023 12 28).
16. Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017: Tarptautinės fonetinės abėcėlės taikymo lietuvių tarmių garsams galimybės. *Baltistica* 52(1), 105–135). Prieiga internete: <https://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/view/2303/2270> (žiūrėta 2023 09 08).
17. Bakšienė Rima, Geržotaitė Laura, Leskauskaitė Asta 2014: Būdingosios ypatybės. Prie balsių junginiai *tj, *dj, ir le, lė: žemėlapis ir komentarai. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženytė, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 255. Vilnius: Briedis.
18. Baršauskas Juozas, Čerbulėnas K. (pirmininkas), Gužauskienė E., Jankauskas M., Juozapavičius P., Miškinis A., Stanevičius S., Stauskas V., Vaicekauskas L. 1980: *Kauno marios*, Vilnius: Mokslas⁸⁶.
19. *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internete: <http://bkz.lki.lt/> (žiūrėta 2020 02 17).
20. Berruto Gaetano 2010: Structure and dynamics of a language space: 13. Identifying dimensions of linguistic variation in a language space. – Language and Space. *An International Handbook of Linguistic Variation*, vol. 1: *Theories and Methods*. HSK Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 226–241.
21. Bikelis Petras ir kiti 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

⁸⁶ Ne visų autorių vardai žinomi.

22. Boberg Charles, Nerbonne John, Watt Dominic 2018: *The Handbook of Dialectology*. Wiley Blackwell.
23. Brazaitienė Laura 2020: Kauno apylinkių šnektos rankraštinųjų šaltinių duomenimis. *Lietuvių kalba* 14, 1–21. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22457/21719> (žiūrėta 2024 02 26).
24. Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. – Juozas Baršauskas, K. Čerbulėnas (pirmininkas), E. Gužauskienė, M. Jankauskas, P. Juozpavičius, A. Miškinis, S. Stanevičius, V. Stauskas, L. Vaicekauskas. *Kauno marios*, Vilnius: Mokslas, 73–82.
25. Būda Vytautas 1953: *Rumšiškių apyl. (Kaišiadorių raj. tarmės informacinės žinios ir tekstai (1 sqs.))*. *Lietuvių k. ir literatūros institutas*. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 123.
26. Caldas-Coulthard Carmen Rosa 2008: *Reporting speech in narrative discourse: stylistic and ideological implications*. *Reporting speech in narrative discourse: stylistic and ideological implications*. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/49617684_Reporting_speech_in_narrative_discourse_stylistic_and_ideological_implications (žiūrėta 2021 08 19).
27. Chambers Jack K. 1980: Geolinguistics of a Variable Rule. *Toronto Working Papers in Linguistics* 1, 47–65.
28. Chambers Jack, Schilling Natalie 2013: *The Handbook of Language Variation and Change, Second Edition*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
29. Cheshire Jenny 2006: *Age and Generation-specific use of language*. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/251784426_Age_and_Generation-specific_use_of_language (žiūrėta 2022 08 31).
30. Crystal David 2005: *Kalbos mirtis*. Vilnius: Tyto alba.
31. Čepaitienė Agnė, Mikulėnienė Danguolė 2022: *Tarmynas – Lietuvos vietinių kalbos variantų duomenų bazės modelis. Ko ieškoti, ką galima rasti ir kaip lengva juo naudotis*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:B.03~2022~1677766416463/B.03~2022~1677766416463.pdf> (žiūrėta 2023 12 27).
32. Čiubrinskas Vytis 2007: *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
33. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis> (žiūrėta 2020 02 17).
34. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija, humanitariniai mokslai, filologija (04 H). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
35. Eckert Penelope 1997: Age as a sociolinguistic variable. – Florian Coulmas, R. B. Le Page, Albert F. Verdoodt, James Milroy, Lesley Milroy, Norman Denison, William Bright, John Honey, Walt Wolfram, Ruth Wodak, Gertraud Benke, Penelope Eckert, Celia Roberts, Brian Street, Gerhard Leitner, Harold F. Schiffman, Carol Myers Scotton, John R. Rickford, John McWhorter, Colette Grinevald Craig, Mathias Brenzinger, Peter Hans Nelde, Michael Clyne, Andrée Tabouret-Keller, Joshua A. Fishman, Grant D. McCon-

- nell, Michael Stubbs, Gabriele Kasper, Ludo Verhoeven, Ofelia Garcia, Edward Finegan, Demise Daoust. *The Handbook of Sociolinguistics*, 151–167. Blackwell Publishing Ltd.
36. *English Language and Linguistics Online*. Prieiga internete: <http://www.ello.uos.de/field.php/Sociolinguistics/Apparenttimeandrealtimeoflanguagechange> (žiūrėta 2020 02 17).
 37. Gaižauskaitė Inga, Mikėnė Svajonė 2014: *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 38. Gaižauskaitė Inga, Valavičienė Natalija 2016: *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 39. Galletta Anne 2013: *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond. From Research Design to Analysis and Publication*. New York and London: New York University Press.
 40. *Geoportal*. Prieiga internete: <https://www.geoportal.lt/map/> (žiūrėta 2023 09 08).
 41. Geržotaitė Laura 2016: *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolinguistiniu aspektu*. Daktaro disertacija, humanitariniai mokslai, filologija (04 H). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
 42. Girčė Vaida 2021: Kauno rajone kuria unikalią parką: neturi analogų Europoje. *TV3*. Prieiga internete: <https://www.tv3.lt/naujiena/video/kauno-rajone-kuria-unikalu-parka-neturi-analogu-europoje-n111123>.
 43. GITTA: *Geographic Information Technology Training Alliance*. Prieiga internete: http://www.gitta.info/Accessibilit/en/html/UncProxAnaly_learningObject4.html (žiūrėta 2024 01 03).
 44. Goebel Hans 2018: Dialectometry. – Boberg Charles, Nerbonne John, Watt Dominic. *The Handbook of Dialectology*, 123–142. Wiley Blackwell.
 45. Goeman Antonie C. M. 1999: Dialects and the Subjective Judgements of Speakers: Remarks and Controversial Methods. *Handbook of Perceptual Dialectology* 1, 135–146, ed. by Dennis R. Preston. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
 46. Goskens Charlotte 2018: Dialect Intelligibility. – Boberg Charles, Nerbonne John, Watt Dominic. *The Handbook of Dialectology*, 204–218. Wiley Blackwell.
 47. Grieve Jack 2018: Spatial Statistics for Dialectology. – Boberg Charles, Nerbonne John, Watt Dominic. *The Handbook of Dialectology*, 415–434. Wiley Blackwell.
 48. Grigas Napalys 1954: *Márgininkai, 553. 1954 m. dialektol. eksped. Panemunės raj.* Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolinguistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 185.
 49. Grinaveckienė ir kiti 1970: Grinaveckienė Elena, Jonaitytė Aldona, Morkūnas Kazys, Vanagienė Birutė, Vidugiris Aloyzas 1970: *Lietuvių kalbos tarmės* (Chrestomatija). Vilnius: Mintis.
 50. Hansen Sandra, Schwarz Christian, Stoeckle Philipp et al. 2012: Introduction. *Dialectological and folk dialectological concepts of space*, ed. by Sandra Hansen, Christian Schwarz, Philipp Stoeckle, Tobias Streck. Berlin. Boston: Walter de Gruyter, 1–11.
 51. Headland Thomas N. 1990: Introduction: A dialogue Between Kenneth Pike and Marvin Harris on Emics and Etics, Emics and Etics. *The Insider/Outsider Debate (Frontiers of Anthropology)*, eds. by T. N. Headland, K. Pike, M. Harris, T. Oaks, CA. US, 13–27. Sage Publications, Inc.

52. Higgins Christina 2017: Space, place and language. *Routledge Handbook of Migration and Language*, 102–116. Prieiga internete: https://www.academia.edu/25847540/Space_Place_and_Language (žiūrėta 2020 01 20).
53. Honkola Terhi, Ruokolainen Kalle, Syrjänen Kaj J. J., Leino Unni-Päivä, Tammi Ilpo, Wahlberg Niklas, Vesakoski Outi 2018: Evolution within a language: environmental differences contribute to divergence of dialect groups. *BMC Evolutionary Biology* 18:132. Prieiga internete: <https://bmcecolvol.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12862-018-1238-6.pdf>.
54. Horvath Barbara M., Horvath Ronald J. 2001: Short A in Australia English: a geolinguistic study. – David Blair, Peter Collins (eds.). *English in Australia (= Varieties of English Around the World G26)*. Amsterdam: Benjamins 2001: 341–356.
55. Huisman John L. A., Majid Asifa, van Hout Roeland 2019: The geographical configuration of a language area influences linguistic diversity. *PLoS ONE* 14(6). Prieiga internete: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0217363> (žiūrėta 2023 09 08).
56. Inytė Vėjūnė 2020: Kadaisė iš savo namų išvaryti kauniečiai turi sunkiai išsipildančią svajonę. *Lietuvos rytas*. Prieiga internete: <https://www.lrytas.lt/gyvenimo-budas/liki-mai/2020/08/25/news/kadaise-is-savo-namu-isyvaryti-kaunieciai-turi-sunkiai-issipildancia-svajone-16064293> (žiūrėta 2021 09 08).
57. Inoue Fumio 2017: Memory time of “father” – Area and age differences by Glottogram. *Methods in Dialectology XVI*. Prieiga internete: https://www2.ninjal.ac.jp/past-events/Methodsxvi/abs/Inoue_Fumio.pdf (žiūrėta 2020 02 17).
58. Jones Rodney 2012: *Discourse Analysis: A Resource Book for Students*. Abingdon: Routledge.
59. Kardelytė Jadvyga, Jonaitytė Aldona 1954: *Panemunės raj. Armališkių apyl*. I. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 189.
60. Kardelytė Jadvyga, Jonaitytė Aldona 1954a: *Armališkiai. Panemunės apyl*. II. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 189/2.
61. Kardelytė Jadvyga, Jonaitytė Aldona 1954b: *Armališkiai. Panemunės apyl*. III. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 189/3.
62. Klimas Antanas 1999: *Lietuvių kalbos mažybinių (maloninių) daiktavardžių žodynelis*. Vilnius.
63. Kliukienė Regina 2010: Tarmės mieste: mokėjimas, vartojimas ir kalbinės nuostatos. – Meilutė Ramonienė (sud.). *Miestai ir kalbos*, 91–106. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
64. Labov William 1978: *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
65. Labov William 1994: *Principles of Linguistic Change. Volume 1: Internal Factors*, Oxford.
66. Labov William 2013: On the Use of the Present to Explain the Past. – Ferenc Kiefer, Piet van Sterkenburg. *Eight Decades of General Linguistics: The History of CIPL and Its Role in the History of Linguistics*, 335–371. Brill. Prieiga internete: https://brill.com/display/book/edcoll/9789004242050/B9789004242050_013.xml (žiūrėta 2024 01 18).

67. Labov William 2013: *The Language of Life and Death: The Transformation of Experience in Oral Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
68. Lapinskas Remigijus 2010: *Pats trumpiausias taikomosios statistikos kursas su R*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Patstrumpiausias-su-R.pdf> (žiūrėta 2024 01 18).
69. Leskauskaitė Asta 2008: Daugiaskiemenių būdvardžių daryba pietinėse pietų aukštaičių šnektose. *Lituanistica* T. 54. Nr. 4(76), 31–43. Lietuvos mokslų akademijos leidykla. Prieiga internete: <https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2008/4/31-43.pdf> (žiūrėta 2024 03 19).
70. *Lithuanian Maps*. Prieiga internete: <http://www.lithuanianmaps.com> (žiūrėta 2023 09 08).
71. LKA I 1977: *Lietuvių kalbos atlasas 1: Leksika*. – Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Jonina Lipskienė, Kazys Morkūnas, Marija Razmukaitė, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris, atsak. red. Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslas.
72. LKA II 1982: *Lietuvių kalbos atlasas 2: Fonetika*. – Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Jonina Lipskienė, Kazys Morkūnas, Marija Razmukaitė, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris, atsak. red. Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslas.
73. LKAR: *Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių kalbos atlasui surinktosios medžiagos registracijos knyga (pradėta 1952 m.)*. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve.
74. *Mapywig*. Prieiga internete: <http://www.mapywig.org> (žiūrėta 2023 09 08).
75. Markee Numa 2012: Emic and Etic in Qualitative Research. – Red. Chappelle Carol A. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*, 1–4. Blackwell Publishing Ltd. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/profile/Numa_Markee/publication/316093025_Emic_and_Etic_in_Qualitative_Research/links/59f87ed7458515547c269621/Emic-and-Etic-in-Qualitative-Research.pdf (žiūrėta 2020 05 25).
76. Martinez Glenn 2003: Perceptions of Dialect in Changing Society: Folk Linguists along the Texas-Mexico Border. *Journal of Sociolinguistics* 7 (1), 38–49.
77. Meiliūnaitė ir kiti 2022: Meiliūnaitė Violeta, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura, Tuomienė Nijolė 2022: *Lietuviškumo (savi)raiška Šalčininkų rajone: aplinkybės ir galimybės*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
78. *Miestai ir kalbos* 2012 [projektas]. Prieiga internete: <http://projektai.vu.lt/miestaiirkalbos/> (žiūrėta 2020 02 17).
79. Mikulėnienė Danguolė 1996: Dėl prijungiamųjų jungtukų *kad* ir *ką* santykio. Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai. *Pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo Katekizmo – 450 metų sukakčiai paminėti. Konferencijos pranešimų tezės 1996 m. spalio 23–24 d.*, 26–27. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
80. Mikulėnienė Danguolė 2010: Lietuvių kalbos plotas tarmių požiūriu senosiose gramatikose: nuo Kleino iki Kuršaičio. *Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*, 186–193. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

81. Mikulėnienė Danguolė 2012: Dėl kalbos archaikos ir inovacijų santykio (Zietelos lietuvių šnekos duomenimis). *Lituanistica* 1(87), 51–62. Prieiga internete: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367186428076/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2019 07 31).
82. Mikulėnienė Danguolė 2013: Lietuvių tarmių tinklas ir jo optimizacija. *Acta Linguistica Lithuanica* 68, 71–91. Prieiga internete: http://lki.lt/wp-content/uploads/2017/06/all_68_maketas-ilovepdf-compressed.pdf (žiūrėta 2019 08 14).
83. Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolingvistikos raida Lietuvoje. – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Daiva Aliūkaitė, Rima Bakšienė, Laura Geržotaitė, Jurgita Jaroslavienė, Gintarė Judženytė, Asta Leskauskaitė, Jūratė Lubienė, Nadežda Morozova, Dalia Pakalniškienė, Lilija Plygavka, Vilija Ragaišienė, Regina Rinkauskienė, Kristina Rutkovska, Janina Švambarytė-Valužienė, Jolita Urbanavičienė, Daiva Vaišnienė. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, 81–104. Vilnius: Briedis.
84. Mikulėnienė Danguolė 2018: *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigminiai lūžiai. I dalis: Ikitarmėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
85. Mikulėnienė Danguolė 2020: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. *Acta Linguistica Lithuanica* 82, 11–33. Prieiga internete: <http://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/1022/1397> (žiūrėta 2023 09 08).
86. Mikulėnienė Danguolė 2022: *Lietuvių kalbos instituto istorija 2: kalbotyros aneksija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
87. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: *Tarmyno punkto samprata*. *Baltistica* LVI(1), 81–105.
88. Mikulėnienė Danguolė, Meiliūnaitė Violeta, Aliūkaitė Daiva, Bakšienė Rima, Geržotaitė Laura, Jaroslavienė Jurgita, Judženytė Gintarė, Leskauskaitė Asta, Lubienė Jūratė, Morozova Nadežda, Pakalniškienė Dalia, Plygavka Lilija, Ragaišienė Vilija, Rinkauskienė Regina, Rutkovska Kristina, Švambarytė-Valužienė Janina, Urbanavičienė Jolita, Vaišnienė Daiva 2014: *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Vilnius: Briedis.
89. Mikulėnienė Danguolė, Meiliūnaitė Violeta 2017: Tarmiškumo matmuo Lietuvos etnografinių regionų struktūroje. *Naujos tradicinės regionų tapatybės konstravimas. Integralumas, sumanumas, konkurencingumas*. – Augustinaitis Arūnas, Mikulėnienė Danguolė, Zabarskaitė Jolanta, Meiliūnaitė Violeta, Venckus Remigijus, Labanauskas Liutauras, Rudokas Kastytis, Kiškienė Austė, 171–195. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas.
90. Mikulėnienė ir kiti 2019: Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima, Geržotaitė Laura, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Leskauskaitė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis tradicinių lietuvių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
91. Mikulėnienė ir kiti 2023: Mikulėnienė Danguolė, Bakšienė Rima, Brazaitienė Laura, Čepaitienė Agnė, Ivoška Darius, Šidlauskas Žydrūnas 2023: *(Ne)atrasti Pakaunės turtai:*

- kalbinis variantiškumas sociogeolingvistikos požiūriu*, 164–187. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: http://lki.lt/wp-content/uploads/2024/02/Kolektyvine-monografija-Ne-atrasti-Pakaunes-turtai.pdf?fbclid=IwAR3c9vjGwTyd4D0vTNg_dIF-0NymbB9SztX9eM3Ip6neptel0Bk7Yuik4p5_I (žiūrėta 2024 03 08).
92. Montgomery Chris, Beal Joan 2011: Perceptual dialectology. – Ed. By Warren Maguire, April McMahon *Analysing Variation in English*, 121–148. Cambridge: Cambridge University Press.
 93. Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 84–92.
 94. Morkūnas Kazys 2006: Kapsai. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 9, 367.
 95. Morkūnas Kazys 2013: Tarmė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 23, 508. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/tarme/>.
 96. O’Cinneide Alan, Dorran David, Gainza Mikel 2008: Linear Prediction: The problem, its Solution and Application to Speech. *DIT Internal Technical Report*. Dublin Institute of Technology. Prieiga internete: <https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=argcon> (žiūrėta 2024 01 18).
 97. Piller Ingrid 2016: Herder: an explainer for linguists. *Language on the Move*. Prieiga internete: <https://www.languageonthemove.com/herder-an-explainer-for-linguists/> (žiūrėta 2023 05 07).
 98. Preston Dennis R. 2010: Language, People, Salience, Space: Perceptual Dialectology and Language Regard. *Dialectologia* 5, 87–131.
 99. Račiūnaitė Julija 2020: Kauno mariose nuskandintų kaimų gyventojai iki šiol mena baisią sovietų neteisybę. *LRT*. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1138630/Kauno-mariose-nuskandintu-kaimu-gyventojai-iki-siol-mena-baisia-sovietu-neteisybe> (žiūrėta 2020 02 09).
 100. Sakalauskienė Vilija 2020: Žmogaus vaizdinys vakarų aukštaičių kauniškių šnektų rašytiniuose šaltiniuose: sisteminių ir tekstinių duomenų analizė. *Vilnius University Open Series* 1, 229–245.
 101. Salys Antanas 1985: *Raštai* III. *Įvairūs straipsniai*. Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija.
 102. Salys Antanas 1992: *Raštai* IV. *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
 103. Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. *Archivum Philologicum* 4, 21–34.
 104. *Samylų kultūros centras*. Prieiga internete: <http://samylu.kc.krs.lt/> (žiūrėta 2019 08 06).
 105. Sapijanskaitė Monika 1953: *Kaišiadorių rajono Mižonių apylinkės Mižonių kaimo Tekstai ir informacinės žinios*. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 150/1.
 106. Sapijanskaitė Monika 1953a: *Kaišiadorių rajono Vileiškių apylinkės Vileiškių km. Tekstai*. Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 150/2.
 107. Senkus Juozas 1953: *Žiezmarų rajono, Darsūniškio tarmei informacinės žinios ir tekstai. I sąs.* Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 96/1.

108. Senkus Juozas 1953a: *Žiežmarių rajono Darsūniškio tarmės tekstai. II sąs.* Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 96/2.
109. Senkus Juozas 1953b: *Žiežmarių rajono, Anglininkų apyl., Narkūnų kaime (2 km. į šiaurės vakarus nuo Krúoniaus) užrašyti tekstai. I sąs.* Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 95/2.
110. Senkus Juozas 1953c: *Žiežmarių rajono, Anglininkų apyl., Krúoniaus tarmės (pagrindas Narkūnų k.) informacinės žinios, tekstai. II sąs.* Saugoma Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve. Registracijos Nr. 95/1.
111. Šidlauskas Žydrūnas 2021: Rekonstrukciniai Kauno marių dugno tarminio ploto aspektai. – Violeta Meiliūnaitė (sud.), Agnė Čepaitienė, Diana Dambrauskienė, Žydrūnas Šidlauskas, Nijolė Tuomienė, Danutė Valentukevičienė, Simona Vyniautaitė. *Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos*, 37–57. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
112. Šidlauskas Žydrūnas 2023: Priedzūkio tarminių ypatybių rekonstrukcija horizontaliajame ir vertikalajame kontinuumo: Kauno marių dugno atvejis. *Acta Linguistica Lithuanica* 89, 211–235. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/2285/2356> (žiūrėta 2023 12 27).
113. Tarmynas: Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Geolingvistikos portalas. Prieiga internete: <https://maps.lki.lt/portal/home/> (žiūrėta 2023 08 31).
114. Trudgill 1983: *On Dialect: Social and Geographical Perspectives*. Oxford: Blackwell.
115. Urbanavičius Valdas 2018: *Žemėlapio pasakojimas. Kauno marių dugno šimtmečio istorija*. Prieiga internete: <https://www.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=c55688a-269934e1f95d90bee099467c5> [žiūrėta 2023-05-30].
116. Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. – Juozas Baršauskas, K. Čerbulėnas (pirmininkas), E. Gužauskienė, M. Jankauskas, P. Juozpavičius, A. Miškinis, S. Stanevičius, V. Stauskas, L. Vaicekuskas. *Kauno marios*, 83–86.
117. Vidugiris Aloyzas 1995: *Lietuvių kalbos tarmių ir jų sąveikos tyrimo programa. Leksika*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
118. VLE 2011: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 19, 55. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/priedzukis/> (žiūrėta 2023 08 16).
119. VLE 2014: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 25, 756. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/ziegzdriai/> (žiūrėta 2020 01 27).
120. Wagner Suzanne Evans 2012: Age Grading in Sociolinguistic Theory. *Language and Linguistics Compass* 6/6 (2012), 371–382. Blackwell Publishing Ltd.
121. Wardhaugh Ronald, Fuller Janet 2015: *An Introduction to Sociolinguistics*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
122. Willems Roland, Bister Helga 1989: The Language Continuum as a Pluridimensional Concept. – *Status and Function of Languages and Language Varieties*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 541–551.

123. Zinkevičius Zigmąs 1966: *Lietuvių dialektologija: lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija*. Vilnius: Mintis.
124. Zinkevičius Zigmąs 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
125. Zinkevičius Zigmąs 2009: Senųjų lietuvių kalbos gramatikų duomenys ir ano meto tarmės. *Lituanistika* t. 55(1-2), 52–57.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Kauno marių užtvindyti kaimai	9
2 pav. Laikas, erdvė ir vieta	23
3 pav. Trinarė laiko perspektyva.....	26
4 pav. Kartos išskeldinimo metu ir dabar	27
5 pav. Administracinio-teritorinio skirstymo raida.....	32
6 pav. Kauno marių užlietos gyvenvietės: gyvenviečių išsidėstymas, valsčių ribos, LKA punktai	33
7 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Aukštosios Panemunės valsčiui	37
8 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Pažaislio valsčiui	37
9 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Rumšiškų valsčiui.....	38
10 pav. Gyvenvietės, priklausiusios Kruonio valsčiui.....	38
11 pav. Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas aukštaičių viduriečių ploto ribose (Antano Salio klasifikacija).....	39
12 pav. Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas vakarų aukštaičių kauniškių ploto ribose (Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio klasifikacija)	40
13 pav. LKA punktai pamaryje (Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmyno duomenys)	42
14 pav. Dviejų šeimų tarminių ypatybių (ne)buvimas	50
15 pav. LKA II žemėlapis Nr. 17 fragmentas: <i>atviros galūnės e</i>	51
16 pav. LKA II žemėlapis Nr. 50 fragmentas: <i>atviros galūnės nekirčiuotas ė</i>	52
17 pav. Balsio <i>e</i> (buv. nosinio * <i>ę</i>) atliepimas kaip <i>i</i> (* <i>į</i>) vartosenos pertrūkiai vertikaliajame kontinuumo	54
18 pav. LKA II žemėlapis Nr. 9 fragmentas: <i>žodžio pradžios e</i>	55
19 pav. LKA II žemėlapis Nr. 10 fragmentas: <i>žodžio pradžios ei</i>	55
20 pav. Balsio <i>e</i> atliepimas kaip <i>a</i> žodžio pradžioje: vartosenos pertrūkiai vertikaliajame kontinuumo	58
21 pav. LKA II žemėlapis Nr. 20 fragmentas: <i>kamieno i, u tvirtapradžiuose dvigarsiuose</i>	59
22 pav. LKA II žemėlapis Nr. 15 fragmentas: <i>kamieno e, ei po priebalsio l</i>	62
23 pav. LKA II žemėlapis Nr. 72 fragmentas: <i>kamieno en po l</i>	62
24 pav. X žemėlapis fragmentas: <i>kamieno e, ei, è po priebalsio l</i>	63
25 pav. Priebalsio <i>l</i> kietinimas: vartosenos pertrūkiai vertikaliajame kontinuumo	65
26 pav. LKA II žemėlapis Nr. 53 fragmentas: <i>prielinksnis į</i>	71
27 pav. LKA II žemėlapis Nr. 54 fragmentas: <i>priešdėlis į-</i>	72
28 pav. LKA II žemėlapis Nr. 67 fragmentas: <i>atviros galūnės kirčiuotas uo</i>	74
29 pav. Tarminės ypatybės pagal dažnį abiejuose Kauno marių krantuose	77
30 pav. Dažniausios tarminės ypatybės abiejuose Kauno marių krantuose	78
31 pav. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų <i>i, u</i> ilginimo statistika.....	79
32 pav. Žodžio pradžios balsio <i>e</i> atliepimo kaip <i>a</i> statistika	80

33 pav. Balsio <i>e</i> (buv. nosinio * <i>ę</i>) atliepimo kaip <i>i</i> (* <i>j</i>) statistika	80
34 pav. Priebalsio <i>l</i> kietinimo statistika.....	80
35 pav. Priebalsio <i>r</i> kietinimo statistika	81
36 pav. Įvardžių <i>mumi</i> , <i>jumi</i> statistika	82
37 pav. Mažybinių priesagų statistika	82
38 pav. <i>Kap</i> ir <i>tep</i> statistika	83
39 pav. Prielinksnio ir priešdėlio <i>in(-)</i> statistika.....	83
40 pav. Tarminių ypatybių medianos.....	84
41 pav. Stipriausios tarminės ypatybės	85
42 pav. Priedzūkis Kauno marių dugne.....	86

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tiriamosios medžiagos charakteristika.....	8
2 lentelė. (Ne)rasta XX a. tiriamojo ploto tarminė medžiaga.....	11
3 lentelė. Duomenys apie kairiojo ir dešiniojo Nemuno kranto sodybas (remiantis Abromavičius 2014: 50–51).....	30
4 lentelė. Gyvenviečių skirstymas pagal valsčius.....	34
5 lentelė. Kairiojo Nemuno kranto gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis (Bikelis ir kiti 1959).....	35
6 lentelė. Dešiniojo Nemuno kranto gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis (Bikelis ir kiti 1959).....	35
7 lentelė. Iš kairiojo Nemuno kranto kilę gyventojai.....	44
8 lentelė. Iš dešiniojo Nemuno kranto kilę gyventojai.....	45
9 lentelė. Tarminio modelio nariai.....	48
10 lentelė. Pateikėjų kalbos fonetinės ypatybės.....	48
11 lentelė. Pateikėjų kalbos morfologinės ypatybės.....	49
12 lentelė. Balsio <i>e</i> (buv. nosinio * <i>ɛ</i>) atliepimas kaip <i>i</i> (* <i>ĩ</i>) abiejuose Kauno marių krantuose.....	52
13 lentelė. Žodžio pradžios <i>e</i> atliepimas kaip <i>a</i> kairiajame Kauno marių krante.....	56
14 lentelė. Žodžio pradžios <i>e</i> atliepimas kaip <i>a</i> dešiniajame Kauno marių krante.....	57
15 lentelė. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų <i>i</i> , <i>u</i> ilginimas kairiajame Kauno marių krante.....	59
16 lentelė. Tvirtapradžių dvigarsių pirmųjų dėmenų <i>i</i> , <i>u</i> ilginimas dešiniajame Kauno marių krante.....	60
17 lentelė. Priebalsio <i>l</i> kietinimas abiejuose Kauno marių krantuose.....	64
18 lentelė. Priebalsio <i>r</i> kietinimas abiejuose Kauno marių krantuose.....	66
19 lentelė. Mažybinės priesagos kairiajame Kauno marių krante.....	66
20 lentelė. Mažybinės priesagos dešiniajame Kauno marių krante.....	67
21 lentelė. Įvardžiai <i>mumi</i> , <i>jumi</i> abiejuose Kauno marių krantuose.....	69
22 lentelė. <i>Kap</i> , <i>tep</i> abiejuose Kauno marių krantuose.....	70
23 lentelė. Prielinksnis ir priešdėlis <i>in(-)</i> abiejuose Kauno marių krantuose.....	72
24 lentelė. Priedūkio morfologinės ypatybės abiejuose Kauno marių krantuose.....	75
25 lentelė. Rekonstruoto vietinio tarminio varianto modelio tarminės ypatybės.....	76

PRIEDAI

1 PRIEDAS. GARSO ĮRAŠŲ REGISTRAS

Eil. Nr.	LKA punktas	Vietovė	Pateikėjo kodas	Garso įrašo data	Garso įrašo trukmė
1.	LKA 534 Kruonis ⁸⁷	Kruonis	Kruo_V_1929	2012	30 min. 50 sek.
2.	LKA 534 Armališkės ⁸⁸	Šlienava	Šlie_M_1933	2019	1 val. 17 min. 50 sek.
3.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1950	2020 07 13	1 val. 12 min. 52 sek.
4.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1954	2020 07 13	1 val. 11 min.
			Rumš_M_1930		
5.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1936	2020 07 13	1 val. 17 min. 50 sek.
			Rumš_V_1967		
6.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1961	2020 07 13	4 min. 38 sek.
7.				2020 07 13	11 min. 13 sek.
8.				2020 08 21	2 val. 5 min. 54 sek.
9.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1945	2020 07 13	27 min. 20 sek.
10.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1930	2020 07 27	2 val. 26 min. 41 sek.
11.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1934	2020 07 27	1 val. 2 min. 53 sek.
			Rumš_M_1936		
12.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1935	2020 07 29	2 val. 6 min. 30 sek.
13.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1926	2020 07 29	1 val. 2 min. 52 sek.
14.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1941	2020 07 31	17 min. 58 sek.
			Rumš_V_1942		
15.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1949	2020 07 31	4 min. 38 sek.
16.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_xa	2020 08 03	44 min. 52 sek.
17.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1942a	2020 08 04	1 val. 55 min. 52 sek.
18.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1940	2020 08 04	1 val. 8 min. 47 sek.
19.				2020 08 13	1 val. 5 min. 5 sek.
20.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1936a	2020 08 04	49 min. 27 sek.
21.	LKA 534 Armališkės	Šlienava	Šlie_M_1933	2020 08 05	1 val. 42 min. 55 sek.
			Šlie_M_1949		
22.	LKA 534 Armališkės	Šlienava	Šlie_V_1940	2020 08 05	19 min. 33 sek.
23.	LKA 534 Armališkės	Šlienava	Šlie_M_x		

⁸⁷ Įrašė Robertas Kudirka.

⁸⁸ Įrašė Rima Bakšienė ir Simona Vyniautaitė.

Eil. Nr.	LKA punktas	Vietovė	Pateikėjo kodas	Garso įrašo data	Garso įrašo trukmė
24.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1947	2020 08 07	1 val. 41 min. 9 sek.
25.	LKA 537 Kaišiadorys	Kaišiadorys	Kaiš_V_1936	2020 08 11	25 min. 8 sek.
26.	LKA 571 Darsūniškis	Pakuonis	Paku_M_x	2020 08 11	7 min. 30 sek.
27.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_x	2020 08 13	7 min. 34 sek.
28.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1937	2020 08 13	2 val. 36 min. 16 sek.
29.					5 min. 7 sek.
30.	LKA 571 Darsūniškis	Bačkininkėliai	Bačk_M_x	2020 08 17	7 min. 57 sek.
31.	LKA 571 Darsūniškis	Bačkininkėliai	Bačk_V_x	2020 08 17	1 min. 59 sek.
32.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_M_1936a	2020 08 26	1 val. 5 min. 11 sek.
	Rumš_M_1960				
33.	LKA 536 Rumšiškės	Rumšiškės	Rumš_V_1935a	2020 08 26	1 val. 2 min. 9 sek.
34.	LKA 536 Rumšiškės	Grabučiškės	Grab_V_1942	2020 08 27	1 val. 11 min. 17 sek.
35.	LKA 517 Karmėlava	Kaunas	Kaun_V_1934	2020 09 03	35 min. 49 sek.
36.	LKA 517 Karmėlava	Kaunas	Kaun_M_1936	2020 09 15	2 val. 29 min. 11 sek.
37.	LKA 516 Kaniūkai	Kaunas	Kaun_V_1944	2020 09 22	2 val. 6 min. 49 sek.
38.	LKA 534 Armališkės	Šlienava	Šlie_M_1941	2020 09 25	1 val. 32 min. 51 sek.
39.	LKA 517 Karmėlava	Palemonas	Pale_M_1945	2020 10 01	1 val. 19 min. 7 sek.
40.	LKA 517 Karmėlava	Palemonas	Pale_V_1942	2020 10 01	1 val. 3 min. 21 sek.
41.	LKA 233 Panevėžys	Panevėžys	Pane_M_1939	2020 10 05	16 min. 32 sek.
42.	LKA 536 Rumšiškės	Arlaviškės	Arla_V_1945	2020 10 06	1 val. 9 min. 42 sek.
43.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Vaiš_V_1941	2020 10 07	1 val. 30 min. 56 sek.
44.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Vaiš_M_1969	2020 10 10	1 val. 22 min. 9 sek.
			Vaiš_V_1967		
45.	LKA 553 Margininkai	Šlienava	Šlie_V_1920	2020 10 13	1 val. 23 min. 19 sek.
	Šlie_M_1951				
46.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Vaiš_M_1950	2020 10 13	42 min. 12 sek.
47.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Vaiš_M_1938	2020 10 16	34 min. 55 sek.
48.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Vaiš_V_1949	2020 10 16	53 min. 6 sek.
49.	LKA 516 Kaniūkai	Kaunas	Kau_V_1952	2020 12 04	22 min. 7 sek.
50.	–	Kaunas	Inf. šaltinis	2020 08 11	15 min. 15 sek.
51.	LKA 534 Armališkės	Petrašiūnai	Inf. šaltinis	2020 09 01	1 val. 00 min. 57 sek.
52.	LKA 534 Armališkės	Vaišvydava	Inf. šaltinis	2020 09 14	1 val. 12 min. 21 sek.
53.	LKA 534 Armališkės	Šlienava	Inf. šaltinis	2021 10 05	45 min. 45 sek.

2 PRIEDAS. PATEIKĖJŲ KLAUSIMYNAS

1.	Vardas (-ai)		(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)		(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta		
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Kaip sužinojote apie slėnio užtvindymą? Kaip reagavote, kokių minčių kilo?		
8.	Ar (labai) skyrėsi viešai deklaruojama situacija ir gyventojų nuotaikos?		
9.	Ar leido iškelti artimųjų kapus iš kapinių?		(jei taip, į kokią vietą?)
10.	Ar lengvai pripratote prie naujos vietos?		
11.	Ar išsikėlę palaikėte ryšius su buvusiais kaimynais?		
12.	Ar persikėlę į naują vietą pastebėjote kokių kalbos, tarmės skirtumų?		(jei taip, kokių?)
13.	Kaip prieš iškėlimą bendravote su kaimynais? Ar susieidavote?		

14.	Gal prisimenate liaudies dainų / eilėraščių / pasakų iš tų laikų?		
15.	Gal prisimenate, kaip kalbėjo jūsų tėvai, seneliai? (Lietuviškai?) Gal prisimenate kokių įdomių žodžių ar įsiminėte kokių išskirtinių kalbos ypatybių?		(jei kalbėjo kita kalba, tai kokia?)
16.	Ar buvo kalbami poteriai?		(jei taip, ar lietuviškai?)
17.	Kaip vadindavote vieni kitus (šeimos narius, draugus)? Gal prisimenate kokių pravardžių?		
18.	Kaip manote, ar slėnyje, vietovėje, kurioje gyvenote, buvo kalbama tarmiškai?		(jei taip, kokia tarpe?)
			(ar skyrėsi skirtingų slėnio kaimų kalbėjimo ypatybės?)
			(ar jūsų kalba nuo tų laikų pasikeitė?)

3 PRIEDAS. PATEIKĖJŲ ANKETOS

3.1. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1950 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Danutė „Mūsų krašte (va čia) visi... jeigu yra Danutė, tai yra Danutė ir niekas jokia Dana, jokio nieko... ir dabar lygiai tas pats.“	(kaip vadina dabar)
		Danutė	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1950	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Vieni seneliai kilę iš Liaudies buities muziejaus teritorijos, Pievelių kaimo. Kiti seneliai kilę „iš čia, Byliškių kaimo, būtent čia“: „Tėvai mano jau Rumšiškėse gyveno.“	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Nuolat	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
		Maždaug 62–63 m.	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis „Aš esu chemikė“ Iki 8 klasių mokėsi Rumšiškėse Baigė Kauno technologinį technikumą Baigė politechnikos institutą Baigė marksizmo leninizmo universitetą Nepriklausomybės metais baigė aukščiausio lygio vadovų universitetą	

8.	Veikla (anksčiau)	Tekstilė („pradedant nuo siūlo formavimo iki galutinio gaminio“)	
9.	Požiūris į tarmę	<p>„Pas mus yra mišinys. <...> Tai yra ir dzūkų, kai sako, žodis kažkoks tai... <...> žemaičių.“</p> <p>„Jinai (tarmė – <i>aut past.</i>) teisinga. Jinai daugiau panaši į tą tikrąją lietuvių kalbą. Bet jinai... kažkoks žodis pasitaiko.“</p> <p>„Aš manau, žmogus turi kalbėti taip, kaip jam patogiu. Jokių negali būti rėmų. Jeigu jam patogiau kalbėti tarmine kalba ir jis geriau jaučiasi, tegu ir kalba. Jeigu aš kažko nesuprasiu, aš paklausiu.“</p> <p>Kas kalba tarmiškai – vyresni ar jauneni: „Aš manyčiau, kad gal vyresnio amžiaus, nors ir dabar, pavyzdžiui, jaučiat, kad tiesiog jaunimas didžiuojasi, kad moka tarmiinę kalbą, ir mums smagu.“</p> <p>Nepasakytumėt, kad, jeigu kalba tarmiškai, yra kaimietis? „Nė už ką. Čia yra vertybė. Gi viską, ką moki, yra vertybė.“</p>	

3.2. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1954 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1954	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	<p>Kaunas, Rumšiškės (LKA 536)</p> <p>„Aš būnu čia sekmadieniais“;</p> <p>„Atvažinėju kas savaitę, dabar ir dažniau.“</p>	

6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Kaunas	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla	Dabar: darbas universitete „Pas mane laboratorija yra, bet aš ir dėstytoju <i>dyrbęs</i> valandiniu, virš dešimt metų. Moksliniu bendradarbiu dirbęs technikos srity, turiu straipsnių.“ Anksčiau: daržininkystė	
9.	Požiūris į tarmę		

3.3. PATEIKĖJO RUMŠ_M_1930 ANKETA

1.	Vardas (-ai)		(dokumentuose)
		Bronė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1930	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Šnipelių k. (Kaišiadorių r.) („Už Kruonio Kalviai, už Kalvių 5 kilometrai“)	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Nuolat	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)	Daržininkystė	
9.	Požiūris į tarmę		

3.4. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1936 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo Kaune, projektavimo institute Žemprojekta	
9.	Požiūris į tarmę	„Aš į tokius dalykus nekreipiau visai dėmesio“	

3.5. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1961 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Gražinutė	(kaip vadina dabar)
		Gražinutė	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1961	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Kaišiadorys	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	„Mamytė iš Antakalnio, močiutė dar jos nuo Rusonių, o diedukas iš Rumšiškių ir nuo tada, kai rašytiniai šaltiniai mena. O močiutė jau ta kita (mano dieduko žmona, kur Rumšiškėse gyveno tada, tai ji yra iš Neveronių).“	

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Nuolat	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
		Nuo 2–3 m. amžiaus	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis Rumšiškių vidurinė mokykla, 11 klasių Kauno politechnikos institutas (Vandens išteklių racionalus naudojimas ir pramonės nutekamųjų vandenų nuokšminimas, inžinierius technologas) Parapsichologiniai kursai	
8.	Veikla	Dabar: kultūros sritis Anksčiau: vaikų darželio auklėtoja Lietuvos liaudies buities muziejus, pardavimas	
9.	Požiūris į tarmę	„Sesuva, jie (broliai – aut. past.) man sako. Man tai gražu. <...> Man tai, pavyzdžiui, labai gražu.“ Kaip kalba su šeima: „Vis tiek tarmybė.“ „Mes kalbėjom ta lietuvių tarmiška kalba.“	

3.6. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1967 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Konfidencialu	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1967	

4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės (po iškeldinimo)	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės (taip pat žr. 3.5 priedo 4.1 skiltį – šio pateikėjo sesers citatą, iš kur kilę tėvai, seneliai)	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis	
8.	Veikla	Mokytojas	
9.	Požiūris į tarmę	„Ne į vestuves, bet <i>in vestuves</i> ; visada sakydavo <i>in</i> “ „<...> <i>ant traukinio</i> <...> tipinis dalykas šitų vietų“	

3.7. PATEIKĖJO RUMŠ_M_1945 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
		Stasikė	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1945	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Abu tėvai iš Rumšiškių	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Iki pirmos klasės gyveno Žiežmariuose arba Rumšiškėse; mokėsi, dirbo Kaune; 40 metų gyveno Vilniuje	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)

		Rumšiškėse gyvena 5 metus, „bet 20 metų čia važinėdavau“	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis Mokykla Žiežmariuose Kūno kultūros institutas Kaune	
8.	Veikla (anksčiau)	Tinklinio trenerė Kaune Sporto inspektorė Vilniuje švietimo skyriuje	
9.	Požiūris į tarmę	„Ne, tarmės nėra jokios, kalbu normaliai, bet <...> žodelių vienokių kitokių jie (seni žmonės – <i>aut. past.</i>) naudodavo.“	

3.8. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1930 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1930	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	4 skyriai	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo Kaune brigadininku „su nivelyru“	
9.	Požiūris į tarmę		

3.9. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1942A ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		„Vadina Broniu“	(kaip vadina dabar)
		„Tiktai Broniu“	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1942	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Kauno politechnikos institutas	
8.	Veikla (anksčiau)	„Statybininkas visą gyvenimą“	
9.	Požiūris į tarmę	<p>„Labai daug yra Rumšiškėse tokių tarmiškų žodžių.“</p> <p>„Bet kada va kalbu, da i dabar mes tarpusavy kaip šnekamės tarmę išlaikę, nu.“</p> <p>„...bet mūsų kalba buvo artimesnė literatūrinei (lygina su žemaičiais – <i>aut. past.</i>). Mes lygtai bišky kapsai buvom truputį, nes <i>kap, tep</i> tai mūsų buvo... Niekada nesakydavom <i>kaip, taip</i>, bet <i>kap, tep</i>.“</p> <p>Ar pastebi kokių kalbos skirtumų po išsikėlimo arba į Rumšiškės atsikėlus naujakurių: „Čia dabar visa Lietuva suvažiavus, skaityk.“</p> <p>„<...> jie (žmonės – <i>aut. past.</i>) asimiliavosi.“</p>	

3.10. PATEIKĖJO KAIŠ_V_1936 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Kaišiadorys (LKA 537)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		„Gyvenau už Vilniaus, lenkų krašte“	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	1952 m. išėjo mokytis į Kauną; baigė statybos institutą	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.11. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1934 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1934	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Technikumas	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo Pravieniškių kalėjime	
9.	Požiūris į tarmę		

3.12. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1936 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Kaunas; tėvas totoris	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis Pradinė mokykla Rumšiškėse	
8.	Veikla (anksčiau)	Apie 50 metų dirbo mokytoja	
9.	Požiūris į tarmę		

3.13. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1935 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1935	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Nuolat	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Rumšiškių mokykla, 11 klasių „Kariuomenėj partinę baigiau“	
8.	Veikla (anksčiau)	„Pardavėjas buvau kiek tai metų“ „Visos Lietuvos... aptarnavau batų sandėlį visai Lietuvai“	
9.	Požiūris į tarmę	Ar skyrėsi kalba dugne ir išsikėlus: „Taip pat kalbėjo“	

3.14. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1926 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1926	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		

4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Rumšiškių mokykla, 6 skyriai	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	„Ne, neturėjom jokios tarmės. Normaliai kalbėdavom, kaip ir dabar kalbam.“ „Natūraliai viskas. Tokių nebuvo kažkokių tai.“	

3.15. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1941 ANKETA⁸⁹

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1941	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)

⁸⁹ 3.15 ir 3.16 prieduose – dviejų brolių anketos. Jie kalbinti vienu metu, dėl blogos patalpos akustikos, panašaus balso tembro sudėtinga atskirti, kuris iš jų kalba. Todėl anketiniai duomenys, išskyrus gimimo metus, yra vienodi.

			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	Nepasakytumėt, kad kalba skyrėsi? „Ne.“	

3.16. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1942 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1942	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	Nepasakytumėt, kad kalba skyrėsi? „Ne.“	

3.17. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1949 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)

3.	Gimimo metai	1949	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.18. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1940 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Konfidencialu (pravardė)	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1940	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)

7.	Išsilavinimas	Iš pakalnės ėjo į naują mokyklą; 11 kl.; „11 čia baigiau ant kalno pusę metų“; baigė pedagoginį institutą	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo Pravieniškėse ir Rumšiškėse mokytoju	
9.	Požiūris į tarmę	Gal atsimena kokių žodžių iš tų laikų, pavyzdžiui, girdėta, kad ūkinį pastatą dangčiu vadino: „Ūkinį pastatą tvartu vadino.“	

3.19. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1936A ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dovainonys	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvai, seneliai iš Dovainonių	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Mokykla Rumšiškėse, 5 klasės: „Rumšiškėse prie Nemuno. Aš ten ėjau in tą. Jau ėjau in ketvirtą klasę.“	
8.	Veikla (anksčiau)	„Tėvą mano paėmė, žemdirbys likau. Dvylikos metų jau ėjau už plūgo.“ Visą laiką ūkyje dirbo: „Daug metų <i>drybau</i> kolchoze, fermoje, veršius šėriau.“	
9.	Požiūris į tarmę		

3.20. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_X ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Marytė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	Gimė anksčiau nei 1950 m.: „Man jau virš 70 metų“	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Rumšiškėse gyvena nuolat: „Vietinė, čia jau gimus ir augus“	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.21. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_XA ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	

6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštasis	
8.	Veikla (anksčiau)	Mokytoja	
9.	Požiūris į tarmę	„Ėjo ten už Žaslių priedūkis; arčiau Kaišiadorių jau šūla (šąla – aut. past.) nesakydavo.“ „Ir jau dabar nepasakysi, kas kokiš tarmės.“	

3.22. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1937 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Vytas	(kaip vadina dabar)
		„Tėvas šaukdavo Vycka“	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1937	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Vienu metu gyventa Kaune	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	„Keliai, <i>tyltai</i> mano profesija“ Pirmiausia mokėsi Rumšiškėse; baigė progimnaziją (iki ketvirtos klasės); paskui mokėsi Aušros gimnazijoje Kaune	

		Kauno politechnikumas (Kauno aukštesnioji technikos mokykla)	
8.	Veikla (anksčiau)	Kelininkas	
9.	Požiūris į tarmę		

3.23. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1947 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Genutė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1947	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės („Mes visi rumšiškietčiai“)	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Buhalterijos žemės ūkio technikumai Nuo pirmos iki ketvirtos klasės „pradinių klasių mokykla“ Rumšiškėse 11 klasių	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo buhalterė daugiau kaip 40 metų 2 metus dirbo mokytoja Dirbo pionierių vadove	
9.	Požiūris į tarmę		

3.24. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1936A ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Irutė	(kaip vadina dabar)
		Skatikutė	(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvas, (pro)senelis iš Rumšiškių, mama ir Gervėnupio arba Samylų	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.25. PATEIKĖJOS RUMŠ_M_1960 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1960	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Rumšiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės (sodyba liko neužlieta) (Pro)senelis iš Rumšiškių, močiutė ir Gervėnupio arba Samylų	

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla	Dirba Rumšiškių Liaudies buities muziejuje	
9.	Požiūris į tarmę		

3.26. PATEIKĖJO RUMŠ_V_1935A ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1935	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Rumšiškės (LKA 536)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Gyveno „už miestelio, Kapitoniškės kaime“	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Mokykla Rumšiškėse (7 klasės)	
8.	Veikla (anksčiau)	10 metų dirbo kolūkyje, paskui 12 metų siuvėju Rumšiškėse; vėliau daugiau kaip 30 metų dirbo muziejuje (dirbtuvių vedėju, paskui sandėlyje, dar vėliau – apsaugos pamainos viršininku)	

9.	Požiūris į tarmę	Ar Rumšiškėse yra kokia tarmė: „Bendra, čia bendra (kalba – <i>aut. past.</i>). Tarmės čia beveik kad negirdėjau.“	
----	-------------------------	--	--

3.27. PATEIKĖJO KAUN_V_1944 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1944	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Kaunas	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Kaunas	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
		Ilgai gyvena Kaune	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla	Rašytojas	
9.	Požiūris į tarmę	„Rumšiškių žmogų jeigu aš ne iš kalbos, tai aš iš matymo galiu pasakyti. <...> Aš galiu pasakyti pagal tarmę, pagal ką, kad jau manoten tėviškės žmogus“	

3.28. PATEIKĖJO KAUN_V_1952 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)

2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1952	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Rumšiškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta		
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Kaunas	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
		Nuo 12 m. gyvena Kaune	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Technikumus (elektrikas) Mokykla Rumšiškėse (5 klasės; jau ant kalno, nebe slėnyje); nuo 6 klasės – mokykla Kaune	
8.	Veikla (anksčiau)	Elektrikas	
9.	Požiūris į tarmę	„Kapsėjo kaip kapsukai. Ne <i>kaip</i> , o <i>kap, tep.</i> “ „Žmonės nevadino savęs nei džūkais, nei suvalkiečiais, aukštaičiais.“	

3.29. PATEIKĖJO KRUIO_V_1929 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1929	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Kruonis (LKA 554)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne punkto teritorijoje gyventa 6–10 metų	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Aukštesnysis	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.30. PATEIKĖJO GRAB_V_1942 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1942	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Gastilonys	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Grabučiškės (Rumšiškių LKA 536 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Profesinė mokykla Radijo meistrų kursai Mokykla Rumšiškėse (gal 10 klasių)	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo Kaune gamykloje (visą gyvenimą gamino kopijavimo aparatus)	
9.	Požiūris į tarmę	„Pas mum nebuvo (tarmės – <i>aut. past.</i>).“	

3.31. PATEIKĖJOS PANE_M_1939 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1939	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Aštragas	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Panevėžys (LKA 233)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Ilgai gyvena Panevėžyje	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Rumšiškių pradinė mokykla (4 klasės)	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	Kauno marių dugne ir Panevėžyje – skirtinga tarmė	

3.32. PATEIKĖJOS VAIŠ_M_1950 ANKETA

1.	Vardas (-ai)		(dokumentuose)
		Ramutė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1950	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dabinta	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Dabinta („Iš dugno mes, Dabintos kaimo“)	

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių LKA 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		10 metų gyveno Sausinės kaime	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
		„Čia penkiasdešimt antri metai kaip gyvenam“	(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	Ar dugne buvo kokia tarmė: „Nebuvo.“ Ar dugne ir dabartinėje gyvenamojoje vietovėje nesiskyrė kalba: „Nemanau, kad kuo nors skirtųsi.“	

3.33. PATEIKĖJOS ŠLIE_M_1933 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1933	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dvareliškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Sibiras	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Mokykla marių dugne (3 skyriai)	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.34. PATEIKĖJOS ŠLIE_M_1949 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1949	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dvareliškės?	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Kursai (pardavėjos); paskui virėja („daug tokių“) Vakarinė mokykla Dvareliškių mokykla; gal 7 kl.; paskui ant kalno (12 kl.)	
8.	Veikla (anksčiau)	20 metų dirbo pardavėja	
9.	Požiūris į tarmę		

3.35. PATEIKĖJO ŠLIE_V_1940 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1940	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Šilėnai	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.36. PATEIKĖJOS ŠLIE_M_X ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Kilmės vieta – nežinoma, tačiau pateikėja nėra iškeldinta: teigė, kad užliejo pusę kaimo, o jų „nelietė“	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.37. PATEIKĖJOS ŠLIE_M_1941 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1941	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Gastilonys, Mozūrai, Samylai (iki iškeldinimo gyveno ne vienoje vietoje; neaiškiai nupasakojo gimimo vietą)	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Mozūrai	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Sibiras	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Gastilonyse pradėjo eiti į pirmą klasę	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.38. PATEIKĖJO ŠLIE_V_1920 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Broniukas, tėvelis, tėveliukas	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1920	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dvareliškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Margininkų 553 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Mokykla Šlienavoje	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo kolūkyje (daržininkystė, paskui fermoje)	
9.	Požiūris į tarmę		

3.39. PATEIKĖJOS ŠLIE_M_1951 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Virgutė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1951	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Dvareliškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Dvareliškės	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Šlienava (Margininkų 553 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.40. PATEIKĖJO VAIŠ_V_1941 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1941	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Laumėnai	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Močiutė iš „už Sargėnų“	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		3,5 metų tarnavo kariuomenėje, paskutiniaisiais metais – Kazachstane	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Mokykla Zuikinėje (4 kl.); 7 kl.; vakarinė mokykla (11 kl.)	
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.41. PATEIKĖJOS VAIŠ_M_1969 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1969	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvas iš Laumėnų	

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Kurį laiką (iki santuokos) gyveno Kaune	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.42. PATEIKĖJO VAIŠ_V_1967 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Konfidencialu	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1967	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvas iš Laumėnų, motina iš Samylų	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Nuolat	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.43. PATEIKĖJOS VAIŠ_M_1938 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
		Marytė	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1938	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Pakalniškiai (-ės)	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvai „iš ten“ (iš dugno – <i>aut. past.</i>): mama iš Šlienavos, tėvas iš Pakalniškių Seneliai – nežino, iš kur	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių 534 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Po iškeldinimo visą gyvenimą Vaišvydavoje	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.44. PATEIKĖJO VAIŠ_V_1949 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1949	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Pakalniškiai (-ės)	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Iš dugno	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Vaišvydava (Armališkių 534 punktas)	

6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovaaumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		9 klasėje mokėsi Rusijoje; tarnavo kariuomenėje netoli Kuibyševo	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Technikumas Mokykla Vaišvydavoje (pradinė mokykla – 4 klasės; iki 8 klasių kita mokykla) Devinta klasė Rusijoje	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo troleibusų parke	
9.	Požiūris į tarmę		

3.45. PATEIKĖJOS PALE_M_1945 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1945	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Laumėnai	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvai, močiutė iš Kauno marių dugno	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Palemonas (Karmėlavos 517 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	7 klasės	
8.	Veikla	Laikrodininkė (nuo 20 metų amžiaus)	
9.	Požiūris į tarmę	Ar dugne buvo tarmiškumo: „Kažkiek tai mes buvom...“	

3.46. PATEIKĖJO PALE_V_1942 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1942	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Laumėnai	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?	Tėvai, močiutė iš Kauno marių dugno	
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Palemonas (Karmėlavos 517 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	Gal dugne buvo kokia tarmė, gal buvo žodžių, kurių dabar nebe- vartojama: „Pas mumi ne, tam kaime tarmiškų (žodžių – <i>aut.</i> <i>past.</i>) tai nepasakyčiau.“ Išsikėlus (Palemone) žmonės taip pat kalbėjo Kalba nuo Rumšiškių nesiskiria	

3.47. PATEIKĖJO ARLA_V_1945 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)

3.	Gimimo metai	1945	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Arlaviškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Arlaviškės (Rumšiškių 536 punktą) ir Kaunas	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Dalį metų gyvena Kaune, dalį – Arlaviškėse; 29 metus gyveno Kaune Tarnavo kariuomenėje Sibire, paskui Baltarusijoje	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Troleibusų vairuotojų kursai (dirbdamas troleibusų parke, baigė 11 klasių) Devyniolikta profesinė mokykla Vilniaus g. Kaune (tinkuotojas dažytojas) Mokykla Viršužiglyje (7 klasės) Leonavo pradinė mokykla marių dugne	
8.	Veikla (anksčiau)	Statyba; nuo 1968 m. dirbo troleibusų parke	
9.	Požiūris į tarmę		

3.48. PATEIKĖJOS BAČK_M_X ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	„Mes ant kalno gyvenom“	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		

5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Bačkininkėliai (Darsūniškio 571 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.49. PATEIKĖJO BAČK_V_X ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Bačkininkėliai (Darsūniškio 571 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	„Ne visą laiką čia“	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę		

3.50. PATEIKĖJOS PAKU_M_X ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai		
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))		
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Pakuonis (Darsūniškio 571 punktas)	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas		
8.	Veikla (anksčiau)		
9.	Požiūris į tarmę	<p>„Pas mumi irgi šitaip sako: <i>aina pas kiaulas</i>.“</p> <p>„Gerai paskatint, kad natūraliai šnekėt, nes dabar jau jaunesni taigi jau nebešneka taip. Jau aš kaip šneku.“</p> <p>„Dedam tarmiškai.“</p> <p>„Tarybiniais laikais tarmiškai kaip ir draudė.“</p> <p>„Man tai labai gražu.“</p> <p>„Pasakom iš inercijos <i>taisyklygai</i>, o paskui pasitaisom.“</p> <p>„Yra ta tarmė!“</p>	

3.51. PATEIKĖJO KAUN_V_1934 ANKETA

1.	Vardas (-ai)		(dokumentuose)
		Kazys	(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1934	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Kampiškės	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Kaunas	
6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas		(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
			(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	Vidurinė mokykla Rumšiškėse Mokykla Viršužiglyje (4 klasės)	
8.	Veikla (anksčiau)	Dirbo kultūrinį darbą	
9.	Požiūris į tarmę		

3.52. PATEIKĖJOS KAUN_M_1936 ANKETA

1.	Vardas (-ai)	Konfidencialu	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	Pavardė (-s)	Konfidencialu	(dabartinė)
		Konfidencialu	(prieš santuoką ar buvusi)
3.	Gimimo metai	1936	
4.	Gimimo vieta (tautybė, jeigu ne lietuvis (-ė))	Laumėnai	
4.1.	Iš kur kilę tėvai, seneliai?		
5.	Dabartinė gyvenamoji vieta	Kaunas	

6.	Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje pastovumas	Ne	(ar teritorijoje gyvenama nuolat?)
		Ilgai gyvena Kaune	(jei ne nuolat, tai kur gyventa ar gyvenama kitur?)
			(kiek laiko gyvenama teritorijoje?)
7.	Išsilavinimas	2 metus mokėsi mokykloje Pažaislyje (antra klasė – vienuolyno teritorijoje)	
8.	Veikla (anksčiau)	Dailininkė; muziejininkė	
9.	Požiūris į tarmę	„Pas mus buvo ta suvalkietiška kalba. Tikroji ta, kaip priimtą Jablonskio.“ Ar nebuvo tarmės, nutolusios nuo bendrinės kalbos: „Ne. Man taip nepatogu pasakyti, bet visgi ten buvom inteligentų šeima.“	

Žydrūnas ŠIDLAUSKAS

KAUNO MARIŲ UŽTVINDYTŲ GYVENVIEČIŲ
VIETINIO KALBINIO VARIANTO
REKONSTRUKCIJA
IR DABARTINĖ VARTOSENĄ

Daktaro disertacija

SL 655. 2024 06 10. Tiražas 30 egz.

Išleido Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

Spausdino KTU spaustuvė/leidykla „Technologija“

Studentų g. 54, LT-51424 Kaunas

Nemokamai.